

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ENDÜSTRİYEL MİRAS ALANLARININ KENT PEYZAJINA
ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: SÜMERBANK KAYSERİ
BEZ FABRİKASI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özlem KEVSEROĞLU**

Anabilim Dalı : Disiplinlerarası

Programı : Kentsel Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT

HAZİRAN 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ENDÜSTRİYEL MİRAS ALANLARININ KENT PEYZAJINA
ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: SÜMERBANK KAYSERİ
BEZ FABRİKASI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Özlem KEVSEROĞLU
(519081017)**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 06 Mayıs 2011

Tezin Savunulduğu Tarih : 06 Haziran 2011

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşe Sema KUBAT (İTÜ)

**Diğer Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Yasin Çağatay Seçkin
(İTÜ)**

**Yrd. Doç. Dr. Ayşe Özbil TORUN
(OKAN)**

HAZİRAN 2011

Aileme,

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın ortaya çıkmasında çok büyük emeği olan, bu süreçte her zaman bana destek olan ve beni yönlendiren danışman hocam sayın Prof. Dr. Ayşe Sema Kubat'a teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte sizinle birlikte çalışmak benim için büyük bir şanstı.

Ayrıca çalışmamın her aşamasında sorularımı yanıtsız bırakmayan sayın Yrd. Doç. Dr. Ayşe Özbil Torun'a, Yrd. Doç. Dr. Burak Asiliskender'e, Şehir Plancısı Özlem Özer'e ve Şehir Plancısı Fırat Sarı'ya, bana sağladıkları önemli katkı ve destekleri için ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım. Son olarak da her zaman yanımda olan ve bana her türlü desteği sağlayan sevgili aileme ve arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimle.

Haziran 2011

Özlem KEVSEROĞLU

Peyzaj Mimarı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xix
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	3
2. SPACE SYNTAX METODOLOJİSİ.....	5
2.1 Space Syntax Yönteminin Seçilme Nedenleri	5
2.2 Space Syntax Metodolojisini Oluşturan Kavramlar	6
2.2.1 Aks Haritası.....	6
2.2.2 Mekansal Bütünleşme	6
2.3 Space Syntax Yöntemiyle Hazırlanmış Proje Örnekleri	8
2.3.1 Cidde kenti plansız gelişen alanları geliştirme projesi, Suudi Arabistan örneği	8
2.3.2 Elephant & Castle kavşak düzenleme projesi, Londra örneği	11
2.3.3 Galata Kulesi çevresi ve Hendek Caddesi projesi, İstanbul örneği	14
3. ENDÜSTRİ ARKEOLOJİSİ	17
3.1 Endüstriyel Miras Kavramı ve Kapsamı	18
3.2 Endüstriyel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesi.....	19
3.2.1 Endüstriyel mirasın korunması	20
3.2.2 Endüstriyel mirasın değerlendirilmesi	21
3.3 Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Kapsamı	24
3.3.1 Esmer alan (Brownfield) kavramı ve kapsamı.....	25
3.3.2 Endüstriyel miras alanların işlev yitirmeleri	30
3.3.3 Kentsel dönüşüm projelerinin amaç ve yöntemleri.....	31
3.3.4 Endüstri mirası alanlarında işlevsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik.....	33
3.4 Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların ve Kullanılmayan Demir Yolu hatlarının İşlevsel Dönüşümünü İçeren Mimari ve Rekreatif Mekanların Örnekler Üzerinden İncelenmesi.....	35
3.4.1 Emscher park projesi, Almanya örneği.....	36
3.4.2 Duisburg Nord Landschaftspark projesi, Almanya örneği	39
3.4.3 Bursa Merinos kültür merkezi projesi, Türkiye örneği	41
3.4.4 Hasanağa Gazhanesi kültür merkezi projesi, Türkiye örneği.....	44
3.4.5 Sekapark projesi, Türkiye örneği	46
3.4.6 Beltline projesi, Amerika örneği	50

3.4.7 Highline projesi, Amerika örneği	52
4. SÜMERBANK KAYSERİ BEZ FABRİKASI	57
4.1 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi	57
4.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Kent Makroformundaki Yeri.....	60
4.3 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Mekansal Özellikleri	64
4.4 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinde Yer Alan Yapılar ve Rekreasyon	67
5. SÜMERBANK KAYSERİ BEZ FABRİKASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN GELİŞTİRİLEN YÖNTEM İLE İNCELENMESİ	69
5.1 Modelin Oluşturulmasında İzlenecek Yöntem	69
5.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinin Mevcut ve Potansiyel Durumunun İncelenmesi	72
5.2.1 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesinin mevcut durumunun incelenmesi.....	72
5.2.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesinin potansiyel durumunun incelenmesi.....	74
5.3 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesine Önerilen Projenin Kentsel Doku ile Bütünleşmesinin İncelenmesi	82
5.4 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesine Geliştirilecek Önerinin İncelenmesi.....	85
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	95
KAYNAKLAR.....	99
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR

TICCIH	: The International Committee of the Conservation of Industrial Heritage
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
ICOMOS	: The International Council on Monuments and Sites
CLARINET	: Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies
EPA	: Environmental Protection Agency
RESCUE	: Regeneration of European Sites in Cities and Urban Environment
ERIH	: The European Route of Industrial heritage
IBA	: International Building Exhibition
TSKB	: Türkiye Sanayi Kredis Bankası
DSO	: Devlet Sanayi Ofisi
KİT	: Kamu İktisadi Kuruluşu

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 5.1 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta içi yapılan yaya sayıları (Kevseroğlu,Ö.,2011)	79
Çizelge 5.2 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta sonu yapılan yaya sayıları (Kevseroğlu, Ö.,2011)	81

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : a) Kentin yol dokusu, b) Kentin yol dokusuna bağlı olarak çizilen izovistler (Hillier ve diğ., 2005).....	6
Şekil 2.2 : Oluşturulan aks haritalarının mekansal bütünleşme analizi (Url-1, 2006).....	7
Şekil 2.3 : Cidde kenti planlanmamış alanların analizi (Url-2, 2006).....	9
Şekil 2.4 : Cidde kenti uzamsal yerel ulaşılabilirlik analizi (Url-3, 2006).....	9
Şekil 2.5 : Cidde kenti gelişim planı (Url-4, 2006)	10
Şekil 2.6 : Londra Elephant&Castle meydanının görsel analizi (Url-5, 2009)	11
Şekil 2.7 : Londra Elephant&Castle meydanının yaya hareketi analizi (Url-6, 2009)	12
Şekil 2.8 : Londra Elephant&Castle meydanının yaya geçişlerinin tahmini ile tasarımın kesiştirilmesi (Url-7, 2009)	12
Şekil 2.9 : Londra Elephant&Castle meydanına önerilen üçgen formun projeye yansıması (Url-8, 2009)	13
Şekil 2.10 : Londra Elephant&Castle meydanına önerilen üçgen formun projeye yansıması (Url-9, 2009)	13
Şekil 2.11 : Galata Bölgesi için tasarım kararları (Kubat ve diğ., 2010).....	15
Şekil 2.12 : Galata bölgesi için Space Syntax yöntemi ile yapılan erişilebilirlik analizleri – mevcut (sol) ve öneri (sağ) (Kubat ve diğ., 2010)	15
Şekil 2.13 : Galata Bölgesi için yapılmış tasarım önerileri (Kubat ve diğ., 2010)....	16
Şekil 3.1 : Tarihi Tren Garının Dönüştürülmesi (Url-12, 2011).....	18
Şekil 3.2 : İngiltere’deki Iron Bridge Köprüsü (Url-14, 2011).....	20
Şekil 3.3 : Cibali Tütün Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne tek yapı ölçeğinde dönüşüm (Url-15, 2011).....	23
Şekil 3.4 : Feshane Fes Fabrikası’ndan Feshane Kültür Merkezi’ne çevresiyle birlikte dönüşüm (Url-16, 2011)	24
Şekil 3.5 : Kahverengi Alanların (Brownfield) alanlarının yenilenmesi sürecindeki başlıca aktörler ve faktörler (Türer., F.,A.,2010)	28
Şekil 3.6 : Kahverengi Alanların (Brownfield) sürdürülebilir olarak yenilenmesi (Türer., F.,A.,2010)	29
Şekil 3.7 : Essen’deki Zollverein taş kömürü fabrikasının işlevsel dönüşümle kente kazandırılması (Url-18, 2011).....	32
Şekil 3.8 : Ruhr Bölgesi’nin Almanya’daki konumu (Url-19, 2011).....	36
Şekil 3.9 : Emscher Park’ın önceki hali (Url-20, 2011)	37
Şekil 3.10 : Emscher Park’ın Master Planı (Url-21, 2011).....	38
Şekil 3.11 : Mevcut doku korunarak objelerin peyzaj elemanı olarak kullanılması (Url-22, 2011)	38
Şekil 3.12 : Açık alan aktivitelerinin düzenlendiği mekanlar (Url-23, 2011)	40
Şekil 3.13 : Mevcut doku korunarak yapılan uygulama (Url-24, 2011).....	40
Şekil 3.14 : Bursa Merinos Parkı master Planı (Url-26, 2007).....	42
Şekil 3.15 : Bursa Merinos Parkı’dan görseller (Url-28, 2007)	43
Şekil 3.16 : Hasanağa Gazhanesi’nin mevcut durumu (Url-29, 2010)	44

Şekil 3.17 : Hasanpaşa Gazhanesi Kültür Merkezi'ne ait görseller (Url-30, 2008) ..	45
Şekil 3.18 : Hasanpaşa Gazhanesi Kültür Merkezi'ne ait görseller (Url-31, 2008) ..	46
Şekil 3.19 : 50'li yıllarda Seka Kağıt Fabrikası (Url-32, 2008)	46
Şekil 3.20 : Sekapark Master Planı (Url-33, 2009).....	47
Şekil 3.21 : Sekapark Nirengi Nooktalrı (Url-34, 2009).....	48
Şekil 3.22 : Sekapark projesinden görseller (Url-35, 2009)	50
Şekil 3.23 : Beltline Projesi Master Planı (Url-38, 2010).....	51
Şekil 3.24 : Tren yolu hattının önceki ve sonraki hali (Url-39, 2010).....	52
Şekil 3.25 : Yaya odaklı tasarım (Url-40, 2010).....	52
Şekil 3.26 : The Highline projesinden görseller (Url-41, 2008).....	53
Şekil 3.27 : The Highline projesinin uygulanmış hali (Url-42, 2008).....	53
Şekil 3.28 : Tren yolu izleri korunarak doğala yakın bitkilendirme (Url-44, 2008)..	54
Şekil 3.29 : Tren yolu izleri korunarak projenin bir parçası haline gelmesi (Url-45, 2008).....	54
Şekil 3.30 : Tren yolu izlerine uyum sağlayan uygulama detayları (Url-46, 2008) ..	55
Şekil 4.1 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kuruluş yılları (Edilge, C., 1935).....	58
Şekil 4.2 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kuruluş yılları (Edilge, C., 1935).....	60
Şekil 4.3 : Kayseri kent dokusu (Aru, A.,K., 1998).....	61
Şekil 4.4 : Kayseri ili gelişme yönleri (Aru, A.,K., 1998).....	61
Şekil 4.5 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kent merkezine ve demir yolu hattına bağlantısı (Kevseroğlu, Ö.,2011)	63
Şekil 4.6 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Master Planı (Sümerbank Arşivi)	65
Şekil 4.7 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın giriş kapısı (Kevseroğlu, Ö.,2011)	66
Şekil 4.8 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın giriş kapısından Müdüriyet binasına bağlanan ağaçlı yol (Kevseroğlu, Ö.,2011)	66
Şekil 4.9 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası İşletme Binalarının kuzey ışığına göre konumlanan Testere Çatı Sistemi (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	67
Şekil 4.10 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinde yer alan yapılar ve rekreasyon alanı (Aslanoğlu, N., İ., 1979)	68
Şekil 5.1 : Kayseri kenti çalışma alanını belirleyen doğal ve yapay eşikler (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	70
Şekil 5.2 : Kayseri Mekansal Model- İşlemden geçirilmemiş aks haritası (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	71
Şekil 5.3 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kent içerisindeki yeri ve demiryolu, karayolu bağlantıları (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	72
Şekil 5.4 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın içerisindeki demir yolu hattı (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	73
Şekil 5.5 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nda bulunan tescilli binalar (Kevseroğlu,2011).....	74
Şekil 5.6 : Kayseri Mekansal Model- Global Bütünleşme analizi (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	75
Şekil 5.7 : Kayseri Mekansal Model- Lokal Bütünleşme analizi (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	76
Şekil 5.8 : Kayseri kent merkezindeki yeşil alanlar (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	78
Şekil 5.9 : Çalışma alanındaki gözlem noktaları (Kevseroğlu,Ö.,2011)	79
Şekil 5.10 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta içi tespit edilen yaya hareketleri (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	80

Şekil 5.11 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta sonu tespit edilen yaya hareketleri (Kevseroğlu, Ö.,2011).....	81
Şekil 5.12 : Kayseri Sümerbank Fabrikası'na önerilen Peyzaj Projesi (Kayseri r Belediyesi, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Doküman Arşivi, 2009).....	83
Şekil 5.13 : Öngörülen projenin lokal entegrasyon analizi ile test edilmesi (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	84
Şekil 5.14 : Çalışma Alanı sınırları (Kevseroğlu,Ö.,2011)	87
Şekil 5.15 : Geliştirilen yeni akslar (Kevseroğlu, Ö.,2011).....	89
Şekil 5.16 : Geliştirilen yeni aksların Depthmap program ile test edilmesi (Kevseroğlu,Ö.,2011).....	89
Şekil 5.17 : Geliştirilen yeni akslarla hem Kayseri kent dokusundaki hem de Sümerbank'ın içerisindeki tasarım önerisinin analizi (Kevseroğlu, Ö.,2011) ...	90
Şekil 5.18 : Soldaki mevcut durumun kent bütünündeki lokal bütünleşme değeri, Sağdaki geliştirilen yeni yaya yolları ile kent bütünündeki lokal bütünleşme değeri (Kevseroğlu, Ö., 2011).....	91
Şekil 5.19 : Sümerbank yerleşkesine önerilen peyzaj projesindeki yaya yolları ile tez kapsamında önerilen giriş kapısının bütünleşme değerlerinde yarattığı olası değişikliklerin ifadesi (Kevseroğlu,Ö., 2011)	92

ENDÜSTRİYEL MİRAS ALANLARININ KENT PEYZAJINA ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: SÜMERBANK KAYSERİ BEZ FABRİKASI ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu tez kapsamında, Anadolu’da endüstriyel bir geçmişi olan Kayseri kentindeki endüstriyel miras niteliğinde olan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesi ile yakın çevresinde bulunan tren yolunun dönüştürülmesi ve yeniden işlevlendirilmesi için kentsel tasarım stratejilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Cumhuriyet dönemi endüstriyellemenin hızla geliştiği yıllarda, 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası sayesinde, Kayseri kenti Türkiye’deki modern şehirler arasında yer almıştır. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Kayseri kentine konumlanırken ulaşım ve pazar imkanları düşünülerek tren yoluna yakın bir düzlükte konumlanmıştır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası’nın mevcut konumu ile kent meydanını birbirinden ayırıcı etkiye sahip olan tren yolundan dolayı Sümerbank yerleşkeleri fiziksel bozulmalara uğramaktadır. Bu tez kapsamında Sümerbank yerleşkesi ve yakın çevresinin maruz kaldığı bu fiziksel değişim nedenleri incelenmiş ve sorunlar tespit edilmiştir.

Bu çalışmada Sümerbank ve kent meydanını birbirinden ayıran nedenler irdelenmiş ve birbirinden ayrılmış olan alanların; karma kullanımı içeren, yaya odaklı sürdürülebilir bir tasarım anlayışı benimsenerek bir kent parkına dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

Kent morfolojisi ile Sümerbank yerleşkesi arasında ilişki kurulmasında Space Syntax methodu kullanılmış olup bu tür Esmer Alanlarda (Brownfield) yeni tasarım alternatiflerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Kent bütünüyle Sümerbank yerleşkesi arasında eşik etkisi yaratan tren yolunun ayırıcı etkisi, kent merkezinden uzatılan akslarla, tren yolunu da içerisine alan yeni tasarım alternatiflerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Öncelikle mevcut durumun aks çizgileri global ve lokal düzeyde ölçülmüş olup bütünleşme analizleri oluşturulmuştur. Esmer alan olarak nitelendirilen Sümerbank yerleşkesi ve yakın çevresinin global anlamda bütünleşme çekirdeğinde olmasına rağmen, tren yolunun sınır etkisinden dolayı, yerleşke ile kent merkezi arasındaki yaya erişilebilirliğini olumsuz etkilediği analizlerle incelenmiştir.

İkincil olarak, Sümerbank yerleşkesi ve yakın çevresinde belirli noktalarda yapılan yaya sayımları ile kent morfolojisi ve yapılan bütünleşme analizleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Sümerbank’ı kent merkezine bağlayacak yeni yaya aksları tez kapsamında geliştirilerek Depthmap programı aracılığı ile test edilmesi hedeflenmiş ve hem Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından önerilen proje hem de tez kapsamında geliştirilecek bu iki önerinin de sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışmada, Kayseri kentinin hızla büyümesi doğrultusunda kente yeşil alan, erişilebilirlik ve sürdürülebilirlik gibi kavramları kazandırarak bu sayede Kayseri kentinin yaşayan bir şehir olması ve kentsel kalitenin artması öngörülmektedir.

THE EVALUATION OF THE INTEGRATION OF INDUSTRIAL HERITAGE AREAS TO URBAN LANDSCAPE: THE CASE STUDY OF SUMERBANK KAYSERI COTTON FACTORY

SUMMARY

The aim of this study is to develop an urban design strategy for the revitalization of post- industrial areas and the railway line in Kayseri –an industrialized city in Central Anatolia, Turkey.

With the developments in 1930s, Kayseri became one of the modern cities of the Turkish Republic. In parallel with the world’s history of industrialization, Kayseri Sümerbank Cotton Factory was established in 1935 nearby the rail line in order to benefit from transportation and marketplace facilities.

The current design of the Factory is characterized by the hostile layout of the railway tracks, which inhibits pedestrian access and segregates the area from the city center. Despite its lively neighborhood the Sümerbank estate is under the process of deterioration. There is a need for a thorough analysis to determine the underlying reasons for the physical collapse of the area.

This segregated circumstance is evaluated and new design strategies are developed with the aim of converting the isolated area into an innovative park design including sustainable, mixed-used functions for creating a pedestrian-friendly environment. The basic concepts and the methods of Space syntax are adapted to develop a new strategy for this Brownfield site by analyzing the relationship between the urban form, the pattern of movement and space use. Extension of some roads into the area is proposed in order to eliminate the threshold effect of the rail line and to enhance the legibility of the city as a whole. The design proposal is intended to create a pedestrian flow between the Sümerbank Estate and the old historical core along with the newly growing urban center.

Firstly, axial line analysis is conducted to determine the global and local integration patterns of the city. Even though the Brownfield area seems to be highly integrated level at the global level, pedestrian access is disconnected between the city center and the area due to the railway tracks cutting through the city.

Secondly, pedestrian counts are conducted along the selected spaces for analyzing the link between pedestrian movement and urban morphology. This is a major step in forecasting the effects of the proposed changes in street layout to pedestrian accessibility. Lastly, Depth map (visibility graph analysis) is also implemented by drawing isovists from several strategic spaces from the proposed layout.

The proposed design project is an integrated approach to accesibility, green space and sustainable development that will create a framework for the future growth of the City of Kayseri and lead to a vibrant and livable city with an enhanced quality of urban life.

1. GİRİŞ

Günümüzün kent merkezlerinin, dünya genelinde yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerin sonucu hızlı bir şekilde büyüme sergileyip, değişmesi ve dönüşmesi kaçınılmaz olmaktadır. Kent merkezlerinin hızlı bir şekilde büyümesi ve sanayinin kent dışına taşınması sonucunda kentin içinde kalan eski sanayi alanları literatürde Esmer Alanlar (Brownfield) olarak tanımlanmakta olup, bu kapsamdaki alanlar, işlevini yitiren ve değerlendirmeye açık endüstriyel miras potansiyeline sahip olan kentsel boşluklar olarak nitelendirilmektedir.

Kent merkezindeki endüstri alanlarının işlevsel olarak eskimleri, teknolojik gelişmenin gerisinde kalmaları, çeşitli nedenlerle işlevini bütünüyle kaybetmeleri ve işlevsel dönüşüm kapsamında değerlendirilmeleri, son yıllarda sıkça gündeme gelen konular arasındadır. Kentin gelişmesiyle paralel olarak dönüşüme açılan sanayi alanlarının kentle bütünleşmesi planlama ve tasarım disiplinleri açısından çözümlenmesi gereken konular arasındadır. Kent içerisinde kalan ve kullanılmayan bu tür endüstriyel alanların dönüşümü konusu, koruma, mimarlık tarihi, kent ve peyzaj planlama, mimari ve peyzaj tasarımı gibi disiplinler arası boyutta bir çalışmayı gerektirmektedir.

Kent içerisinde kalan ve zamanla işlevini yitiren Esmer alanların (Brownfield) dönüştürülmesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gündeminde yer almaktadır. Kamu yararı gözetken kentsel dönüşüm projelerinin hem desteklenmesi hem de bu sayede kentin yaşam kalitesini artıran yaklaşımın benimsenmesi desteklenmektedir. Köhnemiş endüstriyel alanlar üzerine yapılacak yenileme ve dönüşüm konuları sürdürülebilir bir planlama yaklaşımını gerektirmektedir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesi, üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet ve rekreasyon mekanlarını bir arada içermesi; Cumhuriyet modernleşmesinin temel

kriterlerini devletçi, akılcı işlevsel yaklaşımı yansıtmaları ve günümüz endüstriyel mirasının fonksiyonel ve mekansal bağlamda öncü yapılarındandır biri olması nedeniyle korunması gereken bir modern mimarlık mirası örneğidir. Günümüz Kayseri’inde Erken Cumhuriyet Dönemi’nde yapılmış, günlük yaşamın temelini oluşturan birçok yapı ve düzenleme, kentin dönüşüm sürecinde zarar görmektedir. Kentsel ve toplumsal belleğin, kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması için bu yapı ve düzenlemelerin korunması, yaşatılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, artık üretim amacıyla kullanılmayan, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası’nın yok edilmeden nasıl değerlendirileceği, mekansal olarak nasıl kullanılabileceği, ne tür bir işlevsel dönüşümle halkın günlük yaşamında yeniden yer alabileceği öngörülen proje üzerinden irdelenecektir.

Kent makroformunda yeşil alan oranı olarak önemli bir büyüklüğe sahip bir yer olan Sümerbank yerleşkesi, bu özelliği ile de kent için önemli bir değere sahiptir. Bu tür alanların sürdürülebilir bir planlama yaklaşımıyla işlevlendirilmesi ve kente entegrasyonunun yanı sıra kullanılan yeşil alan miktarını da artırarak kentsel yaşam kalitesini de artırması hedeflenmektedir.

Bu çalışma kapsamında kent içerisinde kalan, zamanla fiziksel bozulmalara maruz kalmış Esmer Alanların (Brownfield) dönüşüm ve yeniden işlevlendirilmesi ile sürdürülebilirliğinin sağlanması ve yaşatılarak gelecek nesillere aktarılabilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamdaki projelerin değerlendirilme sürecinde Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Mimarlığı meslek alanlarının bir arada çalışması gerektiğinin önemini vurgulamak, bu tür alanların kimliğini koruyarak gelecek nesillere aktarılmasında katkıda bulunmak ve bu konuyu temel alan sonraki çalışmalar için altlık niteliği taşımak amaçlanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Bu tez kapsamında, Kayseri kentinin sürdürülebilir bir kent merkezi olması sağlanılarak endüstri mirasının gelecek nesillere aktarılması hedeflenmektedir. Tez kapsamında, çalışma aşaması iki bölümden oluşmaktadır:

Çalışmanın birinci bölümünde, endüstriyel miras kapsamındaki alanlar ve yeniden işlevlendirme kavramları tüm yönleriyle incelenmiş, Türkiye ve dünyadaki

endüstriyel miras alanları ve artık kullanılmayan demir yolu hatlarını içeren dönüşüm örnekleri tez kapsamında irdelenmiş, incelenen örnekler seçilirken de karma fonksiyon içeren yeniden işlevlendirme örnekleri seçilerek, tez kapsamında geliştirilecek fikir önerisine örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'na ait geçmişten günümüze kadar olan bilgilere ulaşılmıştır. Konu ile ilgili yazılı kaynaklar, tezler, süreli yayınlar, uluslar arası toplantı sonuçları, uluslar arası örgütlerin çalışmaları, sempozyum bildirileri incelenmiş ve internet üzerinden bu alana dair araştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında tezin uygulama çalışmasını oluşturan Space Syntax yöntemi uygulama boyutunda ele alınmıştır. Çalışma alanı olarak alınan Kayseri kentinin Space Syntax yöntemiyle hem global düzeyde hem de lokal düzeyde analiz edilmiştir, alanın mevcut durumu ve potansiyel durumunun tespit edilmesi hedeflenmiştir. Yapılan yaya sayımları ile de analizlerin sonuçlarının tutarlılığının test edilmiştir. Daha sonra Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'na Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından önerilmiş olan peyzaj projesi incelenmiş ve önerilen projenin Sümerbank yakın çevresi ve Kent Meydanı ile ilişkisinin güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Geliştirilen önerilerin Depthmap programı ile test edilmesi sağlanarak, Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından önerilen proje ile geliştirilecek projelerin sonuçları karşılaştırmalı olarak ifade edilmiştir. Bu tez kapsamında, Kayseri kenti için geleceğe yönelik daha yaşanılabilir kentsel çevreler oluşturulmuş olup, önerilen fikir projesinin mekana getirileri analitik ve teorik olarak test edilmiş olmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının altyapısını oluşturan Space Syntax yöntemi, şehrsel gelişmenin incelenmesi ve tasarlanmasında, özellikle de yaya bağlantıları ve kamu alanları tasarımı uzmanlaşmaktadır. Bundan dolayı yaya ve taşıt hareketleri üzerinde doğrudan gözlemler yapmakta ve yeni önerilerin bu gibi dokularda nasıl etkileri olacağını tahmin etmek üzere tasarlanmış bilgisayar programları kullanılmaktadır. Space Syntax methodu, insan davranışları ve kent biçimi arasında ilişki kuran ve bu ilişkiyi matematiksel yorumlarla açıklayan objektif bir yöntem olması nedeniyle seçilmiştir. Fiziksel kompozisyonun biçimsel özelliklerinden farklı olarak yerleşim kurgusunun insanları bir araya getirme potansiyelini anlama amaçlı kurgulanmış bir

yöntemdir. Bu amaçla, dijital ortamda açık alanların içine görüş aksları çizilerek ve bu aksların kesişimleri karşılaştırmalı hesaplanarak sonuç elde edilmektedir. Bu hesaplama, bir yerleşimdeki açık alanları, içinden insanların en sık geçtiği mekânlardan daha az insanın bulunma olasılığı olan alanlara doğru hiyerarşik bir biçimde ölçek geliştirmektedir. İnsanların bir arada olma potansiyelinin en fazla olduğu açık alanlar, bütünleşikliği en yüksek olan mevkilerdir; az insanın bulunma olasılığı olan mekânlar ise yalıtılmış olarak adlandırılır. Dijital ortamda yapılan Space Syntax analizleri, sonucunda en bütünleşik görüş akslarından en yalıtılmış olanına doğru renklerle kodlanmış yeni bir harita ortaya çıkarmaktadır.

Bu tez kapsamında çalışma alanı olarak seçilen Kayseri kent merkezinin erişilebilirlik araştırması kapsamında mevcut yaya yollarının tespiti ve bu doğrultuda bir aks haritası oluşturulmuştur. Oluşturulan aks haritasından Depthmap programıyla hem global hem de lokal düzeyde bütünleşme analizleri elde edilmiş, Map Info programı ile de tematik haritalar oluşturulmuştur. Aynı zamanda hafta içi ve hafta sonu yapılmış olan yaya sayımları ile de mekansal organizasyonun yaya hareketini açıklamadaki payı test edilmiştir. Analizler doğrultusunda çıkan sonuçlardan hareketle oluşturulacak olan önerilerin kentsel çevreye daha uyumlu ve sürdürülebilir bir planlama ve tasarım anlayışını içeren bir kentsel tasarım çalışması hedeflenmiştir.

2. SPACE SYNTAX METODOLOJİSİ

Türkçe literatürde Mekan Dizimi olarak ifade edilen Space Syntax yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür (Kubat ve diğ., 2010).

Dizim” terimi, basit ancak temel olarak birbirinden farklı mekânsal düzenlemelerin üretilmesi için gereken kurallar bütünü olarak tanımlanır. (Hillier and Leaman, 1974).

Düzenleyim, bir sistemin, parçalarından ziyade bütününi tarifleyen bir kavramdır. Bir sistemin genel yapısı içerisinde birbirine bağlı parçalar arasındaki ilişkilerin bir takımını ifade eder. Eğer mekânsal ilişkiler, iki mekân arasında herhangi bir bağlantı (komşuluk-geçirgenlik) olduğunda var olan olarak tanımlanırsa, düzenleyim, iki mekân arasındaki ilişkilerin, bu mekânlardan herhangi birisini ya da her ikisini birlikte diğer bir mekân ile nasıl ilişkilendirdiğine bağlı olarak değiştiğinde ortaya çıkar (Hillier, 1996). Hillier ve Hanson’a göre yerleşimlere mekansal anlamda kendine has bir yapı kazandıran, o yerleşimin açık ve kapalı mekanları arasındaki ilişkidir (Dursun,2002; Hillier& Hanson, 1984).

2.1 Space Syntax Yönteminin Seçilme Nedenleri

Space Syntax, şehirselleşmenin incelenmesi ve tasarlanmasında, özellikle de yaya bağlantıları ve kamu alanları tasarımında uzmanlaşmakta ve yeni gelişme önerilerinin yaya ve taşıt hareketleri üzerindeki olası etkilerini sınırlama imkanı vermektedir. Yöntem, şehirselleşme, gayrimenkul, ulaşım, konut ve iş alanları ile ilgili analizler yaparak, konut alanları ve suç dokuları, ulaşım ve güvenlik arasındaki ilişkilerin incelenmesinde, hastane ve okul binaları, müzeler, galeriler ve ofis binaları için tasarımların başarılı başarısız yönlerinin irdelenmesinde kullanılmakta ve yeni tasarımlar için yön gösterici olmaktadır. Space Syntax çalışmalarının en tutarlı bulgularından biri, şehirselleşme alanlarında yaya hareketi ve taşıt hareketi dokularının, arazi

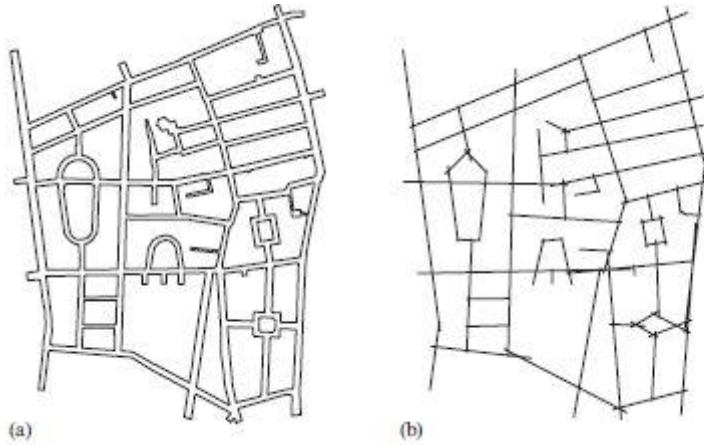
kullanımın ve konut alanlarındaki suç oranının şehrin yapısı ve mekansal düzeni ile doğrudan ve dikkate değer bir ilgisi olduğudur (Kubat ve diğ., 2007).

Space Syntax methodu, insan davranışları ve kent biçimi arasında ilişki kuran ve bu ilişkiyi matematiksel yorumlarla açıklayan objektif bir yöntem olması nedeniyle seçilmiştir. Fiziksel kompozisyonun biçimsel özelliklerinden farklı olarak yerleşim kurgusunun insanları bir araya getirme potansiyelini anlama amaçlı kurgulanmış bir yöntemdir.

2.2 Space Syntax Metodolojisini Oluşturan Kavramlar

2.2.1 Aks Haritası

Aks haritası, tam ölçekli bir harita temel alınarak, bir şehrsel alan veya binadaki erişilebilir her yerden geçen en uzun ve en az sayıdaki hatların veya bakış hatlarının çizilmesi ile oluşturulmaktadır (Özer, 2006; Kubat ve diğ., 2003).

Şekil 2.1 : a) Kentin yol dokusu, b) Kentin yol dokusuna bağlı olarak çizilen izovistler (Hillier ve diğ., 2005).

2.2.2 Mekansal Bütünleşme

Mekansal bütünleşme analizi, Space Syntax yönteminde tüm alanların kendisine ait bütünleşme değerleri hesaplanır. Bu değer, o mekandan sistemdeki diğer tüm mekanlara giden güzergahların karmaşıklığını yansıtmaktadır. Bu karmaşıklık hareketi iki yönde etkilemektedir. Öncelikle, bütünleşmiş bir mekan ayrılmış olandan daha kolay erişilebilirdir, çünkü diğer mekanlar tarafından daha az sayıda yol aksı katılarak, güzergahlarla ulaşılabilir. İkinci olarak da, daha bütünleşmiş bir mekan diğer mekan çiftleri arasında bir güzergah olmak için seçilmeye daha uygun gibidir, çünkü daha fazla içinden geçme hareketi çekecektir.

Hareket potansiyellerini tahmin etmeye yardım etmekte “bütünleşme değeri” ne gücünü veren, yönelme ve içinden geçme hareketi içindeki rollerinin bir araya gelmesidir (Kaya, B.,2002;Space Syntax Ltd., 1999).

Şekil 2.2 : Oluşturulan aks haritalarının mekansal bütünleşme analizi (Url-1, 2006)

Hillier ve arkadaşlarına göre teorik olarak bakıldığında kentsel bir sistem iki elemandan oluşmuştur: belirli bir konfigürasyon içindeki sabit mekanlar sistemi ve o konfigürasyona yüklenmiş hareketli bireyler dizisidir. Bir kentsel sistem bu yüzden hem statik hem de dinamik özelliklere sahiptir. Kentsel sistemin bir başka özelliği ise lokal ve global yapı karakteristikleri ve bunların arasındaki ilişkilerdir. Kentsel bir sistemi oluşturan her mekan komşusu ile belirli ilişkilere sahiptir. Fakat o aynı zamanda global bir bütün olarak kentsel planda belirli bir konumda yer almaktadır (Dursun,2002; Hillier ve diğ., 1987)

Space Syntax yaklaşımın en önemli özelliği, insan zihnindeki mekanın yansıması-haritası olarak adlandırabileceğimiz deneyimlere dayalı bilginin oluşmasında kritik rolü olan mekanın soyut karakteristiklerini ilk kez somut olarak ifade ve analiz etmeyi sağlayabilen sayısal bir teknik olmasıdır. Bu metodun genel fikri, mekanları insan deneyimlerine çıkış noktası olan parçalara ayırarak, bu parçaları haritalar veya graph'lar haline getirip bunlar üzerinde sayısal analizler yapmaya olanak sağlamaktır. Bu parçalara ayırma fikri, insanların mekanı kavramasının (cognition) senkronik olarak değil, zaman içerisinde deneyimlerden kazanılan asenkron algıların zihinde bir araya getirilmesi teorisine dayanmaktadır. Bu deneyimlerin temsili olan bu parçalar şunlardır:

- İsovist adı verilen ve bir noktadan görülebilecek en geniş bakış yelpazesini oluşturan poligon,
- Görüş hatları (axial lines), insanların hareketlerini yönlendirmekte kullandıkları bir noktadan görülebilecek en uzun görüş hattı, ve kullanılabilir/fonksiyonel konveks alanlar (convex spaces)...

Bu analitik metot, mekanın insan deneyimlerine dayalı betimlenmesi olarak ifade edilebilecek bu parçaların topolojik ilişkilerinin network-graf teorisi yardımıyla analiz edilmesi sonucunda, kentsel ve mimari mekanları bütünleşik ya da ayrışık olarak iki farklı karaktere ayırmaktadır. Bütünleşik özellikleri nedeniyle en çok kullanışa açık mekanlar, içinde en çok insana rastlayabileceğimiz mekanlar olurken, ayrışık mekanlar, kent veya binanın bütününden kopuk bir yapıya sahip olduklarından, içlerinde hareket barındırma potansiyeli düşük mekanlardır (Kubat ve diğ., 2007).

2.3 Space Syntax Yöntemiyle Hazırlanmış Proje Örnekleri

Space Syntax yöntemi, mekanın şekillenmesinde sosyal yapının doğrudan etkisi olduğu savından yola çıkarak, mekan ile insanın davranış ilişkilerini kavramakta ve daha nesnel sonuçlar vermektedir. Space syntax'in yapı ve şehirselleşme ölçeğinde başarılı olmasının sebebi, plan hazırlanırken yukarıdan baktığımız iki boyutlu tasarım kararları, bu yöntemi kullanarak tasarımın uygulanmadan verilmiş olan bir takım kararlarının başarılı sonuçlar verip vermeyeceğini görmemize olanak tanımaktadır ve bu sayede yaşanılabilir mekanlar üretmeyi hedeflemektedir. Bu bölümde yeniden kültürel ve sosyal yaşama kazandırılan ve Space Syntax yöntemi kullanılarak hazırlanan proje örnekleri incelenmiştir. Seçilen örneklerin 3 farklı ölçeğe olmasına özen gösterilmiş olup bunlar; planlama ölçeğinde, kentsel tasarım ölçeğinde ve peyzaj tasarım ölçeğinde olup tezin içerisinde yer almaktadır.

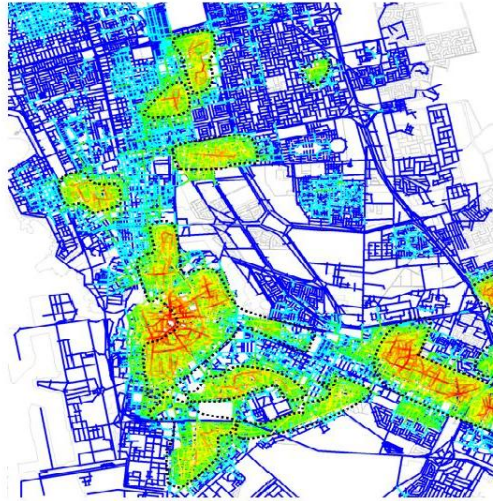
2.3.1 Cidde kenti plansız gelişen alanları geliştirme projesi, Suudi Arabistan örneği

Cidde Belediyesi tarafından Space Syntax programını da kullanılarak 2006 yılında Cidde'de plansız gelişen alanlara stratejik bir bakış açısı getirilerek proje üretilmesi amaçlanmıştır. Cidde kentinin 1950'lerde başlayan hızlı nüfus artışı ve aşırı büyümeye maruz kalması 1960'lara doğru yerini durgunluğa bırakmıştır. Bunun

sonucunda günümüzdeki kent, fiziksel ve sosyal problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle kent merkeziyle çeperleri arasındaki ulaşım bağlantısı sorunu kente yeniden yatırımı kısıtlamış, bu durum sermaye kaçışına neden olmakta ve aşırı nüfuslanmayı körükleyerek kontrolsüz ve plansız büyümeye neden olmuştur. Bundan dolayı kent merkezi ile çeperleri arasında sosyal ayrışma problemi ortaya çıkmıştır (Space Syntax Limited, 2006).

Şekil 2.3 : Cidde kenti planlanmamış alanların analizi (Url-2, 2006)

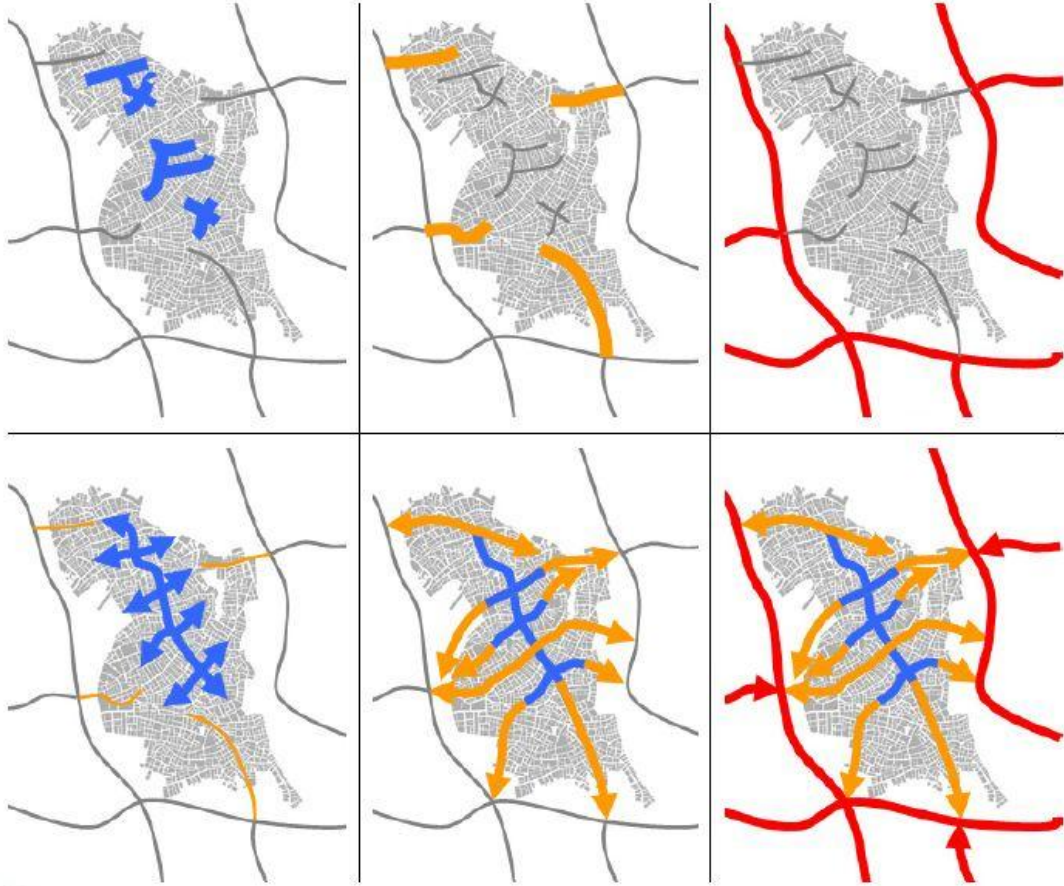

Şekil 2.4 : Cidde kenti uzamsal yerel ulaşılabilirlik analizi (Url-3, 2006)

Çalışma alanındaki problemler şu şekilde tespit edilmiştir:

- Çevresel, fiziksel ve sosyo-ekonomik koşulların bozulması,
- Düzenli bir belediye hizmetinin olmayışı,
- Özel ve kamu arazilerinin yasal olmayan yollardan işgal edilmesi,

- Arazi sahiplerinin içinde bulunduğu güvensizlik ortamı,
- Suudi milletinden olmayan kitle tarafından alana yapılan göç,
- Kentin merkezinden çeperlerine doğru gidildikçe oluşan altyapı sorunu (Space Syntax Limited, 2006).

Şekil 2.5 : Cidde kenti gelişim planı (Url-4, 2006)

Cidde Belediyesi - Space Syntax Şirketi işbirliğiyle oluşturulan projede çözüm odaklı sorunlu bölgeleri tespit edebilmek için uzamsal tanı methodolojisi kullanılarak en önemli güzergahların ve her bir yerleşkenin konumları tespit edilerek, özellikle ayrışık olan yerleşkeye yoğunlaştırılması amaçlanmış ve yerel ulaşım analizi çıkarılması sağlanılmıştır. Bu analiz temel alınarak, kentin belirli bir genişlikte yolları üzerine bir strateji geliştirilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda plansız yerleşkeler içerisindeki yerel yolların kent geneline ulaşımının yumuşak bir geçiş oluşturabilmesi için sahip olduğu kendine özgü kent dokusunu da korunarak çeperlerin kent merkezi ile bağlantısı sağlanılmıştır. Bu sayede Cidde kentinin sorunları çözülerek daha planlı bir kent olma yolunda başarılı bir çalışmaya imza atılmıştır (Space Syntax Limited, 2006).

2.3.2 Elephant & Castle kavşak düzenleme projesi, Londra örneği

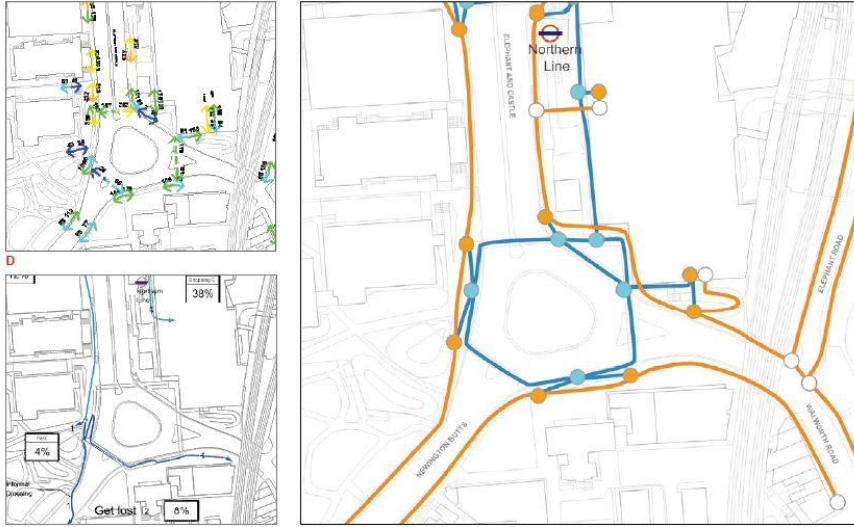
Londra’da Elephant&Castle Southern Kavşağı’nın mevcut durumu, insan davranışlarına uygun olmayan, yayayı kısıtlayan, yayaları birbirinden ayıran ve tenhalık yaratan bir duruma sahip olan alanda yapılan gözlemler sonucunda, az kullanılan metro sistemi kentle bütünleşmemiş alanlar yaratarak yayanın güvenliğini tehdit eder boyutlara sahip olduğu saptanmıştır (Space Syntax Limited, 2009).

Şekil 2.6 : Londra Elephant&Castle meydanının görsel analizi (Url-5, 2009)

Foster&Partner tarafından tasarlanan alana yönelik master planında Space Syntax yöntemini ve alandaki yaya gözlemlerine dayanarak güvenli ve insan doğasına özgü bir tasarım anlayışıyla yenileme yoluna gidilmiştir. Tasarım kararı alınırken Tibbalds Planlama&Kentsel Tasarım grubundan ve ulaşım ağı için de JMP şirketinden destek alınarak geliştirilen projede karşıdan karşıya geçişlerin çapraz bir şekilde geçişin hareket ekonomisi sağlayacağını ve bu sayede %40 oranında azalmaya gidileceğini de hesaplayarak alanda Space Syntax modellemesinden de ortaya çıkan üçgen formu vurgulayan bir tasarım önerisi geliştirilmiştir (Space Syntax Limited, 2009).

Yerinde yapılan yaya sayımları ve bu doğrultuda geliştirilen projenin hedefi, hem hareket ekonomisi sağlayarak kavşağın kullanımının artırılması, hem de kavşağa üçgen form verilerek alana kimlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil 2.7 : Londra Elephant&Castle meydanının yaya hareketi analizi (Url-6, 2009)

Projenin amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Sosyal olarak izole olan bölgenin iyileştirilmesi,
- Yaya yolu güvenliğini geliştirme,
- Yerel hareket ekonomisi geliştirme,
- Halkın farkındalığını artırma,

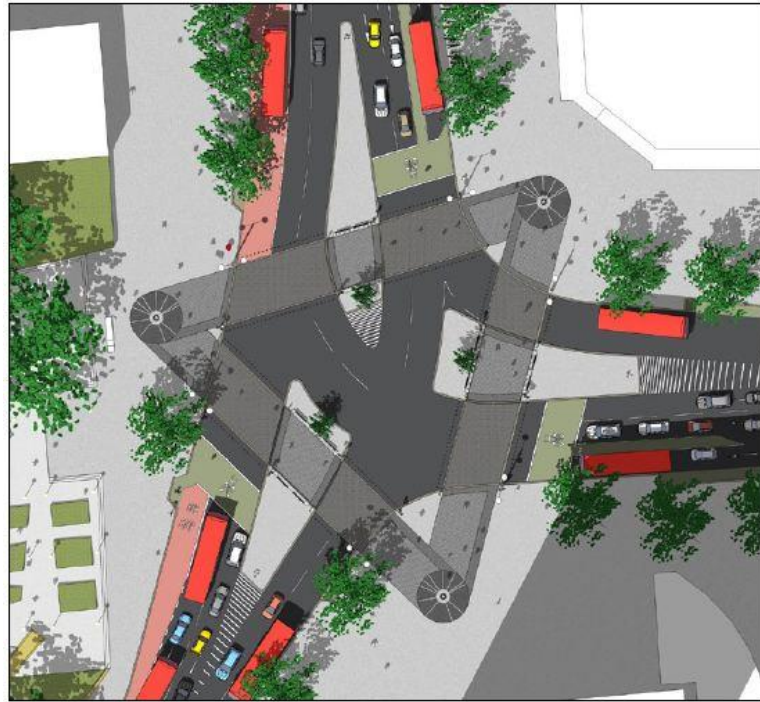
Şekil 2.8 : Londra Elephant&Castle meydanının yaya geçişlerinin tahmini ile tasarımın kesiştirilmesi (Url-7, 2009)

Tasarımdan elde edilen üçgen form hareket ekonomisinin yanı sıra formuyla alana kimlik katması,peyzaj tasarımından proje detaylarına (aydınlatma birimlerine, işaret levhalandırmalarına) da yansımıştır (Space Syntax Limited, 2009).

Şekil 2.9 : Londra Elephant&Castle meydanına önerilen üçgen formun projeye yansımısı (Url-8, 2009)

Bu sayede kavşakta geçişlerin daha rahat ve güvenilir hale gelmesi sağlanmış olup aynı zamanda alana bir kimlik katılarak halkın da farkındalığı artırılması amaçlanmış ve alanın kent genelinde ön plana çıkartılması sağlanmıştır (Space Syntax Limited, 2009).

Şekil 2.10 : Londra Elephant&Castle meydanına önerilen üçgen formun projeye yansımısı (Url-9, 2009)

2.3.3 Galata Kulesi çevresi ve Hendek Caddesi projesi, İstanbul örneği

Haliç’le Boğaz’ın kesiştiği noktada yer alan Galata, Dünya Kültür Mirası listesinde yer almaktadır. Fakat günümüzde Galata bölgesi sahip olduğu değerleri gün yüzüne çıkaramamaktadır. Bu anlamda yapılacak çalışma Galata Kulesi ve çevresini Space Syntax methodu kullanılarak canlandırma projesi üretilmesi amaçlanmıştır.

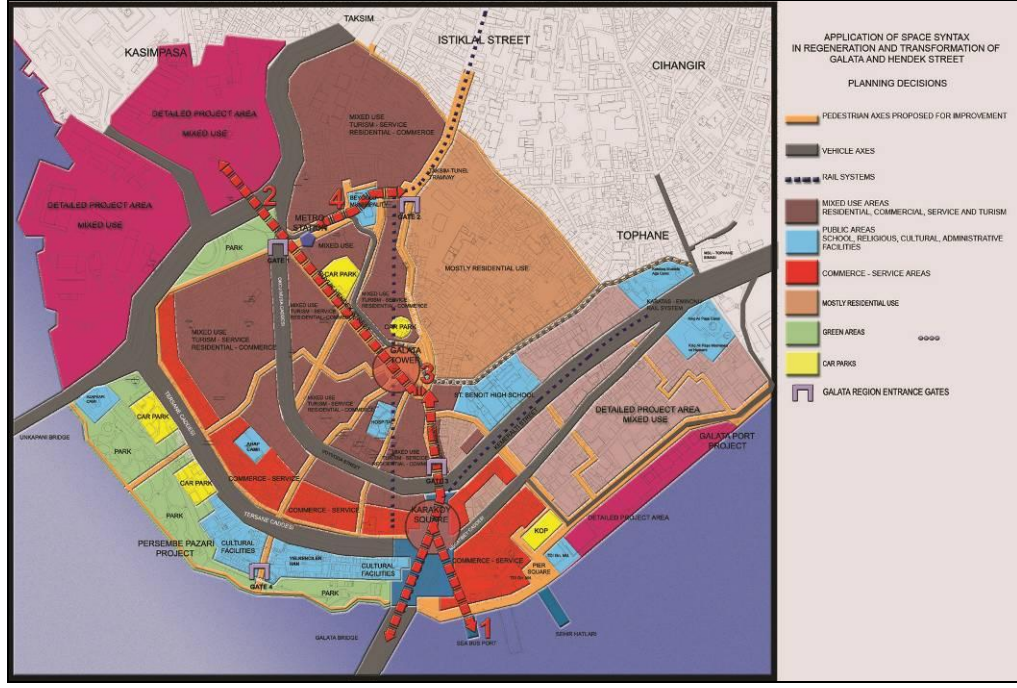
Tarihi Galata yöresinin işlevlerini zenginleştirecek ve diğer şehir merkezi alanından izole olmasına neden olan etkileri azaltacak olası fiziksel tasarım önerilerini ortaya koyma amacıyla Mekan Dizimi yöntemi kullanılmıştır. Tasarım önerisi, şehir merkezinin geri kalanını olumlu bir şekilde etkileyecek şekilde alanın mekansal potansiyellerinin kullanılmasını esas almıştır (Kubat ve diğ., 2010).

Kubat ve takım arkadaşları, bu çalışmada Galata bölgesi için dönüşüm modeli geliştirmiştir. Bu çalışmada:

- Galata’nın mekansal dokusu mekan dizimi yöntemi ile analiz edilmiş ve hem lokal hem de daha geniş çevrede mekansal bütünleşme düzeyleri ölçülmüştür,
- Günlük yaya hareketleri dokusu ve mekan kullanım karakteristikleri ile ilgili veri toplanmıştır,
- Şehirselsel form ve hareket dokuları ile mekan kullanımı arasındaki ilişki incelenmiştir,
- Tarihi Galata yöresindeki arazi kullanımı ve bina kullanımı dokuları analiz edilmiştir,
- Alanın çevresiyle fiziksel bağlantısını güçlendirecek stratejik tasarım önerileri geliştirilmiştir.

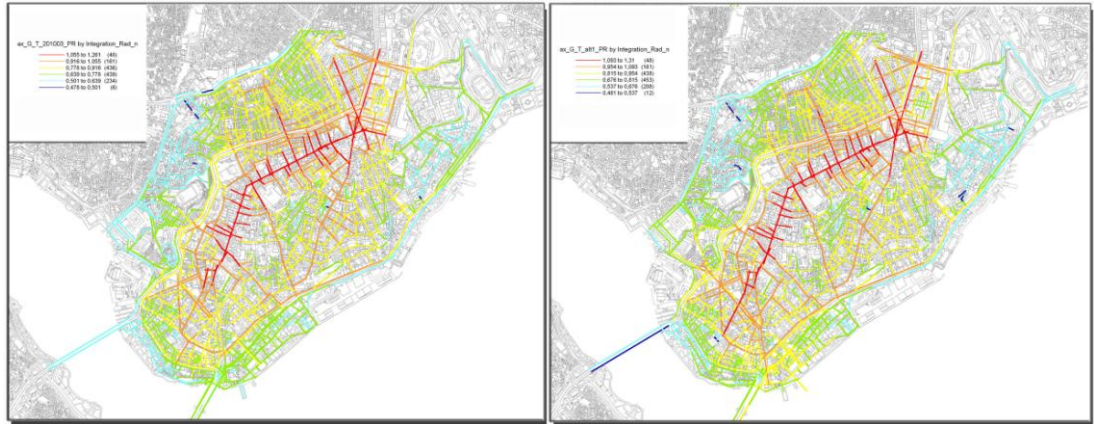
Bu tasarım önerilerinin yaya hareketleri ve dönüşüm süreci üzerindeki olası etkileri değerlendirilmiştir (Kubat ve diğ., 2010).

Sahada yapılan gözlemler doğrultusunda geliştirilen proje günümüzde çok değerli bir alan olmasına rağmen fonksiyonel kullanılamayan Galata bölgesini canlandırılması sağlanarak, bölgeye getirilecek yeni işlevlerle alana yeniden bir yaşam kazandırılması hedeflenmektedir.

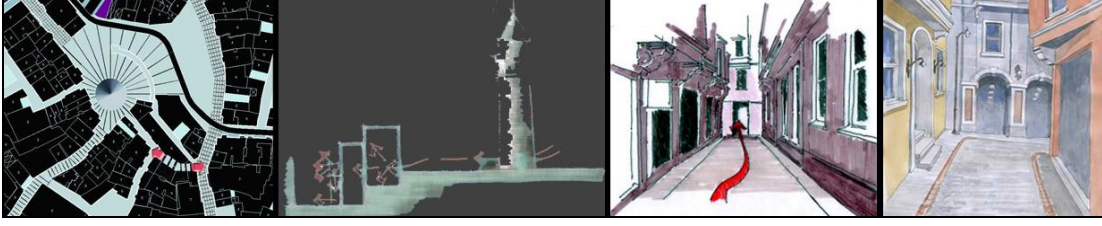
Şekil 2.11 : Galata Bölgesi için tasarım kararları (Kubat ve diğ., 2010)

Bu çalışma, bölgenin şehirselsel form ve işlevlerine yönelik, çok aşamalı bir elektronik veri tabanının yaratılmasına olanak sağlamıştır. Bu verilere örnek olarak; sokak mekanlarının hem tarihsel hem de güncel kullanımını ifade eden bütünleşme düzeyleri; sokaklar ve meydanlar dahil olmak üzere tüm kentsel açık alanların aktiviteleri ve yaya hareketliliği değerleri, arazi ve bina kullanım dokuları; ve mekanlar arası bağlantıları geliştirecek ana tasarım ilkeleri sayılabilir. Bu veri tabanı, Galata'nın yapılanmasına yönelik karar alma sürecinde objektif bir araç görevi yüklenmesini sağlayacak ve yenileme sürecine dahil olan kamu ve özel sektördeki diğer kuruluşlara bir kaynak oluşturacaktır (Kubat ve diğ., 2010).

Şekil 2.12 : Galata bölgesi için Space Syntax yöntemi ile yapılan erişilebilirlik analizleri – mevcut (sol) ve öneri (sağ) (Kubat ve diğ., 2010)

Erişilebilirlik analizleri doğrultusunda geliştirilecek yeni yaya aksları, Space Syntax yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 2.13 : Galata Bölgesi için yapılmış tasarım önerileri (Kubat ve diğ., 2010)

Galata bölgesinde geliştirilen yeni yaya aksları doğrultusunda yeniden işlevlendirilme önerilmiş ve bu işlevler doğrultusunda alana yeniden hareketlilik kazandırılması amaçlanmıştır.

3. ENDÜSTRİ ARKEOLOJİSİ

Endüstriyel miras kapsamındaki binaların çevresiyle birlikte işlevsel olarak eskimleri, yeni teknolojinin gerisinde kalmaları, günümüzde kullanım dışı kalmaları, kentin gelişimiyle birlikte sanayinin kent dışına çıkmasıyla var olan eski sanayi alanların kentin içerisinde kalmaları ve maruz kaldıkları çeşitli baskılar bu bölgelerin tartışılması ve bununla beraber “Endüstri Arkeolojisi” olgusunu gündeme getirmiştir. Endüstri Arkeolojisi 1950’li yıllarda ortaya atılan bir kavram olup, bünyesinde mimarlık tarihi, teknoloji tarihi, arkeoloji ve koruma boyutlarını içeren bir disiplindir (Föhl, 1995). Endüstri Arkeolojisi çalışma alanı olarak, endüstriyel üretimin gerçekleştiği alanların peyzajıyla birlikte ele almaktadır. Kıracı (2001); Endüstriyel Arkeolojisini, endüstri anıtlarının araştırılması, yerinde incelenmesi, kayda geçirilmesi ve bazı hallerde koruma altına alınmasıyla ilgili bir çalışma alanı olarak ifade etmektedir.

Endüstriyel arkeoloji kavramı kaynaklarda farklı kelimelerle ifade edilmiştir, ilk dönemlerde bu tür alanlara “teknik anıt”, “teknik miras” denilmiştir. Fakat TICCİH - The International Committee of the Conservation of Industrial Heritage- Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi, bu tür alanlara dair “Endüstriyel Miras” tanımını kullanmıştır. TICCİH, endüstriyel mirasın korunması, belgelenmesi, araştırılması ve iletilmesi amacıyla kurulmuş uluslar arası bir organizasyondur. Bu kurumun çalışma alanı, endüstriyel binalar, bina içindeki makine ve ekipmanlar, endüstriyel ürünler ve endüstriyel yerleşim bölgelerini içermektedir.

TICCİH tüzüğünde, “Endüstriyel Arkeolojisi” kavramını; endüstriyel süreçte oluşan, insan yerleşimlerini, doğal ve kentsel peyzajı, yapıları, belgelenen dökümanları inceleyen disiplinler arası bir bilim dalı olarak ifade etmektedir (Url-10,2011).

3.1 Endüstriyel Miras Kavramı ve Kapsamı

Endüstriyel miras” genel olarak “mekanik araçlarla ve düzeneklerle mal ve-veya hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden” oluşan kültürel miras olarak tanımlanmaktadır (Tanyeli,2000).

TICCIH Tüzüğünde Endüstri Mirası, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve ya bilimsel değerler taşıyan endüstri kültürünün kalıntıları olarak ifade edilmektedir. Bu kalıntılara; binalar, makine ekipmanları, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, arıtma ve işleme alanları, maden ocakları, antrepolar ve depolar, enerji üretim alanları, altyapı ve ulaşım bağlantıları, endüstriyel dönemde çalışanların yaşadıkları evler, eğitim birimleri, sosyal alanlar ve dini yapılar girmektedir (Url-11,2010).

Şekil 3.1 : Tarihi Tren Garının Dönüştürülmesi (Url-12, 2011)

Cossons (1993), endüstriyel miras yapılarının kapsamını tanımlarken; üretimin gerçekleştirdiği yapılar, üretim ve üretim sonrası süreçte gerekli olan ek destek birimleri (depo, hangar, hal yapıları, v.b.) ile üretimin öncelikli ilişkide olduğu ulaşım yapıları (istasyon, kanallar, köprüler, v.b.) olarak belirlenmektedir. Bu kapsamda; maden ocakları, değirmenler, buhar makinaları; tekstil, cam ve çömlek üreten tesisler, yol, köprü, kanal gibi ulaşım birimleri, tuğla atölyesi gibi yapı malzemesi üretim tesisleri, endüstriyel geçmişin parçası olan endüstri işçileri ve yöneticileri, çalışanlara ait yaşama birimlerinin incelenmesinin girdiği görülmektedir.

Kıraç (2001), “Endüstriyel miras kapsamındaki kaynakları, taşınır kültür varlıkları olarak nitelendiren objeler ile taşınmaz kültür varlıkları olarak nitelendirilen, yapılar ve endüstriyel peyzajlar” olarak nitelendirmektedir. Endüstri objeleri bize o dönemin üretim teknolojisi hakkında bilgi verirken endüstri peyzajı da üretimi sağlayan iş

gücünün barınma ve sosyo- kültürel faaliyetlerini gerçekleştirdikleri yerleşim alanı konusunda bilgi vermektedir.

Endüstri Mirası kavramının; koruma, mimarlık tarihi, sosyoloji- teknoloji tarihi, tasarım, kent, bölge ve peyzaj planlama, makine, inşaat ve elektrik mühendisliği, ekonomi gibi çok sayıda meslek alanını ilgilendirdiği, dolayısıyla disiplinler arası bir çalışma gerektirdiği açıktır (Ahunbay, 2006).

TICCIH örgütünün 2003 yılındaki raporunda, miras kaynakları arasında yer alan endüstriyel mirasın değerini aşağıdaki kriterlerle tanımlanmaktadır:

- Endüstri mirası, tarihsel sonuçlara ulaşan kanıtların birleşimidir. Bu kanıtlar, bugüne kadar olan kendine özgü endüstriyel ve teknolojik gelişmenin anlaşılmasını sağlamaktadır.
- Fiziksel bir çalışma alanı olmasına karşın, insan davranışlarının yansıması olan ürünlerinin de gözlemlenmesine yardımcı olmakta ve kültürel gelişimini sağlamaktadır.
- Endüstri mirası ekonomik bir kaynaktır. Bunun doğru kullanımı, yıkılması ile yok olacak enerjinin kazanılmasını ve tarım alanlarının korunmasını sağlamaktadır.
- Endüstri mirasının, yitirilmiş ve zarar görmüş alanların ekonomik ve kentsel ölçekte kazanımlar sağlamasında büyük rolü bulunmaktadır. Yeniden kullanım ile sağlanan süreklilik, toplumsal gelişime katkı sağlamaktadır.
- Endüstriyel miras yapıları ve çevresi, modern yaşamın gereklerindendir ve geçmiş izlerin günümüz kullanımları ile yeniden şekillenerek kentlinin yaşamına katılması sağlanmalıdır (Url-13,2011).

3.2 Endüstriyel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesi

20. yüzyılın ikinci yarısında gündeme gelen “Endüstri Mirası” kavramı sanayileşme sürecindeki değişimi ve üretim yapısındaki farklılaşmayı ortaya koymak ve yok olma tehlikesine maruz kalan endüstri yapıları ve bulunduğu yerleşke, Sanayi Devrimi’nin çok yoğun olarak yaşandığı ülkelerden başlamak üzere (İngiltere, Avrupa ülkeleri,vb...) çağa ayak uyduramamış ve teknolojinin gerisinde kalmış üretim sistemleri ve endüstri ile ilgili yapıların, ürünlerin,makinelerin, ekipmanların,

endüstriyel bölgelerin korunması, incelenmesi ve belgelenmesi amacıyla yapılan çalışmaları kapsamaktadır (www.mnactec.com).

Endüstri devrimi dönemi ve sonrasını yaşam biçimi, kentleşme girişimleri, işçi evleri, yaşamlarını geçirdikleri mekanlar, sosyal hakları vb. konular endüstri kültürünü oluştururlar (Köksal, 2005; Föhl, 1995). Dolayısıyla bu kültürün, geçtiği bölgeyle birlikte korunması ve gelecek nesillere aktarılması hem kent kültürünün oluşmasında hem de kentin sürdürülebilir bir kent kimliği kazanmasında büyük rol oynamaktadır.

3.2.1 Endüstriyel mirasın korunması

Endüstriyel miras alanları öncelikle sivil toplum örgütleri tarafından korunmaya çalışılırken daha sonrası koruma kurullarının bu tür alanları, hem bina ölçeğinde hem de yakın çevresiyle birlikte koruma altına almasıyla bu tür alanların korunması gerekliliği netlik kazanmıştır.

UNESCO- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu- Eğitim, bilim ve kültür aracılığıyla kültürlerarası diyalog kurmak ve bilgilendirmek amacıyla kurulmuş bir kurumdur. Endüstriyel miras alanların korunması öncelikle UNESCO'nun İngiltere'deki Iron Bridge Gorge Köprüsü ve Bolivia'daki Kalay madenleri korumasıyla konu gündeme gelmiş ve daha sonra Almanya'daki Zollverein Maden Ocağı çevresiyle birlikte koruma kapsamına alınmıştır (www.icomos.org). Dünya Kültür mirası listesindeki 754 kültür varlığının 37'sinin endüstri mirası olduğu göz önüne alındığında, bu yapılara verilmesi gereken önem ve korunma konusu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.2 : İngiltere'deki Iron Bridge Köprüsü (Url-14, 2011)

UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi değerlendirme kapsamında endüstriyel mirası oluşturanlar; fabrika ve imalathanelerin yanı sıra, demiryolları, köprüler, kanallar, ulaşım yapıları, enerji kaynakları, yeni teknolojilerle üretilen teknolojik alanları da kapsayan bir araştırma ve uygulama alan olarak açıklanmıştır. Bu kapsamda, Dünya Kültür Mirası Listesi'ne kabul kriterleri:

- İnsanlığın yaratıcı dehasının üst düzeyde yansıtmaması,
- Kültürel alanda ve tarihsel süreçte, anıtsal yapı, kent veya  evre boyutunda, teknoloji ve mimarlık açısından önemli gelişimleri sergilemesi,
- Yaşayan veya sona ermiş bir uygarlığın veya yaşamın, tek ve özgün tanığı olması,
- İnsanlık tarihi için önemli dönemleri yansıtan yapı,mimari veya teknik grubun ilgi çekici  rneği olması,
- Bir kültürü simgeleyen, yaşanan büyük değişimlerin olası etkileri altında kalan geleneksel yerleşim dokuları ve arazi kullanımlarının farklı örnekleri olması,
- Yaşayan inançlarla, geleneklerle ve önemli sanatsal-edebi eserlerle işkili olması olarak sıralanmaktadır (www.unesco.org).

ICOMOS- The International Council on Monuments and Sites- Uluslar arası Anıtlar ve Sitler Konseyi- Kültürel Miras Alanların Korunması için kurulmuş olan bir kurumdur. ICOMOS' un 2001'de yayınladığı ‘‘Tehlikedeki Miras’’ raporunda kültür mirası listesinde en büyük risk altında olan grubun 20. yy dönemine ait miras alanlarının olduğunu belirtmiş ve maruz kaldıkları tehlikeleri şu şekilde sıralamıştır:

- Bilinçsizlik,
- Özel malzemelerin onarımı için gerekli uzmanların bulunamaması,
- Kentsel gelişme ve yenilenme baskıları,
- Tek düze yönetmeliklerin uygulanmasından gelen baskılar (Ahunbay, 2002).

3.2.2 Endüstriyel mirasın değerlendirilmesi

Endüstri mirası kapsamındaki yerleşkelerinin bilimsel çerçevede korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması son yılların çalışma konularından birisidir. Endüstri

mirasının korunması ve değerlendirilebilmesini Köksal (2005) şu şekilde olması gerektiğini ifade etmektedir:

- Ulusal bir strateji belirlemek üzere bir genel merkez kurulmalı ve endüstri mirası hakkındaki tüm kaynaklar, projeler, teknik çözümler, vb. konuyla ilgili bilgiler burada toplanmalıdır. Bu bilgilerin herkesin kullanımına açık, sürekli güncellenen bir veritabanına dönüştürülmelidir,
- Endüstri yapısının tescil kararını düşürecek durumlarda söz konusu genel merkeze danışılması için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Merkezin oluşturduğu uzmanlar grubu kararı değerlendirmelidir. Tarihi sanayi yapısı, korunmaya değer niteliklerini yitirdiyse veya yapı tamamen ortadan kalktıysa, yapıyla ilgili yasal soruşturmanın yanı sıra, yapı alanına yeni yapı izni verilmemeli ve kamu yararına rekreasyon amaçlı kullanılmalıdır. Böylece tescil kaydını düşürmek amacıyla, kullanıcılar veya mal sahipleri tarafından yapılacak müdahaleler engellenebilir.
- Endüstri mirasının tanıtmak ve kaynak bulmak amacıyla endüstri mirası ile ilgilenen TICCIH, ERIH, DOCOMOMO gibi ulus-uluslar arası örgütlerle bağlantı kurulmalıdır. Bu örgütlerin uluslar arası endüstri mirası güzergahı projelerine veya uluslar arası çalışmalarına başvuruda bulunabilir. Türkiye’de konuyu yakından izleyecek sivil örgütler ve denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Endüstri mirası turizmi geliştirilmeli, Devlet, Sanayi ve Ticaret Odaları, bunlara bağlı alt örgütler vb. kurumlardan destek istenmelidir. Turizm kapsamında bölgesel, yerel, kentsel, ulusal ve uluslar arası boyutta tanıtım programları oluşturulmalıdır.
- Sivil inisiyatifler ve bölge halkı katılımcı olmaya teşvik edilmelidir.
- Devlet ve idari mekanizmaların ilgisi arttırılmalı, endüstri mirasının önemi ve değeri, yerel ve merkezi yönetimlerin gündemine taşınmalıdır.
- Endüstri mirasının kendine özgü nitelikleri, bu bağlamda sanayi tesisi ile ilgili yapı, yapı parçası, donanım gibi her türlü ayrıntının yerinde korunması ve sergilenmesi hedef olmalıdır.

- Donanım ve üretim sürecinin bileşenleri mevcut ise, gösteriş amaçlı kullanımı ve tanıtımı sağlanmalıdır.
- Donanım ve üretim sürecinin bileşenlerini kısmen veya tamamen yitirmiş endüstri mirasına, herhangi bir yapı gibi yaklaşılmamalıdır. Mevcut izlerin sergilenmesi, belgeler yoluyla bilgi edinilen kısımların kısmen ayağa kaldırılması mümkün olabilir.
- Koruma ve yeniden işlevlendirme uygulamalarının tüm aşamaları, yukarıda tariflenen merkez denetiminde konuyla ilgili idari ve akademik kurumların eşit sayıdaki temsilcileri ve uzmanlardan oluşan bir danışma kurulu tarafından kontrol edilmeli ve yönlendirilmelidir.
- Endüstri yapılarının yeniden işlevlendirme projeleri, bilimsel bir kurul tarafından belirlenen ihtiyaç programı doğrultusunda ve bağımsız bir jürinin değerlendirmesi koşuluyla, ulusal veya uluslar arası bir yarışma ilan edilmelidir. Bu yolla, ortak mirasımız için alınan kararların, kişisel beğenilerle şekillenmesi önlenabilir.
- Türkiye’de el ya da makine ile üretim yapan çok sayıda üretim kolu vardır ve bunların bir kısmı halen faaliyettedir. Teknik ve endüstri mirasının yerinde gösterilmesi ve korunması için müzeler kurulmalıdır.

Endüstriyel alanlar, zamanın yaşantısına ve mimarisine ışık tuttuğu için belleğimizde önemli bir yeri vardır. Bu tür mekanları gelecek nesillere taşıırken, iki farklı method izlenmektedir. Birincisi endüstri mirasının niteliklerine bağlı olarak; korumacı ve tekil yapı ölçeğinde olurken, amaç binayı fiziksel olarak korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. İkincisi yapıların çevresiyle birlikte ele alınarak, yerleşkeye işlevsel bir dönüşüm önermek, kente kamusal alan kazandırmak ve bu sayede kentin yaşam kalitesini artırma amaçlı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Şekil 3.3 : Cibali Tütün Fabrikası’ndan Kadir Has Üniversitesi’ne tek yapı ölçeğinde dönüşüm (Url-15, 2011)

Şekil 3.4 : Feshane Fes Fabrikası’ndan Feshane Kültür Merkezi’ne çevresiyle birlikte dönüşüm (Url-16, 2011)

3.3 Kentsel Dönüşüm Kavramı ve Kapsamı

Son yıllarda küreselleşmenin etkisiyle dünyada ve Türkiye’de yaşanmakta olan sosyal, ekonomik, teknolojik gelişmeler sebebiyle kentler hızlı bir kentsel değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir.

Endüstriyel yapıların işlevsel olarak eskimleri, yeni teknolojiye ayak uyduramamaları, gelişen kentin yeni sanayi alanlarının kentin dışına çıkması ve eski endüstriyel alanların kentin içerisinde kalmaları, bu tür alanların kentin ihtiyaçlarına cevap verebilecek işlevsel farklılığa uğramalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu tür işlevsel dönüşümler de kentsel dönüşüm olgusunu beraberinde getirmektedir.

“Dönüşüm” kelime anlamı olarak olduğundan başka biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, transformasyon olarak tanımlanmaktadır. Kentsel dönüşüm ise bir kentin tümünün ya da belli kesimlerinin değişmekte olması, başka bir biçime girmesi şeklinde ifade edilebilir (Keleş, 2004).

Kıraç (2001), endüstri mirası kapsamındaki alanların kentin merkezinde kalması nedeniyle kentte maruz kaldıkları durumları şu şekilde sıralamaktadır:

- Kent merkezindeki endüstri mirası yapıları geniş alana yayılan peyzajlarıyla çok değerlidir. Bu endüstri komplekslerinin peyzajları, rant potansiyeli yüksek araziler olarak nitelendirilmektedir. Kentin gelişmesi ve arsa spekülasyonları endüstri mirası yapıları üzerinde baskı oluşturmaktadır.
- Kentlerdeki endüstriyel miras yapılarının bulunduğu endüstri bölgeleri, terk edilince “Esmer Alanların (Brownfield) – Fiziksel Çöküntü Alanı” haline gelmektedir. Miras yapısının sosyal çöküntü alanında bulunması, koruma çabalarını engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Endüstri faaliyetlerinin neden olduğu çevre kirliliği, bakımsız ve niteliksiz yapılaşmanın sebep olduğu görsel kirlilik miras kapsamındaki yapıların korunmasını olumsuz etkilemektedir.
- Kent merkezinde sıkışıp kalan endüstri yapılarının korunmasında bir diğer sorun ise kentin de genel sorunu olan araç trafiğinin yoğunluğu ve otopark alanlarının kısıtlı olmasıdır. Endüstri mirası yapısının çevresindeki yoğun yapılaşma nedeniyle endüstri peyzajına dar sokaklardan ulaşılmaktadır. Miras yapısının bulunduğu bölgenin altyapı eksiklikleri koruma çabaları için sorun teşkil etmektedir.
- Kırsal alanda bulunan endüstri mirası yapılarının korunma sorunları kenttekenden daha azdır. Ancak kırsal alandaki yapıların korunmasında ulaşım zorluğu yeniden değerlendirme olanaklarını kısıtlamaktadır.

Erden (2003), kentin zaman içerisindeki gelişimini ve kent içinde kalan Brownfield-fiziksel çöküntü bölgelerinin dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu tür alanlara müdahale edilirken de geliştirilen stratejik planlama anlayışının kent vizyonunu iyi bir şekilde gözlemlemekle başarılı sonuçlar vereceğini ve bu şekilde ele alınan stratejik planlanmış alanların kentle bütünleşmiş, sağlıklı çevreler oluştuğunu ifade etmektedir. Diğer bir şekilde kullanıcıyı ve kentin gelişim stratejisini yok sayan bir planlama anlayışının bu tür alanlara müdahale sonucunda olumsuz sonuçlar doğuracağını savunmaktadır.

3.3.1 Esmer alan (Brownfield) kavramı ve kapsamı

Günümüzün kent merkezlerinde konumlanan ve zamanla atıl bölgeler haline gelen eski endüstri yerleşkeleri ıssız bölgeler olmasından dolayı kent kullanıcıları için tehlikeye neden olan ve kentin parçalarını birbirinden izole eden alanlar olarak görülmektedir. Sanayinin desantralizasyonu ile işlevsiz ve atıl kalan bu tür alanlar kent merkezindeki konumları, büyüklükleri ve kültürel potansiyelleri ile değerlendirilme kapsamında büyük önem taşımaktadırlar.

Eski endüstriyel alanların yer seçim ilkelerinde, endüstriyel alanların konumlanması planlanan alanın hammaddeye, pazara ya da ulaşım ağına yakın olması gerektirdiği görülmektedir. Bu şekilde konumlanan eski endüstriyel yerleşkeler günümüzün kent merkezinde yer almaları ve zaman içerisinde köhnemesine ve atıl bölgeler olmasından dolayı kent merkezleri için sorun teşkil etmektedir. Benevelo (1981) bu

durumu şu şekilde ifade etmektedir; “Endüstrileşmede döneminde görölen hızlı gelişmeye paralel olarak artan göç ve nüfusa cevap verebilecek yeni kent mekanlarının oluşması ve kent merkezlerindeki endüstriyel tesislerin bu alanlara doğru gelişme eğilimi göstermesi, zamanla kent içerisinde köhneleşmiş fiziksel çöküntü bölgeleri oluşmasına neden olmaktadır”. Günümüzde ise endüstrinin yer seçim ilkeleri olarak doğal kaynaklara yakınlık ve pazara yakınlığının yanı sıra, teknoloji, uygun arazi maliyetleri ve ucuz iş gücünün olduğu yerlere konumlanması gerekliliği düşünölmektedir.

Esmer Alanlar (Brownfield), birçok bölgede sanayi ve kalkınma modellerinin değişmesi sonucunda oluşmaktadır. Endüstrinin yer değiştirmesi, bu tür bölgelere yatırımcının çok talep etmemesi; ekonomik açıdan değerli araziye sahip olan bu tür alanları terk edilmiş ve atıl bırakmaktadır. Belediyeler genellikle kendi kaynaklarıyla kahverengi bölge alanlarını yenileme ve canlandırma da yetersiz kalmaktadırlar. Dolayısıyla kent merkezi ve çevresi atıl alanlar olarak kayıplar vermektedir. Genel bir ifadeyle Esmer Alanlar, önceden geliştirilmiş arazi ya da sahipsiz alanlar ve hem büyüklüğüyle hem de konumları itibariyle geniş alanları kapsamaktadır.

Clarinet (Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies), Avrupa’daki Kahverengi Bölgeler ile ilgili çalışmasındaki raporunda Esmer Alanlar’ı şu şekilde tanımlamaktadır:

- Çevrelenmiş alan ya da yerleşkelerin önceki kullanımından etkilenmiş,
- Terkedilmiş ve ya atıl durumda olan,
- Kısmen ya da tamamen gelişmiş kentlerde yer alan,
- İşlevsel kullanıma geri getirebilmek için belirli girişimleri gerektiren,
- Endüstriyel süreçte gerçek ya da algılanan çevresel kirlenmeye maruz kalmış olan,alanlar olarak tanımlanmaktadır (Url-17,2011).

Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı (EPA) “Esmer Alan (Brownfield)” kavramını; “gelişmenin gerçek ve görönen çevresel kirlilikle özdeşleştiği kentsel alanlardaki, işlevini yitirmiş, terk edilmiş endüstriyel alanlar olarak tanımlamaktadır (Loures & Panagopulus, 2007).

Esmer alanların, kentlerin ekonomik büyümesi ve gelişmesiyle de doğrudan ilgili kentsel bölgelerdir. Bu alanlar, kent merkezinde konumlanmış olmaları nedeniyle, yeniden işlevlendirme kapsamında değerlendirilmektedir (Özden, 2002).

Kirkwood ve arkadaşları (2010) Esmer Alan (Brownfield) olarak nitelendirilen alanları şu şekilde sıralmışlardır:

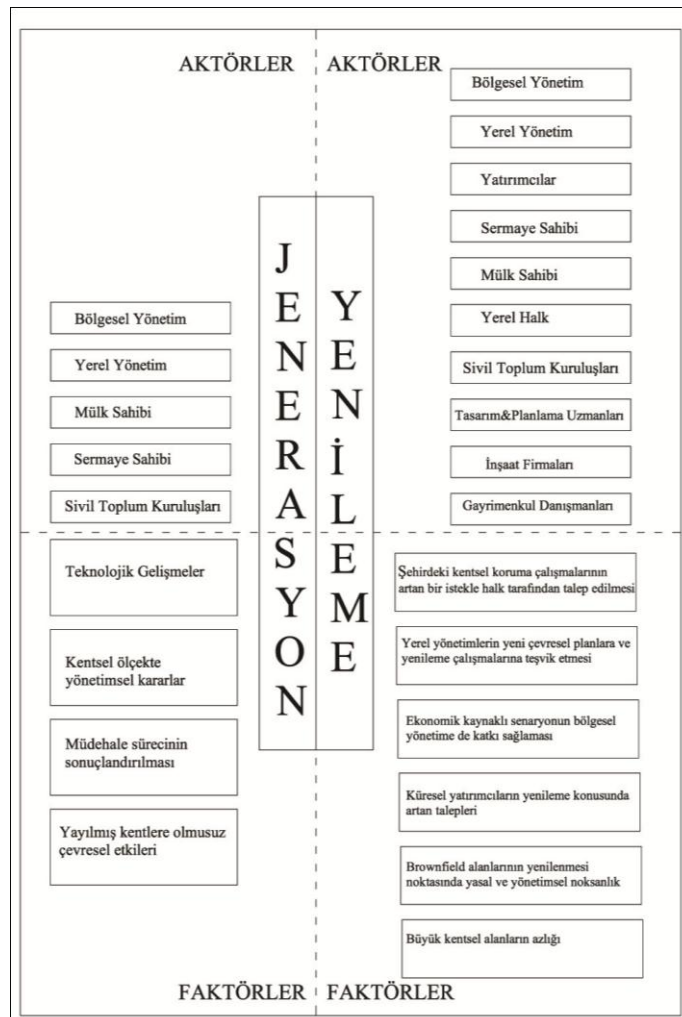
- Hafif Sanayi Alanları,
- Kentlerdeki benzin istasyonları,
- Gaz dolum tesis alanları,
- Metal kaplama tesis alanları,
- Elektronik sanayisi alanları,
- İlaç sanayisi alanları,
- Kimya sanayisi alanları,
- Otomobil sanayisi alanları,
- Tabakhane alanları,
- Trafolar,
- Tekstil fabrika alanları,
- Yağ tankı depo alanları,
- Demiryolu hatları,
- Mezarlık alanları,
- Çöp döküm alanları,
- Askeri depolama alanları,
- Kömür maden ocakları...

Esmer Alanlar'ın kentin önemli bölgelerinde yer alması sonucu bu bölgeleri geliştirmek, “Esmer Alan- Fiziksel Çöküntü Bölgesi” nitelendirmesinden “Yeşil Bölge” nitelendirmesine çevirmek tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de öncelikli konular arasında yer almalıdır. Esmer Alanlar'ın dönüşümü kentsel kültür değerlerini gelecek nesillere aktarılabilmesini sağladığı gibi kente önemli bir ekonomik ve

çevresel girdi olarak sürdürülebilir bir planlama yaklaşımının desteklenmesinde katkı sağlamaktadır. Punter'a (2002) göre, kahverengi bölgelerin rehabilitasyonunu 5 temel prensipte ifade etmektedir. Bunlar:

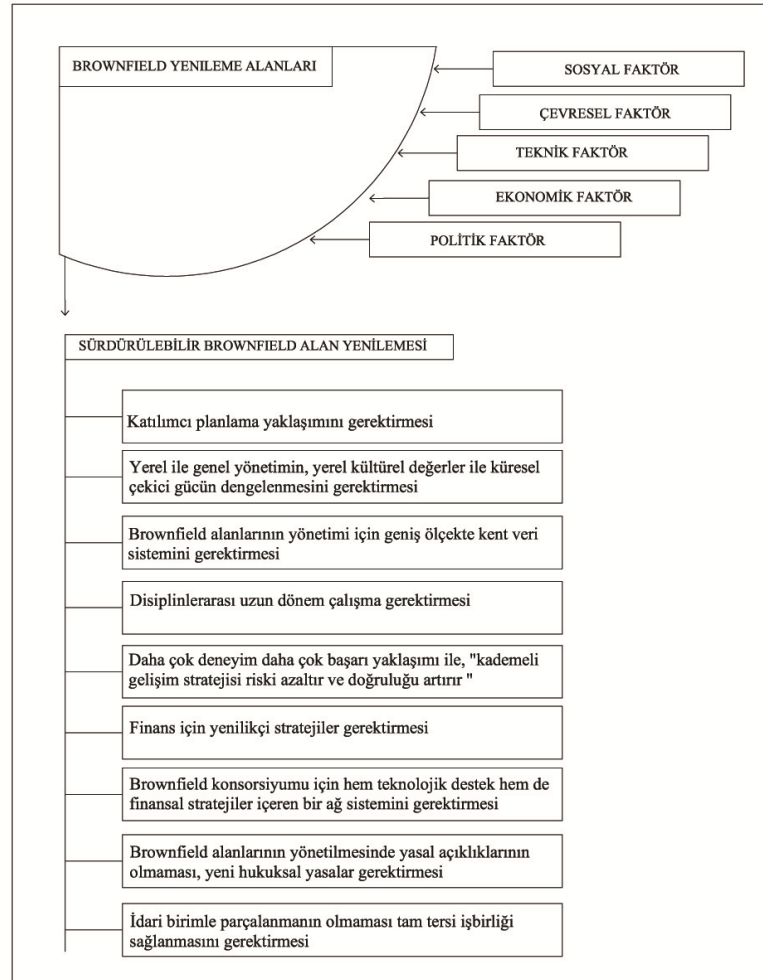
- Peyzaj kalitesini korumak,
- Tasarım ilkeleri belirlemek ve bu prensiplere uymak,
- Yeni oluşacak olan peyzajın kaynaklar için uzun dönem gözetimine izin vermek,
- Bio-çeşitliliğe imkan tanımak,
- Sosyal istikrar ve ekonomik gelişmeye imkan tanımak,

Türer Başkaya (2010) , İstanbul'daki Esmer Alanların yenilenmesi sürecindeki başlıca aktörler ve faktörleri şu şekilde sıralamaktadır (**Şekil 3.5**):

Şekil 3.5 : Kahverengi Alanların (Brownfield) alanlarının yenilenmesi sürecindeki başlıca aktörler ve faktörler (Türer., F.,A.,2010)

RESCUE (2003)- Regeneration of European Sites in Cities and Urban Environment- Avrupa'daki Kentsel Çevrelerdeki ve Şehirlerdeki Alanların Yenilenmesi- kuruluşu, sürdürülebilir Esmer Alanlar'ın (Brownfield) yenilenmesini; “ yönetimin, rehabilitasyon ve kahverengi bölgelerin işlevsel bir alana dönüşmesinde, günümüz ve gelecek nesil için insanlığın ihtiyaçları doğrultusundaki memnuniyetinin devamının sağlanmasında, çevresel duyarlılıkla, ekonomiyi canlandıracak, sosyal olarak belirli bölgesel kapsamda ulaşılabilir olma özelliklerini taşıyan bir yaklaşımı içermesi” gerektiğini belirtmiştir (Türer, A.,2010).

Şekil 3.6 : Kahverengi Alanların (Brownfield) sürdürülebilir olarak yenilenmesi (Türer., F.,A.,2010)

Türer Başkaya (2010), “İstanbul’daki Kahverengi Alanların Sürdürülebilir olarak Yenilenmesi” adlı çalışmasında Sürdürülebilir Kahverengi Alanların yenileme yaklaşımını 5 katagoride sınıflandırmıştır bunlar; sosyal, çevresel, teknik, ekonomik ve politik başlıklardır (Şekil 3.6).

Çevre kirliliği ve sosyal lekelenmeden ötürü, terkedilmiş veya kullanılmayan Esmer Alanların geliştirilebilir alanların eksikliği nedeniyle giderek yükselen bir değer haline gelmesi, bu alanların yenilenmesinde tasarımı kadar, projenin sosyal ve ekonomik kazançlarının da içinde bulunduğu, köhnemiş kentsel alanların taşınması, gelişim alanlarının yakınındaki yeşil alanlar üzerindeki baskının hafifletilmesi, yayılmanın sınırlandırılmasına yardımcı olmak gibi olgular dikkatle ele alınması gerekmektedir. Esmer Alanlar'ın sürdürülebilir bir planlama yaklaşımıyla dönüştürmek, kentin yaşam kalitesini artırdığı gibi kent dokusundaki tanımsız alanların tanımlı alanlara dönüşmesini sağlamaktadır. Esmer Alanlar'ın yenilenmesi ile sağlanan köklü çevresel iyileştirme, sürdürülebilir tasarım stratejileri, çevre caddeler ve kent dokusu ile entegrasyon, kamu taşımacılığına katkı, yerel pazara duyarlı karma kullanımlar, soylulaştırmanın önüne geçilmesi, uygun fiyatta konutların ve yerel mesleklerin üretimiyle, sadece yıllar boyu ihmal edilerek ince ince işlenmiş yıkımları geri döndürmekle kalmaz, aynı zamanda kentsel alanın değerini de arttıracak kazanımlar sağlamaktadır.

3.3.2 Endüstriyel miras alanların işlev yitirmeleri

Sanayi yapılarının işlevsel eskimleri nedenleri arasında, hammadde teminin güçleşmesi, Uzak doğu ülkelerinden daha düşük maliyetle bitmiş ürün alımı, kent içinde kalan fabrikaların artık genişleyememesi, çevreye zarar verir hale gelmeleri gibi çeşitli nedenler sayılabilir. Dolayısıyla mevcut sanayi yapıları artık mekan, konum olarak ya da işlevsel eskime nedeniyle yetersiz olmaya başlamıştır. Bu durum, çağdaş endüstri toplumunu simgeleyen anıtsal sanayi yapılarının işlevlerini yitirmeleri ile sonuçlanmaktadır (Köksal, 2005).

Endüstri yapılarının; teknolojin gelişmesiyle birlikte artık çağa ayak uyduramaması, kentte yarattıkları olumsuz etki ve üretim sorunları nedeniyle kapatılmaları veya işlevlerini yitirmeleri çokça gündeme gelen bir konudur. Endüstri yapılarının işlevlerini yitirmelerini aşağıdaki nedenlere bağlanmaktadır:

- Mevcut sanayinin kent içinde kalması sonucu kapanması ve sanayinin kent dışına taşınması,
- Sanayi yapısının kent içinde olumsuz çevresel etki oluşturmaları,
- Sanayi yapılarının ve donanımların yüksek sıcaklık, zararlı gazlar, aşırı kirlilik gibi üretim sürecinin olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmaları,

- Üretim teknolojilerinin değişmesi,
- Sanayi yapılarının düzenli bakım ve onarımdan yoksun bırakılması,
- Korozyon etkisiyle taşıyıcı sistemin ve teknolojik donanımın zamanla bozulması,
- Teknolojik gelişimin beraberinde yeni iş kollarının gelişmesi,
- İşgücü niteliğinin değişimi,
- Ulaşım yapısının gelişimi, (Kazas, 2008)

3.3.3 Kentsel dönüşüm projelerinin amaç ve yöntemleri

Kentlerimiz, bugün aşırı nüfus yığılmaları, ekonomik şartlar, sosyal bilinçsizlik, yanlış yer seçimi tercihleri, arz-talep eğilimleri gibi çeşitli nedenlere bağlı bir çöküş yaşamaktadır. Dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de kuvvetle hissedilen bu çöküş, yalnızca kentleşme sancıları çekmekte olan az gelişmiş ülkelerde değil, 19. yüzyıldan bu yana hızlı dönüşüm süreçleri yaşayan gelişmiş ülkelerde de görülmektedir (Bakan ve Konuk, 1987). Dönüşüm, küresel, ekonomik, politik ve sosyal yapılanma ile birlikte var olan ve günlük yaşantımızı biçimlendiren bir olgudur (Güley, 2001).Koşulların, değer yargılarının ve daha pek çok olgunun hızla değiştiği, toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemelere yöneldiği bir çağda yaşamaktayız. Zaman boyutu içinde işlevler değişebilmekte, fakat yapılar kalabilmektedir. Bu durum, eski ya da yeni yapılmış binaların gelecekte, bu defa başka bir açıdan kullanıma açılmasını gerektirebilir (Altınoluk, 1998).

Günümüz kentlerin gündeminde olan endüstriyel miras alanlarının işlevlerini yitirmeleri sonucu, bu yapıların kentin merkezinde atıl alana dönüşmesi; kentsel dönüşüm projelerini de beraberinde getirmiştir. İşlevini yitirmiş endüstriyel miras alanlarının kent merkezinde konumlanmaları, kentlinin ihtiyacına yönelik bir işlev seçimi yapılmasını gerekli kılmaktadır. Endüstri mirası olan yapılara kentin ihtiyaçları doğrultusunda, kültür merkezleri, sergi salonları, müzeler gibi işlevler verilerek endüstri mirasını oluşturan yakın çevresine de rekreasyonel faaliyetlere olanak sağlayan düzenlemeler yapılarak kentlinin sosyo- kültürel gereksinimlerinin karşılandığı kamu yararına alanlar kentlerimizde gün geçtikçe çoğalmaktadır.

Şekil 3.7 : Essen’deki Zollverein taş kömürü fabrikasının işlevsel dönüşümle kente kazandırılması (Url-18, 2011)

Günümüzde kentlerin ekonomilerinde miras yatırımları oldukça önem kazanmıştır. Bu yaklaşımla kültürel endüstrinin, turizm, eğlence, ticaret ve ekonomik canlılığa dönüşmesi hedeflenmektedir. Genellikle endüstriyel miras kapsamındaki kentsel yenileme projeleri, bu tür gelişimlerin öncüsüdür (Alfrey, Putnam, 1992).

Endüstri mirası alanlarının turizm odaklı bir güzergah rotası oluşturan ve bu konuda işlev gören ERIH organizasyonu- The European Route of Industrial Heritage- Avrupa Endüstriyel Miras Rotası, endüstriyel miras alanlarını turizm odaklı değerlendirerek birbirleri arasında bağlantı kuran, gezi rotasını düzenleyen kurumdur. Bir endüstri yapısının ERIH’in rotasına kabul edilebilmesi için, yapının aşağıdaki koşullara sahip olması gerekmektedir:

- Avrupa’nın endüstri tarihinde dikkate değer bir ağırlığı olmalı,
- Endüstri mirası olarak özgün tanıklık değeri olmalı,
- Tarihi değeri yüksek olmalı,
- Gelişim potansiyeli olmalı,
- Yetişkin ve çocukların tarihi bilgi edinebilecekleri bir yer olmalı,
- Çalışan görevliler ziyaretçileri bilgilendirme açısından yetkin olmalı,
- Bir ailenin tümüne hitap edecek şekilde iyi bir deneyim sunmalı,
- Çevresinde nitelikli bir turistik altyapı olmalıdır (www.erih.de).

Söz konusu koşulların yanı sıra, güzergah yapıları için bazı seçim ölçütleri belirlenmiş; böylelikle değerlendirme ve karar verme işlemleri sistemli bir hale getirilmiştir. Seçim ölçütleri;

- Çekicilik değeri,
- Tarihi değeri,
- Sembolik değeri,

değerlendirilmekte ve öneriler geliştirilmektedir (Köksal,2005; Einwag, 1996).

3.3.4 Endüstri mirası alanlarında işlevsel dönüşüm ve sürdürülebilirlik

Tarihi fabrikaların verimli işletilememeleri, teknolojik olarak yetersiz kalmaları, kenti kirletmeleri gibi çeşitli nedenlerle kapatılmaları veya işlevlerini yitirmeleri tüm dünyada karşılaşılan bir durumdur (Ahunbay ve Köksal, 2006;Föhl, 1995). Günümüz kentlerinde pek çok eski ve atıl kalmış kompleks bulunmaktadır. Bu nitelikteki kahverengi alanlar ancak fiziksel ve işlevsel olarak iyileştirildikten sonra varlıklarını devam ettirilebilirler. Bu tür alanların tekrar kullanımları, bulundukları çevreye görsel zenginlik katmalarının yanı sıra, varlıklarıyla monotonluğu ve tek düzeligi önlemektedirler. Görsel katkılarının yanı sıra, zamanla yıpranmış binaların çevresiyle birlikte yeniden kullanılması hem ekonomik olması yönüyle hem de sürdürülebilirlik bakımından önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlevsel dönüşümün temel amacı, özgün işlevini çeşitli nedenlerle yitirmiş ya da işlevsel olarak eskimeye uğramış endüstriyel yapıların çevresiyle ele alınarak geçmişine ait bir takım izleri gelecek nesillere aktarılabilmesini sağlamak ve bu tür yapılara uygun işlev verilerek alanın kimliğini vurgulayacak sürdürülebilir bir kentsel mekan yaratmaktır.

UNESCO- MOST (1996), sürdürülebilirlik kavramını; kent kullanıcıları ve doğa arasındaki sosyal olarak şekillenen ve uzun süreçte bir uyum için yaşamasının sağlanması” olarak tanımlamaktadır. Endüstri yapıları, büyük ölçekli yapılar olmalarından dolayı, anıt olarak korunmaları çok zordur. Bu yüzden ekonomik getirisi yüksek olan işlevlere dönüştürülerek kullanılırlar. Yeni işlevler verilirken, yapının orijinal kullanımının yanı sıra, mekansal ve fiziksel özellikleri de dikkate alınmalıdır (Köksal, 2006; Föhl, 1995).

Binaya “uygun” işlev seçiminde dikkat edilmesi gereken özellikleri:

- Binanın mekansal oluşumu,

- Binanın hacim boyutları,
- Binanın işlevsel ilişkiler kurgusu,
- Binanın bulunduğu konum,

olarak tanımlanmaktadır (Altınoluk, 1998).

Endüstri mirası anıt ve sitlerin yeniden işlevlendirilmesi için, yapıların konumlandığı bölgenin ihtiyacı anket veya piyasa analizi yapılarak araştırılmalıdır. Uygun işlev seçimi, dikkatle yapılacak basit ve geri dönülebilir değişiklikler, teknik donatının yerinde sunulması ve özellikle endüstri yapılarının mekansal ve strüktürel niteliklerinin doğru değerlendirilmesi başarılı uygulamalara olanak sağlayacaktır. (Köksal, 2006)

Binaların yeniden kullanımını gerektiren nedenler, binaların orijinal işlevini kaybetmesi ve ya binaların işlevsel olarak eskimleri olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde saray, medrese, kervansaray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybetmiş olmalarına karşın, bazı yapılar da işlevsel olarak eskimemektedirler. Yapıların fiziksel özelliklerini işlevlerinden daha ömürlü oldukları düşünülürse, işlevlerini sürdüren binalar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar olabilmektedir. O binaya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilir. Banka binaları bu konuya iyi bir örnektir (Altınoluk, 1998).

Binalara yeni işlevler verilirken amaçlanan değerler Altınoluk (1998) şu şekilde ifade etmektedir:

- Tarihe ve sanat yapılarına gereken önemi vererek onları, yaşatarak korumak, onlara çağdaş işlevler içinde yeni boyutlar kazandırmak,
- Çağımız ya da gelecek kuşaklar insanını zaman zaman geçmişe götürebilmek. Onlara geçmişin gizem dolu güzelliklerini yaşatabilmek,

Böylece kültür varlıklarımıza sahip çıkarken, insanımıza geçmişten hem ilginç hem öğretici hem düşündürücü kesitler yansıtabilmek amaçlanmalıdır.

Punter (2002)'da endüstriyel binaların yenileme tasarımını da benzer şekilde 5 temel prensipte toplamıştır. Bunlar:

- Tekrardan tasarlanan binanın yeni fonksiyonu kütleye uymalıdır,

- Yeni kullanım mekana adapte olabilmeli ve uzun bir süre kullanılabilir nitelikte olmalıdır,
- Çevrenin ihtiyaçlarına cevap verebilmeli,
- Kullanıcılara ve çevresinden geçenlere haz uyandırmalıdır,
- Sürdürülebilir ve çevreci olmanın yanı sıra enerji tasarrufu temelli kolay ulaşılabilen ve minimum düzeyde çevresel etki yaratan niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Endüstriyel binaların ve yerleşkelerin zamanla kent içinde kalması ve maruz kaldığı çeşitli baskılardan dolayı dönüştürülmesi kaçınılmazdır. Bu tür alanlara müdahale edilirken, işlev seçiminde çevre ihtiyaçlarına cevap verebilecek, kentin yaşam kalitesini artıracak sürdürülebilir bir planlama ve tasarım anlayışıyla yaklaşılması gerekmektedir.

3.4 Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların ve Kullanılmayan Demir Yolu hatlarının İşlevsel Dönüşümünü İçeren Mimari ve Rekreasyonel Mekanların Örnekler Üzerinden İncelenmesi

Küreselleşme, kentlerin dönüşümü için üst ölçekli bir olgu olup, günümüzde çok tartışılmasına rağmen ekonomik, politik ve sosyal yapılarla yaşadığımız sosyal ve fiziksel çevreyi değiştiren, 20. yüzyılın en önemli dönüşümü kabul edilmektedir (Aslanoğlu, 2000). Küreselleşmeye maruz kalan ve tarihsel kimliğe sahip olan endüstriyel miras alanları kentin gelişmesiyle paralel olarak kentin içerisinde atıl bir durumda olmalarından ve kullanılmamalarından dolayı bu alanların dönüştürülmesi gerekmektedir. Kentin merkezinde olmasından dolayı işlev seçimini belirlerken, literatür taraması sonucunda, kentsel yaşamın gereksinimlerini karşılayacak ve merkezi konumu tercih eden sosyal ve kültürel mekanlar olarak tasarlanmaları uygun bir işlev seçimi olarak görülmektedir. Ülkelerin ekonomik gelişimine katkı sağlayan endüstri tesisleri, sanayi geçmişinin izleri olarak, kent ve kamu yararına kullanılmak üzere yeniden değerlendirilebilir. Bu konuda çoğu Avrupa ülkesinde devam etmekte olan ve Türkiye’de de bu konuda önemli çalışmalar yapılmaktadır.

Bu bölümde endüstri devriminin teknolojik bir devrim olmadığı aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini değiştiren, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla çevresel etki yaratan bir dönüşüm olmasından dolayı dönemin izlerini

gelecek nesillere aktarılabilmesini sağlayan sürdürülebilir planlama ve tasarım anlayışını benimseyen örnekler üzerinden incelenecektir. Seçilen örneklerin ortak noktasının işlevsel dönüşüme uğramış endüstriyel miras alanlarının günümüzde kamu yararı gözetilerek karma fonksiyon içeren projeler olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda çalışma alanına örnek teşkil etmesi açısından çeşitli park tasarımlarının planlama ve tasarım boyutlarının incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

3.4.1 Emscher park projesi, Almanya örneği

Ruhr havzası Almanya'nın batısında, Duisburg'tan Dortmund'a uzanan ve iç içe geçmiş 17 kenti barındıran, sadece %40'ı Avrupa Topluluğuna üye olan ve 5.346 milyonluk nüfusu, 2 milyonluk iş yeri, 5 yüksek okulu ve 115x70 km'lik büyüklüğü ile önemli endüstri alanıdır (Jesberg, 1999:107)

Şekil 3.8 : Ruhr Bölgesi'nin Almanya'daki konumu (Url-19, 2011)

Ruhr havzası Almanya'nın kuzey batısında yer alan ve Avrupa'nın kömür ve demir endüstrisini elinde bulunduran bir bölgedir. 30 yılı aşkın süredir demir ve kömür ocaklarının başka bir bölgede konumlanması itibariyle alan, atıl demir işleme yerleri ve terkedilmiş kömür ocaklarından oluşmaktaydı. Ruhr bölgesi endüstri anlamında çevresi için önemini yitirince arkasında yoğun oranda bir işsizlik ve çevresel bir kirlilik bırakmıştır. Emscher park, kentsel ölçekte bir kahverengi alan yenileme projesidir.

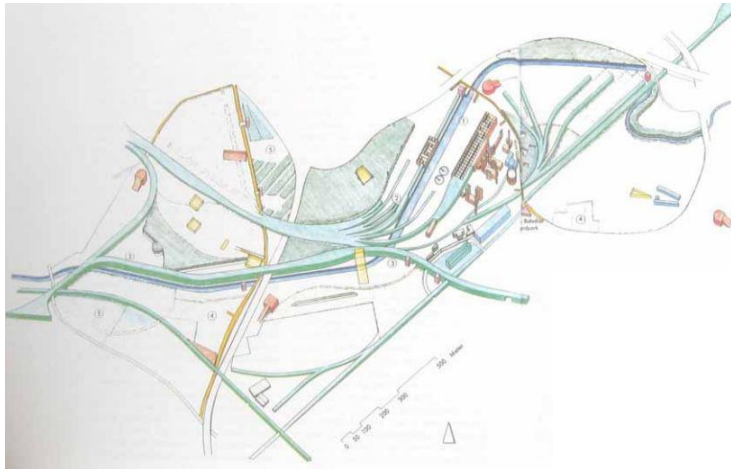
Şekil 3.9 : Emscher Park'ın önceki hali (Url-20, 2011)

IBA (International Building Exhibition) tarafından bu bölgede endüstri mirasını ileriki nesillere aktarmayı ve kent kullanıcılarına yönelik alanın yarattığı çevresel kirliliği de rehabilite edecek bir park tasarım yarışması açmayı uygun görülmüştür. Emscher Parkı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Yenileme Çalışması'nın ve seçilme yöntemlerinin, IBA tarafından tanımlanan tematik yapısı şöyle özetlenebilir:

- Kentsel ve tek yapı ölçeğinde tüm alan bir bütün olarak ele alınmış ve bölgenin tarihi- teknolojik- mimari sürekliliğinin devamı sağlanmıştır.
- Yeşil alan ve orman düzenlemeleri, ekolojik olarak rehabilitasyon çalışmaları, büyük sanayi komplekslerinin topraklarını düzenleme- değerlendirme ve peyzaj çalışmaları yapılmış, yeni rekreasyon alanları yaratılmıştır.
- Endüstriyel mimari miras alanları dönüştürülerek yenilenmiştir. İşlevini yitirmiş endüstri yapıları, bölgesel ölçekte endüstri müzeleri, kültür merkezleri, eğitim alanları ve rekreasyon mekanları olarak değerlendirilmiştir ve çevre kullanıcılara kazandırılmıştır.
- Kanal ve nehirler boyunca gezinti güzergahları, nehir kenarında bisiklet ve yürüyüş yolları düzenlenmiştir.
- Fabrika atıklarından ve üretim sistemlerinden dolayı, doğanın dengesinin başkalaşımı sonucunda sadece endüstri alanlarında rastlanabilen bitki örtüsü koruma altına alınmış, tanıtılmış ve sunulmuştur.
- Park içerisinde yaklaşık 500 hektar alan kamu yararına açılmıştır.

- Yaklaşık 2000 işçi konutu modern yaşam koşullarına göre restore edilmiş ve ileriye yönelik açılması planlanmıştır.
- 20. yy sonlarında işlevini yitiren ve terk edilen ağır sanayi ve kömür işletmelerinden oluşan endüstri alanları yapısal ve bölgesel ölçekte; teknik ve endüstri müzeleri, çok amaçlı kültür merkezleri, eğlence ve dinlenme yerleri, kamu mekanları, eğitim yerleri vb. gibi yeni işlevlerle yeniden kente kazandırılmıştır.
- Endüstri yapı ve komplekslerini koruma çalışmaları yapılmıştır (Ganser, 1992).

Endüstri bölgesinden konut, rekreasyon, endüstri kültürü merkezine dönüşen karma fonksiyonlu bir tasarım önerisi geliştirilen Ruhr bölgesi için, parkı görmeye gelen kullanıcılarına yönelik endüstri mirası tarihini ve dönemin teknolojisini sunarken, alana kurulan eğlence ve kültür merkeziyle turizm etkinliklerine yönelik endüstri kültür güzergahları oluşturulmuştur. Aynı zamanda çevresi için nitelikli rekreasyon alanı yaratılarak çevrenin yaşam kalitesini artırılmıştır.

Şekil 3.10 : Emscher Park'ın Master Planı (Url-21, 2011)

Şekil 3.11 : Mevcut doku korunarak objelerin peyzaj elemanı olarak kullanılması (Url-22, 2011)

3.4.2 Duisburg Nord Landschaftspark projesi, Almanya örneği

Kentsel yenileme kapsamında uygulanan Kuzey Duisburg Parkı 200 hektarlık bir alanda konumlanmıştır. Finansal desteğini federal hükümet ve yerel yönetimlerden alan proje, çeşitli spor ve eğlence alanlarını bünyesinde barındırmaktadır. Proje kapsamında işlevini yitirmiş Thyssen Demir- Çelik Fabrikası ve yakın çevresi değerlendirilmiştir. Fabrikanın eski eritme ocakları bugün yeşilliklerle kaplı bir kültür merkezine dönüştürülmüştür (Kazas, 2009).

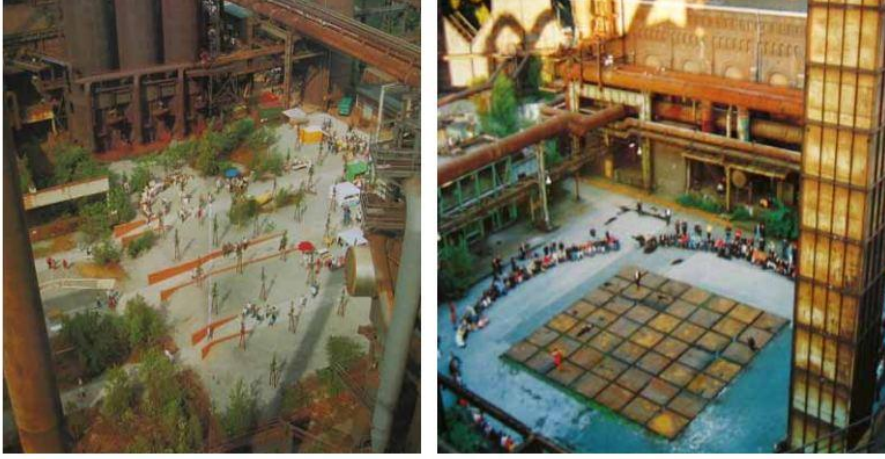
IBA planlama komisyonu, alanı olduğu gibi korumayı ve kültürel etkinlikleri de içinde barındıran bir komplekse dönüşmesi gerekliliğini uygun görmüştür. Projelendirme için Latz ve çalışma arkadaşları seçmiştir. Alan olduğu gibi korunmuş ve içerisine yürüyüş ve bisiklet yolları düzenlenmiş, yeşil alanlar artırılmış, yüksek fırın grupları olduğu gibi korunarak her bir endüstriyel miras tasarımın bir parçası olarak kullanılmıştır. Ayrıca fabrikanın mimari karakterine uygun olan işlevsel değişime gidilerek içerisine konser salonu, restoran, toplantı alanı, dalış kulübü gibi yeni işlevler getirilerek alanın, kültür ve eğlence merkezi haline gelmesi sağlanmıştır.

Duisburg Nord Landschaftspark içerisinde rekreasyon alanları, çocuk eğlence ve eğitim parkları, yeşil alan düzenlemelerini içermektedir. Endüstriyel alanlar binaların ve peyzajın bulunduğu kompleks matrislerdir ve tasarımcının amacı da mevcut endüstrinin layerlarını park tasarımı çerçevesinde kullanmaktır (Krinke, 2001).

Latz (1998) projesini şu şekilde ifade etmektedir; “projedeki katmanlar sadece belirli görsel, işlevsel veya ancak düşsel olarak bağlantılı elementler yoluyla belirli noktalara bağlanır. En üst katman, en üst kotunda gezinti alanlarının ve en alt kotunda derin-su parkı olan raylı ulaşım parkı; diğer bireysel sistemler, yol seviyesinde gezinti yollarına bağlanmaktadır ya da tekil alanlar ve bitki kümeleridir.”. Latz & Partner’ı projelerinde tamamen yeni bir peyzaj yaratmaktansa; önerilen tasarım stratejisiyle, alanın vejetasyonunu ve endüstrisini içeren, sürdürülebilir bir yenileme yaklaşımı ve mekanın ruhunu devam ettirecek endüstriyel geçmişini ait izler taşımayı amaçlamaktadırlar (Loures, D. Santos & Panagopoulus T., 2006).

Parkın içerisindeki sert endüstriyel yapıların dönüşümü, yedi parça şeklinde yapay olarak sembolize edilmiştir. Pizza Metallica’nın orjinal düşünceleri (şekil 3.12),

demir üretim sürecinin her iki sınılaşma ve katılaşma sürecini temsil etmesi açısından alanda 49 adet demir plaka yer almaktadır (Loures, D. Santos & Panagopoulos T., 2006).

şekil 3.12 : Açık alan aktivitelerinin düzenlendiği mekanlar (Url-23, 2011)

Endüstriyel peyzajda birçok şey bir fonksiyon verilip kullanılmasına zen gösterilmiştir. Yapay ve doğal ayrımı belirtilmiştir. Alanda “Genius Loci” fikrinin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Her bir atıl endüstriyel alanlara ruh verilmiştir ve bu sayede yeni bir fonksiyon kazandırılmıştır. Projede var olan mekana görünür bir şekilde ruhuna ait izler yakalanmaya çalışılarak bir mekan yaratılmaya çalışılmıştır (Latz ,1998).

şekil 3.13 : Mevcut doku korunarak yapılan uygulama (Url-24, 2011)

Latz (1998) projesini, bir yandan endüstri ve demirelik müzesi olarak, bir yandan ise günlük aktiviteler cevap verebilecek karma fonksiyonlu bir park olarak tanımlamaktadır. Bu sayede evre halk ve kent kullanıcılarına rekreasyonel bir alan kazandırılmış olmaktadır. Kentin yaşam kalitesini artıran bu yaklaşım aynı zamanda kente ekonomik ve ekolojik bir girdi olarak da fayda sağlamıştır.

3.4.3 Bursa Merinos kültür merkezi projesi, Türkiye örneği

Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Dokuma Fabrikası, Türkiye'nin ilk sanayileşme atılımları çerçevesinde “Yünlü Tekstil Girdileri Fabrikası” tanımıyla kurulmuştur. 404.371 metre karelik bir alan üzerine yayılmış olan kuruluşun iplikhane, dokuma kısmı, ambar, atölye ve tamirhanesi yanı sıra, idari binaları, sağlık örgütü, spor kulübü ve sahaları, kooperatifi, misafirhane, yemekhane, kreş gibi sosyal tesisleri ve eğitici dershaneleri vardır. Yapılarda dönemin mimarlık özellikleri görülmektedir, bunlar yalın çizgileriyle modern endüstriyel yapı örnekleridir. Geniş alanlar kaplayan iplikhane ve dokuma salonu kuzey- güney yönünde yerleştirilmiş, üstten kuzey ışığı almaları sağlanmıştır (Aslanoğlu, 1979).

Bursa'da 16 bin 140 eğirme ve 7 bin katlama iğlik bir iplik fabrikası olarak üretimine başlayan Sümerbank Merinos Fabrikası, 1963 yılından sonra hızlanan sanayileşme sürecinin başlamasından gelişimine dek Bursa ekonomisine en önemli katkıyı sağlayan kurum haline gelmiştir. Faaliyet gösterdiği 66 yıllık süreçte Türk sanayisine hizmet veren Merinos Fabrikası, 2004 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. 14 Kasım 2000 tarihinde Özelleştirme Yüksek Kurulu “Merinos Yünlü Sanayi İşletmesi'nin toplam 314 bin 569 metre karelik arazisi ve üzerinde bulunan taşınmazların eğitim, halka açık kültür, sanat, spor ve rekreasyon amaçlarını içeren karma fonksiyonlu, kamu yararı göz önüne alınarak, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na bedelsiz devredilmesine karar verilmiştir. Merinos Fabrikası'nı Bursa'da yaşatmayı hedefleyen Bursa Büyükşehir Belediyesi, Merinos'ta planlanan kentsel dönüşüm çalışması ile kente vizyon katacak Atatürk Kongre Kültür Merkezi'nin oluşumunu tamamlamıştır (Url-25,2007).

Cumhuriyet Tarihi içinde sanayileşmenin sembollerinden birisi olan Merinos Fabrikası ve çevresi, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden işlevlendirilerek kentin sosyal ve kültürel ihtiyacına cevap verecek biçimde projelendirilmiştir. Endüstriyel geçmişi olan Sümerbank Merinos Fabrikası ve peyzajının yeniden işlevlendirilerek, Bursa için tarihi öneme sahip olan bu alanın gelecek nesillere aktarılabilmesi sağlanılmış olmaktadır.

Şekil 3.14 : Bursa Merinos Parkı master Planı (Url-26, 2007)

Cumhuriyet tarihinin sembol işletmelerinden olan Sümerbank Merinos İplik Fabrikası, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen kapsamlı bir restorasyon ve yeniden yapılandırma çalışmasıyla fabrika alanı ve çevresi Atatürk Kongre Kültür Merkezi, Merinos Parkı içinde bulunan iki önemli ana yapıdan oluşmaktadır. Bunla restore edilerek Kültür Merkezi'ne dönüştürülen tarihi Merinos Fabrikası ve yeni yapılan Kongre Merkezi'dir. Birlikte ve ya ayrı ayrı kullanılacak şekilde esnek olarak tasarlanan binalar, küçük ya da büyük çaplı her türlü organizasyonun düzenlenebileceği bir kompleks olma özelliği taşımaktadırlar (Url-27,2007).

Atatürk Kongre Kültür Merkezi'nin içerisinde bulunduğu yeniden düzenlenen Merinos Parkı ise, 208 bin m²'lik yeşil alanı ile Bursa için önemli bir kamusal rekreasyon alanı haline getirilmiştir. Park içerisinde açık hava etkinlikleri için düzenlenen 16 bin m²'lik alanın yanı sıra birçok kafe, restoran ve sosyal tesis de bulunmaktadır. Ayrıca Merinos Fabrikası'ndaki elektrik santralinin restore edilmesiyle kurulan Enerji Müzesi de Bursa'nın ilk ve tek enerji müzesi olma özelliğini taşımaktadır.

Mimari projesini Cafer Bozkurt Mimarlık tarafından yapılmış olup 270 bin m² alana yerleşen Merinos Projesi'nde, yaklaşık 208 bin m²'lik yeşil alanın kentin ve yakın çevresinin ihtiyacına yönelik biçimde park olarak yeniden düzenlenmiştir.

Teknolojik ve fonksiyonel ömrünü yitirmiş olan Sümerbank Merinos Fabrikası Binası'nın yeniden işlevlendirilerek restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Sümerbank Merinos Fabrika Binası ve Parkı ile bütünleşmiş, Bursa Kenti'nin günümüzdeki kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek yeni bir Kültür Merkezi tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Merinos Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesinde fabrikanın orijinal yapısındaki batı girişi ve batı-doğu aksı esas alınmıştır. Bu aks kentle ve yeni Kültür Merkezi ile bütünleşmeyi sağlayan yeni bir kentsel mekan aksı yaratmaktadır.

Merinos Parkı, Bursa Kenti için merkezde yer alan önemli bir rekreasyon alanı olarak düzenlenmektedir. İçerisinde bulunan işlevler:

- 1800 kişilik opera- bale- devlet senfoni orkestra salonu
- 800 kişilik konferans- konser- gösteri salonu
- 300 kişilik senfoni orkestra salonu
- 1000 kişilik balo salonu
- Rekreasyon alanı (gölet, koşu yolları, bisiklet yolları, oturma-dinlenme mekanları)
- Çocuk oyun alanları
- Kafe- restoran

Şekil 3.15 : Bursa Merinos Parkı'dan görseller (Url-28, 2007)

Sümerbank Merinos Fabrikası yerleşkesi işlevsel dönüşüme uğrayarak, kent kullanıcılarına yeni bir kamusal alan kazandırılmış olup bu sayede endüstri mirasının gelecek nesillere aktarılması sağlanmıştır.

3.4.4 Hasanpaşa Gazhanesi kültür merkezi projesi, Türkiye örneği

Osmanlı döneminde Anadolu Yakası'nın gaz ihtiyacını karşılamak için 19. yy' da kurulan Hasanpaşa Gazhanesi 1993 yılına kadar işlevini devam ettirmeyi başarmıştır.

1993 yılında İstanbul'da doğalgaz kullanımına geçilmesi sonucunda faaliyetine son veren Hasanpaşa Gazhanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin de girişimi, sosyal ve kültürel bir merkez olarak yeniden düzenlenmesi istemiyle İTÜ öğretim üyelerinden oluşan bir grubun koordinasyonu ile yürütülen proje çalışması tamamlanmıştır.

Şekil 3.16 : Hasanpaşa Gazhanesi'nin mevcut durumu (Url-29, 2010)

Hasanpaşa Gazhanesi Kültür Merkezi ön proje aşamasında öncelikli olarak yakın çevre kullanıcılarına yönelik bir çalışma geliştirilmiş olup Anadolu yakası ve tüm kente de hizmet verecek fonksiyonların içermesine özen gösterilmiştir. Mevcutta arşivlenen 20 yapının işlevsel dönüşümlerini içeren kültür merkezi projesi, alanda olması gereken gazometrelerin sökülmiş olanlarının imgesel olarak yaşatılmaya çalışılmasına da özen gösterilerek Anadolu yakasının kültür merkezi olması amaçlanmıştır (Tanyeli, Aslan, 2001).

Gülsün Tanyeli ve Deniz Aslan (2001), Hasanpaşa Gazhanesi'nin işlevsel dönüşümle yeniden projelendirme sürecini şu şekilde ifade etmişlerdir: "Projelendirme 2000

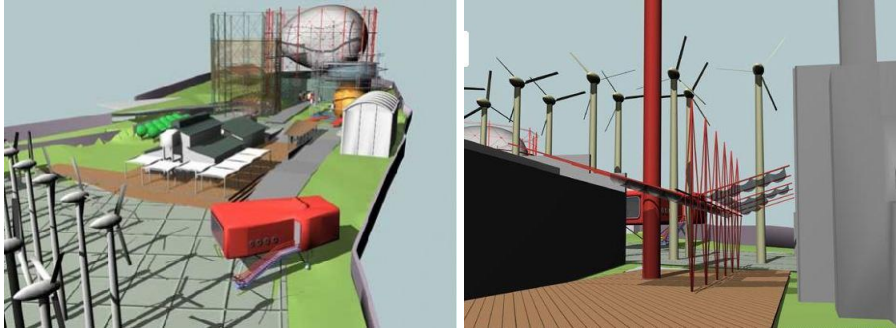
yılında tüm gaz üretim alanının ve mevcut yapı stoğunun belgelenmesi tamamlanmış olup röleve çalışmalarının ardından yapının özgün durumunun nasıl olduğunu saptayan restitüsyon ve koruma- müdahale kararlarını içeren restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Son olarak da, mevcut yapıların gelecekte sosyal ve kültürel merkez işleviyle nasıl değerlendirileceğini belirleyen ön proje aşamasına ulaşılmıştır” (Tanyeli, Aslan, 2001). Projede yer alan işlevleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çocuk oyun alanı & Eğitim alanı,
- Çeşitli büyüklük ve tipteki sanatçı atölyeleri,
- Sergi mekanları,
- Kitaplık ve seminer odaları,
- Enerji eğitim ve Bilgi merkezi,
- 500 kişilik çok amaçlı salon,
- 3 sinema salonu,
- Sanal gösteri merkezi,
- Restoran ve kafeler ile yer altına alınmış 250 araçlık bir otopark,
- Yönetim, güvenlik ve destek birimleri

bulunmaktadır. Projelendirme süreci tamamlanmış olan Hasanpaşa Gazhanesi Kültür Merkezi Projesi’nin yapım aşamasına geçeceği bilinmektedir.

Şekil 3.17 : Hasanpaşa Gazhanesi Kültür Merkezi’ne ait görseller (Url-30, 2008)

Şekil 3.18 : Hasanpaşa Gazhane Kültür Merkezi'ne ait görseller (Url-31, 2008)

3.4.5 Sekapark projesi, Türkiye örneği

Sekapark, İzmit Kocaeli'nin merkez ilçesi olup, körfezin doğu ucuna yakın bir kıyı yerleşkesi konumundadır. Seka Kâğıt Fabrikası'nın kuruluşu, Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. Fabrika, Türkiye'de ilk modern kâğıt üretiminin gerçekleştirildiği Cumhuriyet Türkiye'si sanayi devriminin simgelerinden biridir. 14 Ağustos 1934 tarihinde temeli atılan fabrikanın ilk üretimi 1936 yılında gerçekleştirilmiştir. Büyük Atatürk'ün Türkiye'nin dışa bağımlı olmasını önleme misyonunu sürdürmüştür (Oral, 2007).

İzmit Seka Kâğıt Fabrikası 1997 yılına kadar görevini başarıyla yerine getirmiştir, fakat 97'den sonraki süreçte yüklü giderlerinden dolayı ülke bütçesine ciddi zararlar verdiği belirtilerek fabrikanın kapatılmasına karar verilmiş olup özelleştirme kapsamına alınmıştır. 2005'de terk edilmiş atıl durumda olan fabrika arazisi tümüyle Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiş olup Koruma Kurulu'nun aldığı kararda; "tesis arazisinin belediyeye ancak, halka açık yeşil alan, rekreasyon alanı amaçlı devredileceği" hükmü yer almaktadır.

Şekil 3.19 : 50'li yıllarda Seka Kağıt Fabrikası (Url-32, 2008)

Seka Kâğıt Fabrikası için yapılan projede öncelikli amaç çevre kullanıcılarına ve hem İzmit kentine hem de İstanbul kentine ulaşım bağlantıları olan ve

kullanıcılarının amaçlarını karşılayabilecek, körfez boyunca yeşil sürekliliğinin sağlanarak oluşturulması planlanan karma fonksiyonlu bir kompleks amaçlanmıştır.

Tasarım, toplam 3 etaptan oluşmaktadır. 2007 yılında ilk etap projesinin uygulaması tamamlanmış ve halkın kullanımına açılmıştır. Oğuz ve arkadaşları (2010), Sekapark projesini şu şekilde yorumlamaktadır; “proje uygulamasının tüm etapları tamamlandığında, bellek, insan, mekân ve kent algılarının güçlendirildiği, deniz, kara ve demiryolu kentsel ulaşım bağlantılarının sağlandığı, kent ölçeğinden çok bölge ölçeğinde uluslar arası boyutta örnek bir endüstriyel dönüşüm parkı olma iddiasındadır”.

Seka Kâğıt Fabrikası, Kocaeli’nin merkez ilçesi olan İzmit’in merkez kıyı şeridi üzerinde, kuzeyinde D-100 Karayolu’nun paralelinde, güneyde kıyı şeridinin tam orta noktasında deniz ulaşımından en optimum şekilde faydalanılacak bir noktada konumlandırılmıştır. Kent içerisindeki konumu olarak şehir merkezinin tam ortasındadır. Fabrika alanın içinden, Haydarpaşa’dan Bağdat’a kadar uzanan demiryolu hattı geçmektedir (Oral, 2007).

Alman mimarisi ile yapılmış Seka Kağıt Fabrikası yerleşkesi 1.210.965 m2 alana sahiptir. Kentin merkezinde olmasına rağmen kentten izole olan Seka Kağıt Fabrikası arazisi İzmit’in merkez kıyı şeridi içerisindeki en yoğun bitki dokusunun bulunduğu bölge niteliğindedir. Alandaki mevcut bitki türlerinin çoğunluğunu fıstık çamları, manolyalar ve çınar ağaçları oluşturmaktadır ve kurul tarafından koruma altına alınmıştır (Saygı, 2008).

Şekil 3.20 : Sekapark Master Planı (Url-33, 2009)

Seka kâğıt müzesi, görsel sanatlar merkezi, sergi salonu, sanat atölyeleri, sinema, tiyatro, fotoğrafçılık, modern dans atölyeleri, endüstriyel tasarım galerileri, eğitim

merkezi, kafe ve restoranlar, cep tiyatrosu, kütüphane, toplantı salonları, düğün ve nikâh salonları, eğlence merkezi, bowling salonu kitap, müzik satış yerleri, hediyelik eşya satış birimleri gibi yeni fonksiyonlar yüklenmiştir. Sekapark Projesi içerisinde kentsel odak noktası olarak ifade edilebilecek nirengi noktaları bulunmaktadır. Bunlar, deneyimlenen mekânların akılda kalıcı olmasını sağlamakta ve buluşma noktası olabilecek kentsel imgeleri kullanıcılara vermektedir. Güneş saati, çelik sazların bulunduğu sazlı iskele, uçurtma tepesi, yapay tırmanış duvarı konu edilen bu nirengi noktalarından bazılarıdır (Oğuz ve diğ., 2010), (şekil 3.21).

Şekil 3.21 : Sekapark Nirengi Nooktaları (Url-34, 2009)

Sekapark Kentsel Tasarım projesinde yer alacak işlevler şu şekilde sıralanmaktadır:

1 Numaralı Kâğıt Fabrikası’nda yer alacak yeni işlevler:

- Seka Kâğıt Müzesi,
- Görsel sanatlar merkezi,
- Sinema, tiyatro, fotoğrafçılık, modern dans atölyeleri,
- Endüstriyel tasarım galerileri,
- Eğitim merkezi: Kocaeli Üniversitesinin ilgili eğitim biriminin pratik atölyesi,
- Dışardan ziyaretçilerin de kâğıt üretim sürecini izleyebilecekleri interaktif bölümlerin de yer alacağı düzenlemeler,

2 Numaralı Kâğıt Fabrikası’nda yer alacak yeni işlevler:

- Sanat atölyeleri (resim, müzik, heykel, geleneksel el sanatları),
- Konferans salonu,
- Halk oyunları kurs ve gösteri merkezi,
- Sahne sanatları ve gösteri merkezi,

- Kafe ve restoranlar,
- Cep tiyatrosu,
- Kütüphane,
- Toplantı salonları,

3 Numaralı Kâğıt Fabrikası'nda yer alacak yeni işlevler:

- Toplantı ve seminer salonları,
- Sergi salonu,
- Restoran ve Kafeler,
- Konser salonu,

4 Numaralı Kâğıt Fabrikası'nda yer alacak yeni işlevler:

- Sosyal amaçlı toplanma salonları,
- Düğün ve nikâh salonları,
- Eğlence merkezi,
- Bowling salonu,
- Restoran ve kafeler,

Selüloz Kulesi'nde yer alacak yeni işlevler:

- Seka anıtı ve seyir kulesi / kentsel 'nirengi noktası',
- Yapı, bütün kentten algılanacak biçimde düzenlenecek, yapı iç strüktürü de dışarıdan anlaşılacak biçimde restorasyonu yapılmıştır.

Mekanik Atölye'de yer alacak yeni işlevler:

- Spor merkezi,
- Spor kulüpleri temsilcilikleri,
- Fitness salonu,
- Masa tenisi,
- Güreş / Uzakdoğu Sporları,

Silolar'da yer alacak yeni işlevler:

- Kafe,
- Çatı da bakı terasları yapılacaktır,

Bu üç silo çelik bir köprü ile birbirine bağlanıp sahil ile bağlanmıştır.

Lojmanlar Bölgesi'nde yer alacak yeni işlevler:

- Kafeler sokağı,
- İnternet kafe,
- Kitap/müzik satış yerleri,
- Hediyelik eşya satış birimleri,
- Sosyal kulüpler/dernekler (Oğuz ve diğ., 2010).

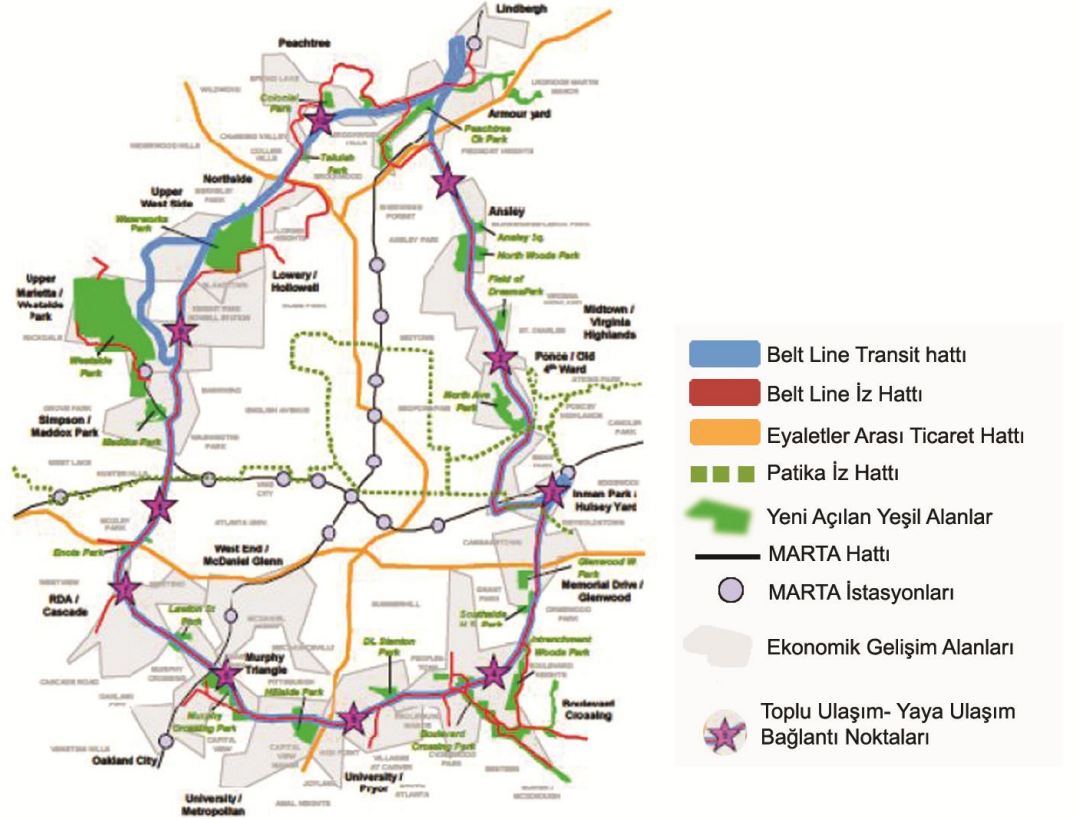

Şekil 3.22 : Sekapark projesinden görseller (Url-35, 2009)

3.4.6 Beltline projesi, Amerika örneği

Atlanta Beltline artık kullanım dışı olan tren yolu koridorunun dönüştürülerek şehrsel yaşama kazandırılma projesidir. Atlanta Beltline Projesi, Atlanta'nın merkezinde döngü oluşturan yaklaşık 36 km (22 mil) uzunluğundaki mevcut tren yolu hattının kullanılarak içerisinde park alanları, transit geçişler ve 45 adet semti birbirine bağlayan ve birbiri arasındaki geçişlere imkan sağlayan yaya odaklı bir kamusal alan amaçlanan kentsel yenileme projesidir. Kentin mevcut demiryolunda kaynaklanan kopukluğu bu sayede çözüme kavuşturan tasarımcılar, kentin yeşil alan yüzdesini de %40 oranında artırmayı hedeflemişlerdir (Url-36, 2007). Beltline projesinin kente katkıları:

- Yaklaşık 1300 hektar yeşil alan,
- 53 km (33 mil) tren yolu şeridi,
- 35 km (22 mil) transit döngü,
- 20 ekonomik gelişim alanında 30.000'e yakın iş alanı,
- 5600 adet karma kullanım alanları,
- 45 semti birbirine bağlayan bir döngü,
- Toplu ulaşımaya yatırımı,
- Yaya ulaşımını öncelikli kılacak sokak bağlantıları,
- Sokak sanatını içeren yaya yolları,
- Tarihi binaları koruma çalışmaları ,
- Esmer Alanlar'ın (Brownfields) iyileştirilmesi ve ıslah çalışmaları, (Url-37,2007).

Şekil 3.23 : Beltline Projesi Master Planı (Url-38, 2010)

Şekil 3.24 : Tren yolu hattının önceki ve sonraki hali (Url-39, 2010)

Kentin içerisinde bir ring oluşturan tren yolunun artık kullanılmamasından dolayı işlevsel dönüşüme uğrayarak kent kullanıcıları için yaya odaklı kamusal alan kazandırılmış olup kentin yeşil alan oranının da artırılması sağlanmıştır (**Şekil 2.25**)

Şekil 3.25 : Yaya odaklı tasarım (Url-40, 2010)

3.4.7 Highline projesi, Amerika örneği

Manhattan’da yukarıdan geçen tren yolu hattı kentin batı yakasındaki fabrika ve depolara hizmet vermesi için 1930 yılında inşa edilmiştir. Demir yolu hattı, kentin yoğun sanayi bölgesinde yük trenlerinin sebep olduğu trafiği şehir içi trafiğinden ayırması için yukarıdan geçirilmiştir. 1980’lere kadar işlevine devam eden tren yolu hattı, yük trenlerinin hat üzerinden taşımacılığının sona ermesi üzerine işlevini yitirmiş ve atıl olarak kent içerisinde varlığını sürdürmüştür.

Dönemin belediye başkanı yukarıdan geçen tren yolu viyadüğünün yıkılması üzerine karar almış, fakat “ Friends of Highline” adlı sivil toplum kuruluşu bu yıkıma karşı dava açmış ve mahkeme yıkılmaması üzerine sonuçlandırılmıştır. 2003’te yarışmaya

açılan bu alan James Corner Field Operations adında Peyzaj Mimarlığı Ofisi ile Diller Scodifio+ Renfro Mimarlık Ofisi'nin kazandığı proje yarışmasının ana fikri 2.5 km uzunluğundaki bu tren yolu hattının sokak seviyesinden yükseltilmiş bir kent parkına dönüştürülmeyi amaçlayan kentsel dönüşüm projesi kapsamında değerlendirilmektedir.

High Line Projesi kent içerisinde kalmış doğa parçası olarak değerlendiren tasarımcıların amacı, kent ortasında yitmiş bir doğa parçası olan High Line'ı büyümesini bozmadan koruyabilmek ve aynı zamanda yoktan varedilen bu kent içi yeşil alana yönelik insanlardan gelecek yoğun talebi karşılayabilmek amaçlı koruma ve yeniden kullanım önerileri getirmişlerdir.

Şekil 3.26 : The Highline projesinden görseller (Url-41, 2008)

Şekil 3.27 : The Highline projesinin uygulanmış hali (Url-42, 2008)

Projeyi gerçekleştiren tasarımcıların tren yolundan esinlendiği noktayı tasarımcılar şu şekilde ifade etmektedirler; “ Vaktiyle yaşamsal bir kentsel altyapı ögesi olan High Line’nın doğaya iadesiyle ortaya çıkan hüznü ve asi güzelliği” (Url-43, 2008). Projenin detaylarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Projede, tren yollarında olduğu gibi doğala yakın şekilde bitkilendirme uygulanmıştır.

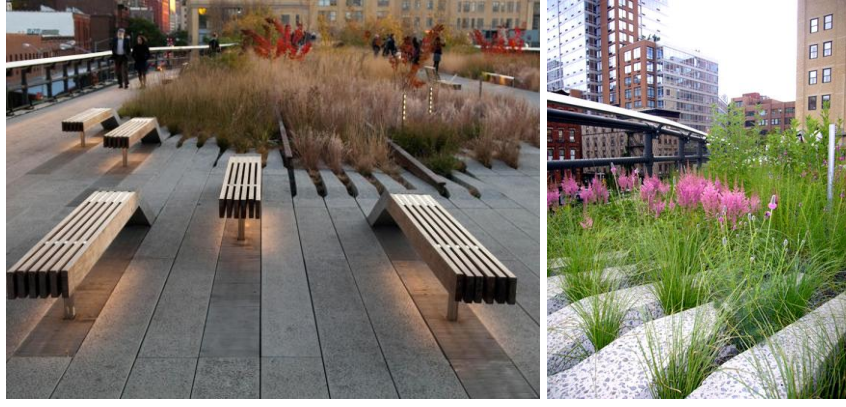
Şekil 3.28 : Tren yolu izleri korunarak doğala yakın bitkilendirme (Url-44, 2008)

- Tasarım detaylarında tren yolunun izleri tasarımın bir parçası olarak kendini göstermektedir.

Şekil 3.29 : Tren yolu izleri korunarak projenin bir parçası haline gelmesi (Url-45, 2008)

- Tren yollarında rayların arasından çıkan bitkiler tasarımda sembolik olarak ifade edilmektedir.

Şekil 3.30 : Tren yolu izlerine uyum sağlayan uygulama detayları (Url-46, 2008)

4. SÜMERBANK KAYSERİ BEZ FABRİKASI

Günümüzde halen merkez özelliğini koruyan tarihi kent parçalarında, terk edilmiş, işlevini yitirmiş ancak varlığını sürdüren Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesi; üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet ve rekreasyon mekanlarını bir arada içermesi; Cumhuriyet modernleşmesinin temel kriterlerini devletçi, akılcı işlevsel yaklaşımı yansıtmaya ve günümüz endüstriyel mirasının fonksiyonel ve mekansal bağlamda öncü yapılanmalarından biri olması nedeniyle korunması gereken bir modern mimarlık mirası örneğidir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yapılmış, günlük yaşamın temelini oluşturan birçok yapıları ve peyzajını içeren Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, kent merkezinde kalması nedeniyle çeşitli kentsel baskılara maruz kalmakta ve yapıların özgün niteliği her geçen gün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Kentsel kimliğin kaybolmaması, toplumsal belleğin, kültürel mirasın sürekliliğinin sağlanması için bu yapı ve düzenlemelerin korunması, sürdürülebilir bir planlama ve tasarım anlayışıyla kente entegrasyonu sağlanmalı ve yaşatılması gerekmektedir.

4.1 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Tarihsel Gelişimi

20 Mayıs 1934 tarihinde temeli atılan fabrika, 16 Eylül 1935 tarihinde işletmeye açılmıştır. Fabrikanın ihtiyaç duyduğu makineler, Sovyet kredileri ile alınmıştır (Günay, 1937). İnşaat işlerinin tamamı, montaj işlerinin %85'i Türk mühendis ve işçileri tarafından yapılmıştır. Toplam 1 122 820 m² lik bir araziye sahip olan fabrikanın 29 680 m² si iplik, dokuma ve terbiye binalarının içeren işletme binalarına, 81400 m² si de termik santral, atölyeler, ambarlar, kömür sahası, garaj ve yemekhaneler gibi birimlere aittir (Sümer Holding A.Ş., 1991).

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nı projelendiren, kuran ve yöneten Sümerbank Kurumu, I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın (1934- 38) ilk aşamasında, Haziran 1933'te Türkiye Sanayi Kredi Bankası (TSKB) ile Devlet Sanayi Ofisi'nin (DSO) yerine

kurulan kamu iktisadi teşebbüsüdür (KİT). Kuruluşunu düzenleyen 2262 sayılı yasaya göre Sümerbank'ın başlıca görevleri:

- DSO' dan devralacağı fabrikaları işletmek,
- Özel sanayi kuruluşlarındaki devlet hisselerini yönetmek,
- Özel yasalarla verilmiş yetkilere dayanarak kurulacak fabrikalar dışında devlet sermayesiyle kurulacak tüm sanayi kuruluşlarının etüt ve projelerini hazırlamak, bunları kurmak ve yönetmek,
- Sanayi kuruluşlarına kredi sağlamak, genel bankacılık etkinliklerinde bulunmak ve sanayi için gerekli teknik personeli yetiştirmektir (Anabritanica,1990).

Sümerbank dönemin sanayileşme ve modernleşme girişimlerini başarıyla yönetmiş bir işletmedir. Anadolu topraklarının çeşitli bölgelerinde kalkınmayı sağlamış, bununla beraber kırsaldan kente göç olgusunu oluşturan, kentli olma bilinci aşılayan modern kuruluşlardır. Sümerbank kuruluşlarının içerisinde sadece fabrika binalarının yer almaması bunun yanı sıra çalışanlara yönelik barınma, eğitim, kültürel ve sosyal faaliyetlerinin karşılanabileceği kentsel ölçekte bir kurum olma özelliği taşıması nedeniyle modern düşüncenin üretildiği ve modern yaşantının icraata geçtiği kurumlardır. Sümerbank kuruluşlarının Anadolu'nun çeşitli yerlerinde gelişmesiyle birlikte üretilen mallar, tüketimi iç pazara yönlendirmiş bu sayede dışarı daha az bağımlı kendi kendine yeten bir devlet modeli ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda I. Beş Yıllık Sanayi Planı başarıyla icraata geçmiştir.

Şekil 4.1 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kuruluş yılları (Edilge, C., 1935)

Kayseri sanayinin gelişmesinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yapılan kamu yatırımları önemli rol oynamıştır. Bunlardan Kayseri Bünyan Halı İpliği Dokuma Fabrikası (1926), Kayseri Tayyare Fabrikası (1926), Tank Tamir Fabrikası, 1927'de açılan Ankara- Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri- Sivas- Samsun yolu,

1933'te ili Akdeniz'e bağlayan Kayseri- Ulukışla demir yolu, ve 1935'te yapılan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, sanayinin gelişmesine katkıda bulunan kamu yatırımlarıdır (Yurt Ansiklopedisi, 1981).

Kayseri'de Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulmuş olan kamu kurulları sanayinin gelişmesine öncülük etmiş, aynı zamanda nitelikli iş gücü yetiştirmeyi destekleyerek Kayseri ilinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın tarihsel gelişimini anlayabilmemiz için dönemin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modernleşme sürecini ele almamız gerekmektedir. Tekeli'ye göre, kuruluşundan itibaren aydınlanma geleneği içinde köktenci bir “çağdaşlaşma” ya da “modernite” projesi uygulayan Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimlerinin dört ana boyutu vardır, bunlar:

- Bilgiye, ahlaka ve sanata, akılcı- evrenselci bir aydınlanma geleneği çerçevesinde yaklaşılmıştır.
- Ekonomik düzende, kapitalist gelişme ile sanayileşme ve özel mülkiyetin kurumsallaşması sağlanmıştır.
- Ulus- devlet ve temsili demokrasi kurumsallaştırılmıştır.
- Kanun karşısında eşit, toplum içindeki haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olan, özgür yurttaş oluşturulmuştur (Asiliskender,2002; Tekeli, 1998b).

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modernleşme ve sanayileşme hedefleri doğrultusunda inşa ettiği ilk sanayi kuruluşudur. Bu anlamda Türkiye'nin modern mimarlık örnekleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Kayseri Bez Fabrikası, devletçi sanayileşme hareketinin diğer uygulamalarına da örnek olan bir tesis olmuştur. Cumhuriyetin çağdaş kimliğini yansıtmak için yapılmış, bir mekan devrimi niteliğindedir. Modern düşüncenin ürettiği, mimari bir üründür (Asiliskender, B., 2002).

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kuruluşu ile birlikte işçilere iş eğitimi vermek üzere açılan Müessese Meslek Okulu, acemi işçileri bilgilendirmenin yanı sıra okuma- yazma da öğretmekteydi. Daha sonra bilgili işçi kursları ve usta muavini kursları devam ettirilmiş, böylece fabrikanın kalifiye çalışanları buradan mezun

olmuşlardır. Orta Anadolu fabrikalarında çalışan elemanların büyük bir kısmı bu fabrikadan yetişmişlerdir (Sümer Holding A.Ş.,1991).

Sümerbank'ın kurduğu bu ilk fabrika Türk- Sovyet Rusya işbirliğiyle yapılmıştır. Fabrika ve diğer binaların mimarı bir Rus'tur, müteahhiti Abdurrahman Naci Bey'dir. Amacı halk tipi ucuz pamuklu kumaş üretmek olan Kayseri Bez Fabrikası, pamuklu tekstil sanayi kolunun gelişmesine ve yurt ekonomisine geniş ölçüde yardımcı olmuştur (Aslanoğlu, 1979).

Şekil 4.2 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kuruluş yılları (Edilge, C., 1935)

Devletin hammadde üretimini desteklememesi, üretimin az çeşitle ve yetersiz düzeyde yapılması, yerli mal kullanımını teşvik eden girişimlerde bulunulmaması gibi nedenler, kamuya ait endüstri yapılarının terk edilmelerinde etkili olmuştur (Ahunbay ve Köksal, 2006; Pamuk, 1997). Bu nedenle Türkiye'nin sahip olduğu endüstri geçmişinin yaşadığı bu süreç Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası için de geçerlidir.

4.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Kent Makroformundaki Yeri

Kayseri ili, İç Anadolu Bölgesi'nde olup Erciyes'in kuzeyinde ve denizden 1050 m. yükseklikte bulunmaktadır. İlin yüzölçümü 16.907 km², merkez ilçenin ise 2430 km²'dir. Nevşehir ve Niğde illerinden oluşan alt bölgenin merkezi olan Kayseri; ülkesel açıdan sanayi, küçük sanayi ve toptan ticaret; bölgesel açıdan küçük sanayi, toptan ve perakende ticaret, eğitim, sağlık hizmetleri, kamu hizmetleri, teknik ve mali hizmet faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir kenttir (Kocatürk,2003; KRTS Ortak Girişimi,2000). İç Anadolu'nun Kızılırmak bölümünde, kuzeyde Yozgat ve Sivas, batıda Niğde ve Nevşehir, güneyde Adana, güneydoğusunda Kahramanmaraş ve doğuda Malatya illeri arasında yer alır. Denizden yüksekliği 1050m.dir.

Şekil 4.3 : Kayseri kent dokusu (Aru, A.,K., 1998)

Aru (1998), Türk Kenti kitabında, Kayseri’yi ovada ııııısal bir sistemle kurulmuş olan ve yeni yerleşmeleri, merkezdeki kale etrafında konsantrik halkalar halinde genişleyen bir kent olarak tanımlamaktadır.

Şekil 4.4 : Kayseri ili gelişme yönleri (Aru, A.,K., 1998)

Aru Anadolu kentlerini iklim, doğal yapısı ve kent fonksiyonlarını içeren çalışmasında Kayseri kent dokusu için:

- Doku sınırlarının kuvvetli olmaması,
- İç yolların serbest, organik düzende olması,
- Doku parçalarını oluşturan sınırların kuvvetli olmaması,
- Doku içerisinde yer alan ııııısal hizmet yolları ve ritmik şekilde doku içerisine yayılması olarak katagorize etmektedir (Aru, 1998).

Cumhuriyet döneminden itibaren öncelikli olarak kamu ve daha sonra özel sektör gelişmiş olup 1930 yıllarından sonra kent dışında sanayi alanları ve beraberinde yeni konut alanlarını da getirmiş olup kent genişlemeye başlamıştır. Kentte kurulan ilk büyük sanayi kuruluşu Hava İkmal ve Bakım Merkezi'dir (1926). 1927 yılında kentin kuzeyinden geçen, doğu- batı yönünde uzanan demiryolu zaman içinde o bölgenin değişimine yol açmıştır. 1931 yılında elektrik verilmeye başlanmış olup, 1935 yılında da demiryolunun kuzeyine Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kurulmuştur. Bu kuruluş, lojmanlar, sosyal tesisler ve eğitim kurumlarıyla birlikte kentin kuzeyinde küçük bir semt oluşturmuş ve zamanla beraberinde 1958'de demiryolunun kuzeyinde kalan, Mevlana, İstasyon, Gazi Osman Paşa Mahalleleri ile Yeni mahalle planlanmış, bu alanlar Sümer Bez Fabrikası'na yakınlıkları dolayısıyla hızla yapılanmıştır (Kocatürk,2003).

Endüstriyel dönemde işletmelerin yer seçim ilkeleri olarak prensip temel güç kaynağı olarak su kenarlarında inşa edilmesinin zorunluluğunun ortadan kalkması sonucu, ulaşım ve taşıma olanaklarının da artmasıyla, fabrikalar artık hammaddenin elde edildiği, ya da üretilenlerin pazarlanacağı yerlerde kurulabilmekteydi (Köksal, 2005).

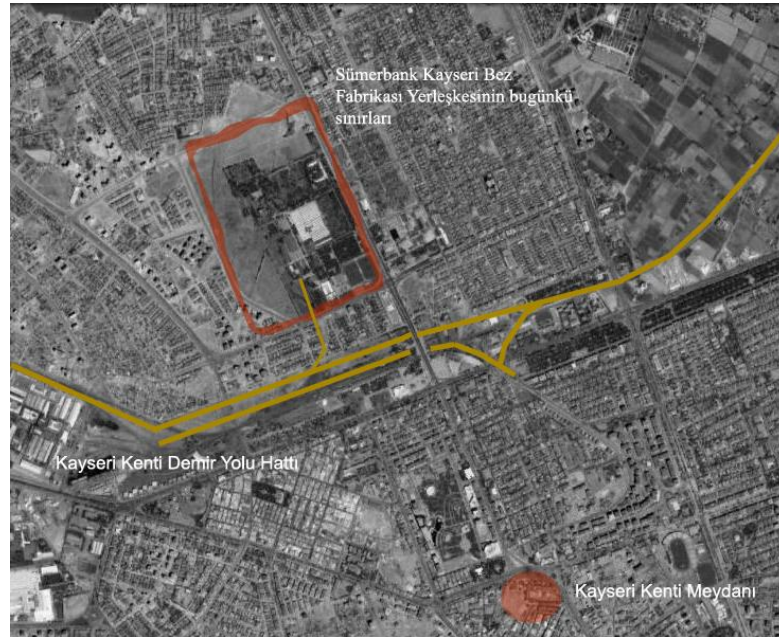
Cemal (1935), fabrika inşaatında arazi seçilirken dikkat edilmesi gerekenleri şöyle sıralamıştır:

- Fabrikaya işlenmek için getirilecek hammadde ve üreteceği maddenin dağıtımının kolaylığını sağlamak için demiryolu bulunan yerler tercih edilmelidir.
- Fabrika, şehirden uzak bir yere konumlandırılırsa, üretilen malların nakliye ücreti fazla olur. “Diğer taraftan memur ve amelenin yol parası vermesi” de gerekebilir. Şehirden çok uzak olmayan ama şehrin gelişimini de yönlendirecek uzaklıkta bir arazi tercih edilmelidir. Ancak, “fabrikanın muhtemel genişlemesi için lazım olan arazi evvelce satın alınmalıdır.”
- Fabrikada kullanılacak makineler için gerekli enerji ve üretim önlemleri alınmalıdır.
- Yabancı ülkelerin yüksek gümrük vergisi uygulamaları, “fabrikanın bir şubesini o memlekette tesis etme lüzumunu ortaya koyar.”

- Sanayi üretiminin birçok noktasında su çok gereklidir. Su teminine özen gösterilmelidir.
- Fabrikada çalışacak işçilerin güvenliği iyi sağlanmalıdır. Fabrika şehir merkezinden uzaksa, işçiler için gerekli konaklama birimleri yapılmalıdır.
- Fabrika üretiminin veya hammadde ihtiyacının civardaki bir fabrikanın ihtiyacını karşılayabilmesi, yeni fabrikalar kurulmasını sağlar.

Kayseri ilinin kuzey batısında bulunan Sümerbank Bez Fabrikası'nın kurulduğu dönemlerde demir yoluna yakınlık ve kentin yürünebilir mesafede bir uzaklık mesafesi alınarak yer seçimi yapılmıştır. Kentin coğrafi konumu ve geniş bir ovaya yayılmış olması da göz önünde bulundurulmuştur. Sümerbank kuruluşları Anadolu'nun birçok yerinde modern şehircilik anlayışını da beraberinde getirmiştir. Düzenli ve planlı kentler olmasına katkı sağlaması dönem için çağdaş bir yaklaşım olarak görülmektedir. Çevresinde oluşan mahallelerde oluşan grid yol ağı da bunun en iyi göstergesidir.

Dönemin kentsel gelişimini de etkileyen Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kente çağdaş yaşamın uygulandığını gösteren bir kurum olmuştur. Günümüzde ise kentin büyümesiyle kentin merkezinde yer alan fabrika yerleşkesi kent merkezine İstasyon Caddesi bağlanmaktadır.

Şekil 4.5 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kent merkezine ve demir yolu hattına bağlantısı (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Asiliskender (2002), Kayseri'ye kurulan Sümerbank Bez Fabrikası'na dair şu ifadeler yer vermektedir: “Kayseri'nin yerleşim alanının dışına inşa edilen Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, zamanla çevresini de geliştirerek Yeni Mahalle, Bebek Evler, Memur Evleri ve İki Yüzlü Evler diye bilinen semtleri oluşturmuştur. Bu tesis sayesinde Kayseri'de yeni yerleşkeler oluşmuş olmakla birlikte kentin ekonomisine de katkı sağlamıştır. Fabrika'nın işçisini çalıştırmaya başlamadan önce eğitmiş ve işlerinde uzman bireyler yetiştirerek nitelikli işgücü oluşmasına katkı sağlamıştır. Kayseri, ekonomisinin gelişmesiyle hızla büyüüp gelişmesiyle kentin gelişmesine yön vermiştir. Tesisin sahip olduğu modern özellikler, kentin planlamasının ana fikri olmuştur”.

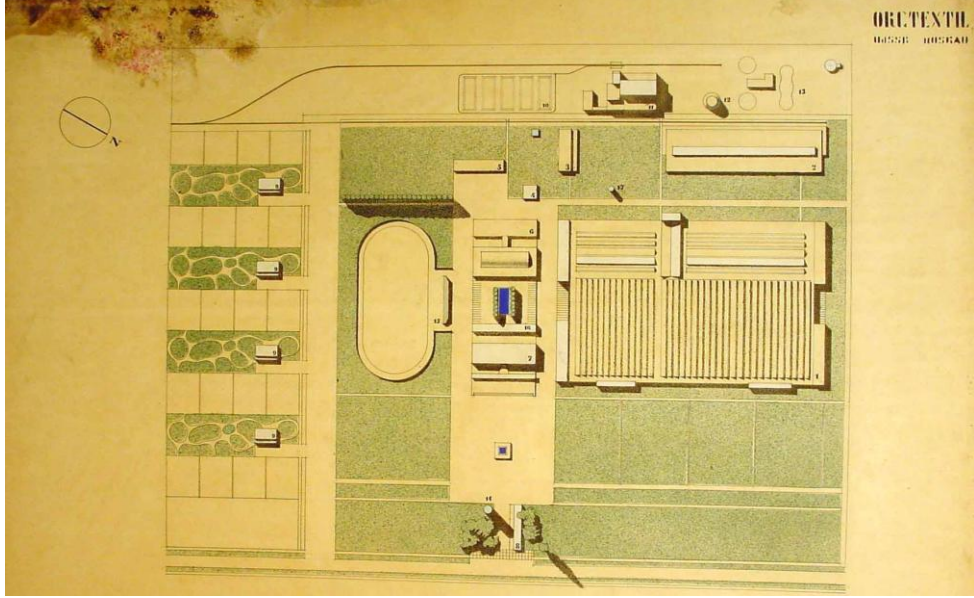
4.3 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Mekansal Özellikleri

Endüstri tesislerinin inşa edildiği yerler, zamanla kanalları, rayları, sokakları, gaz boruları, depoları ile endüstri bölgesi haline gelmiş; hemen yakınında kurulan işçi ve işveren konutları, eğitim yerleri, rekreasyon alanları, ibadet ve eğlence yapıları ile bir “endüstri kasabası” niteliğini taşımaktadır (Köksal,2005).

İlk beş yıllık kalkınma planına göre gerçekleştirilen ve içerisinde Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın da bulunduğu endüstri yapıları, modern ölçütlerle sanayileşmede önemli yer tutmaktadır. Fonksiyonun biçimlendirdiği bu fabrikalar, uluslar arası mimarlık özellikleri gösteren tesisler içinde yer almışlardır. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Yerleşkesi, Cumhuriyet modernleşmesinin akılcı, işlevsel, devletçi olma şeklinde özetlenebilecek temel kriterlerini, üretim, sosyalleşme, eğitim, ikamet, rekreasyon mekanlarını bir arada içerecek biçimde yansıtan ve bu anlamda Cumhuriyet'in öngördüğü yeni, modern yaşam anlayışının birebir deneyimlenerek öğretildiği prototiplerden biridir. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesi aynı zamanda günümüz endüstriyel mirasın da fonksiyonel ve mekansal bağlamda öncü örnekleri arasındadır.

Sümerbank işletmesi, çok fonksiyonlu bir yerleşke olarak, çalışanlarının sosyal, kültürel, eğitimsel ve ikamete yönelik gereksinimlerini karşılayan mikro ölçekli bir kent modeli ortaya koyan Kayseri'nin ilk ve tek yapılanmasıdır. Fabrika yerleşkesi içerisinde konut başta olmak üzere, eğitim yapıları, spor tesisleri ve sinema salonunun olması sanayileşme hareketinin yanı sıra Kayseri'de kentsel ölçekte bir modernleşme hareketinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Rasyonel kurallara dayalı tekstil üretim mekanları, kolektif paylaşımı temel alan sosyalleşme mekanı, sınırlı sayıda üretilmiş çekirdek aileye yönelik konutlar, kreş, spor alanları ve yerleşkenin tamamı devletin uzantısı yerleşke yönetimi eliyle biçimlendirilir. Amaç, çalışanlara ve kentliye anlamlı mekansal olanakları Cumhuriyet modernleşmesini yaşama geçiren bir format üzerinden sunmaktır.

Şekil 4.6 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Master Planı
(Sümerbank Arşivi)

İnşa edildiği dönemde hem mekansal hem de kültürel olarak bir devrim özelliği taşıyan tesis, zaman içinde Kayseri kentinin önemli bir gelişim bölgesi haline gelmiştir. Sümerbank Bez Fabrikası'nın, Kayseri kent kültürü için önemli bir mekansal “eşik” tanımladığı öne sürülebilir. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikasının kuruluş amaçları doğrultusunda, ekonomik ve sosyal işlevi, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslaşma çabalarıyla doğrudan ilgilidir. Tesis, sadece Kayseri merkezli değil, o dönemde oluşturulmaya çalışılan “modern” Türkiye hakkında genel bir değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, dönemin Kayseri yaşantısına ışık tutmuş olup aynı zamanda toplum düzenini de etkilemiştir. “Batılı” bir kent merkezinde bulunabilecek eğitimden, barınmaya her tür sosyal donatıyı içeren mekanlar, hem Sümerbank Yerleşkesi içinde yaşayanların, hem de kentin sosyalleşmesini sağlayarak Kayseri kenti için bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın giriş kapısı iki kat yüksekliğinde uzanan kolonları ile etkili bir imaj oluşturmuştur. Giriş binası, yönetim binası ve sinema iç avlu boyunca uzanmaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın giriş kapısı (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Yönetim binasına giderken yolun her iki tarafına çok yoğun (çamlık) ağaç dizimi yapılarak etki güçlendirilmiştir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın giriş kapısından Müdüriyet binasına bağlanan ağaçlı yol (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Fabrika binasının büyük açıklığını örtmek için testere çatı sistemi kullanılmış olup, bu sayede iç mekanda kuzey ışığının kullanılması sağlanılmıştır (Şekil 4.9).

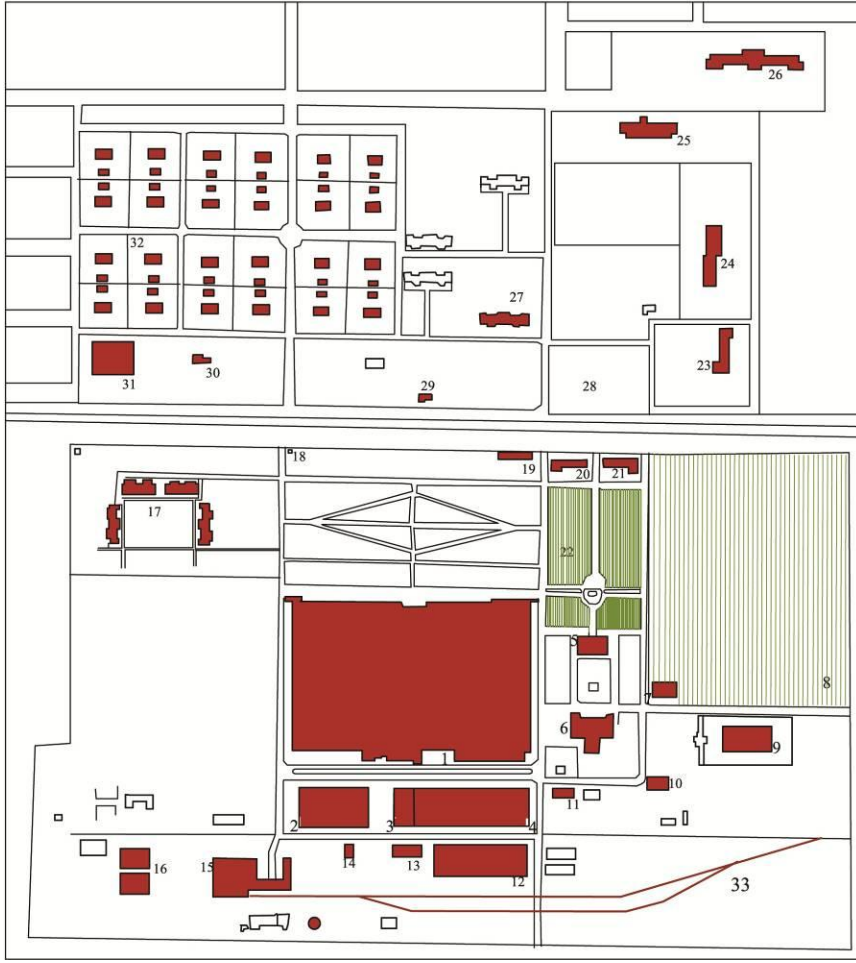

Şekil 4.9 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası İşletme Binalarının kuzey ışığına göre konumlanan Testere Çatı Sistemi (Kevseroğlu,Ö.,2011)

4.4 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinde Yer Alan Yapılar ve Rekreasyon

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kuruluş yıllarında iki bin yüz işçi ile odacı ve bekçilerle birlikte yüzeli beş memur çalıştıran müessesenin memur ve ustalar için konutları, revir, kreş, işçi ve memur lokali, sinema salonu, voleybol ve tenis sahaları, yüzme havuzu ve bin kişilik kapalı tribünlü futbol sahası vardır. 1935 yılında fabrika içinde memurlar için beşer odalı dubleks sekiz daireyi içeren betonarme apartmanlarla, iki kat üzerine üçer odalı on altı daire inşa edilmiştir. Fabrika dışında ustalar için yapılan apartmanlarda ikişer odalı altmış dört daire ikişer katlı dört blok içinde düzenlenmiştir. Ayrıca aynı yıl, üç yüz elli yatak kapasiteli üç katlı betonarme bekar pavyonu yapılmıştır (Asiliskender, B., 2002).

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesi, sadece fabrika olmakla kalmamaktadır. Fabrikada çalışanlara, eğitim, barınma, sosyal tesis gibi imkanlar tanıyarak Kayseri’de modern düşüncenin hayata geçirildiği ilk tesis olma özelliğini taşımaktadır.

Şekil 4.10 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinde yer alan yapılar ve rekreasyon alanı (Aslanoğlu, N., İ., 1979)

Planda numaralandırılan binaların işlevleri aşağıda sıralanmaktadır:

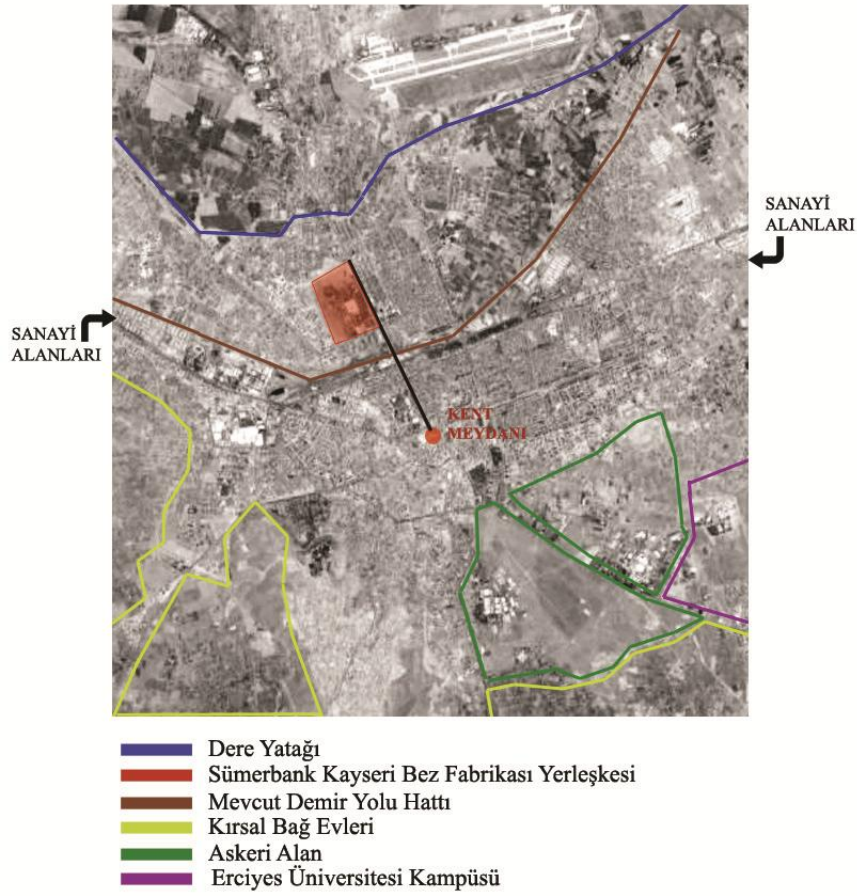
- 1) Fabrika Binası, 2) Atölye, 3) İşçi Yemekhanesi, 4) Mamul Anbarı, 5) Müdüriyet Binası, 6) Sinema, 7) Misafirhane, 8) Stad, 9) Havuz, 10) Erzak Anbarı, 11) İtfaiye ve Garaj, 12) Pamuk Anbarı, 13) Anbar, 14) Depo, 15) Santral, 16) Soğutma Havuzları, 17) Konutlar, 18) Bekçi Kulübesi, 19) İşçi Lokali, 20) Savunma, 21) Poliklinik & Kreş, 22) Çamlık Alan, 23) İlk okul, 24) Lise, 25) Orta Okul, 26) Bekar Apartmanı, 27) Apartmanlar, 28) Cami, 29) Karakol, 30) Lojman, 31) Bölge Deposu, 32) İşçi Evleri, 33) Demir yolu hattı.

5. SÜMERBANK KAYSERİ BEZ FABRİKASI VE YAKIN ÇEVRESİNİN GELİŞTİRİLEN YÖNTEM İLE İNCELENMESİ

Bu çalışma kapsamında yöntem olarak seçilen Space Syntax, binaların ve şehirlerin mekansal dokularını incelemek için kullanılan bir teknikler bütünü ve mekan ile toplumu birleştiren bir teoriler zinciri olarak mimarlık ve kentsel tasarım alanlarındaki en etkili bilimsel hareketlerden biridir (Özer,2006; Hillier ve Hanson, 1998). Çalışma kapsamında; Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın Space Syntax yöntemi ile hem kent makroformundaki global entegrasyon değerinin test edilmesi hem de kendi içerisindeki mevcut ve potansiyel durumunun değerlendirilmesi için lokal entegrasyon analizleri incelenerek, yapılan yaya sayımları ile analizlerin tutarlılığı test edilmiş olacaktır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası için önerilen projenin lokal entegrasyon analizi yapılacak ve analizler doğrultusunda yaya aksları geliştirilerek kent merkezi ile Sümerbank arazisinin birbirine entegrasyonun sağlanması hedeflenmektedir.

5.1 Modelin Oluşturulmasında İzlenecek Yöntem

Çalışma alanı olarak seçilen Kayseri kentinin global bütünleşme analizinde sağlıklı sonuçlar vermesi için belirli büyüklükteki bir kent parçası çalışma alanı olarak tanımlanmıştır. Çalışma alanının sınırları tanımlarken de kentin eşiklerine göre sınırlandırmalar belirlenmiştir. Kayseri kenti meydanının 1-2 km uzaklığında bulunan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nı içerisine alan ve kentin kuzey aksında bulunan hava alanı ve dere yatağı bir sınırlandırıcı eşik oluşturmaktadır. Aynı şekilde kentin batı ve doğu aksında bulunan sanayi alanları da birer eşik oluşturan değerler olarak saptanmıştır. Kentin güney aksında bulunan askeri alan, üniversite kampüsü ve kırsal yaşantının (bağ evlerinin) başlaması da bu yönde çalışma sınırını belirleyen doğal ve yapay eşiklerdir (Şekil 5.1).

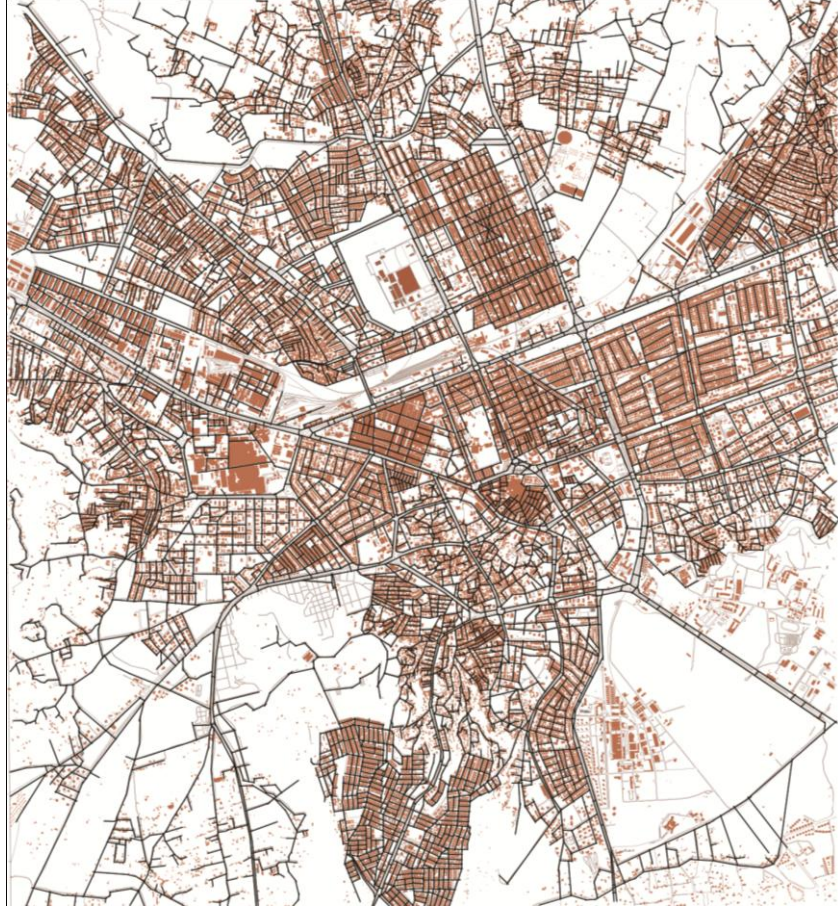

Şekil 5.1 : Kayseri kenti çalışma alanını belirleyen doğal ve yapay eşikler
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Kayseri kentine ilk adım olarak Space Syntax yöntemi kullanılarak oluşturulmak istenen çalışmada aks haritası çizilerek alanı kente bağlayan ana hatlar üzerinden analiz yapılması amaçlanmaktadır (Şekil 5.2)

İkinci adım olarak ise Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kent makroformundaki global entegrasyonuna ve öngörülen projenin alanın yakın çevresi içerisindeki lokal entegrasyon analizi yapılarak alanın kent merkeziyle ve kendi çevresi içerisindeki mekansal bütünleşme sonuçları değerlendirilecektir. Test edilen alanın mevcut ve potansiyelleri üzerine değerlendirme yapılacaktır. Aynı zamanda Depthmap programıyla hazırlanan analizlerin tutarlılığı, alanda yapılan yaya sayımlarıyla da karşılaştırılması hedeflenmiştir.

Çalışma alanı sınırları içerisinde oluşturulmuş olan aks haritası Şekil 5.2'de gösterilmektedir.

Şekil 5.2 : Kayseri Mekansal Model- İşlemden geçirilmemiş aks haritası
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası yerleşkesi için üçüncü adımda Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından öngörülen proje, Space Syntax yöntemiyle analiz edilerek, objektif bir bakış açısıyla mekansal organizasyona ait verilerin somutlaştırılması amaçlanmıştır. Bu sayede seçilen alanın kentsel doku ile bütünleşmesinin incelenmesi sağlanacak ve Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın mevcut ve potansiyel durumu irdelenerek kente ne oranda bütünleştiği değerlendirilecektir. Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından öngörülen proje üzerinden değerlendirme yapıp önerilerin kentsel tasarım ölçeğinde, Depthmap programı yardımı ile çizilecek olan aksların test edilerek geliştirilmesi ve kentte tren yolunun da etkisiyle oluşturmuş olduğu ayrışık durumun düzeltilerek hem tren yolu hattının hem de fabrika ve yakın çevresine geliştirilecek olan tasarım kararıyla, kent dokusu içerisinde daha bütünleşik sonuçlar elde edilmesi amaçlanmaktadır.

5.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinin Mevcut ve Potansiyel Durumunun İncelenmesi

Bu bölümde, Kayseri kent merkezine 1-2 km uzaklıkta olan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın global ve lokal bütünleşme değerlerine bakılarak, alanın mevcut durumunun ve potansiyellerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

5.2.1 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesinin mevcut durumunun incelenmesi

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Kayseri kentinin kuzey batısında yer almaktadır. 1934 yılında temelleri atılan fabrikanın konumu belirlenirken hammadde ve pazar ihtiyacının ek maliyet oluşturmaması için tren yoluna yakın geniş düzlük bir alanda kurulması kararı alınmıştır. Mevcut tren yolunun bir kısmının alanın içerisine girmesi ve halen günümüzde tren yolunun izlerinin bulunması bu durumu destekler niteliktedir.

Şekil 5.3 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kent içerisindeki yeri ve demiryolu, karayolu bağlantıları (Kevseroğlu,Ö.,2011)

Şekil 5.4 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın içerisindeki demir yolu hattı
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Sümerbank Holding A.Ş. yönetim kurulu kararına göre 1989 tarihinden itibaren tüzel kişiliği kaldırılarak işletme haline dönüştürülmüştür. 1997 tarihinde ise Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na ve Başbakanlık Özelleştirme Yüksek Kurulu'na devredilmiştir. 1999 yılında mülkiyeti hazineye ait olan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, 2002 yılında Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü'ne tahsis edilmiştir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun vermiş olduğu kararda; "Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesinde bulunan Pompa İstasyonu ve Su Depoları, Soğutma Havuzu, Dairesel Planlı Yapı ile Erzak Ambarının; Cumhuriyetin ilk yıllarına ait kalkınma ve sanayileşme hareketinin öncüleri arasında önemli yeri bulunan ve bu nedenlerle korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş olan fabrika kompleksinin bir parçası olması, Cumhuriyet tarihli çerçevesinde sembol ve anı değeri taşıdığı, inşa devri itibarıyla Erken Cumhuriyet Döneminin belirli özelliklerini temsil etmekte olması nedeniyle I. Grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tesciline, hazırlanan tescil fişlerinin uygun olduğuna; ayrıca daha önce tescili yapılan ancak koruma grubu belirlenmemiş olan Giriş Kapısı ve Sosyal Birimler, Müdüriyet Binası, Memur Lokali ve Yemekhanesi, İşçi Yemekhanesi ve Malzeme Deposu, Bakım ve Döküm Atölyesi, Elektrik ve Buhar Santrali Binalarının I. Grup;

Tescilli Sümerbank Tip I, Tip IA, Tip II. lojmanlarının ise II. grup yapı olarak belirlenmesine karar verilmiştir.

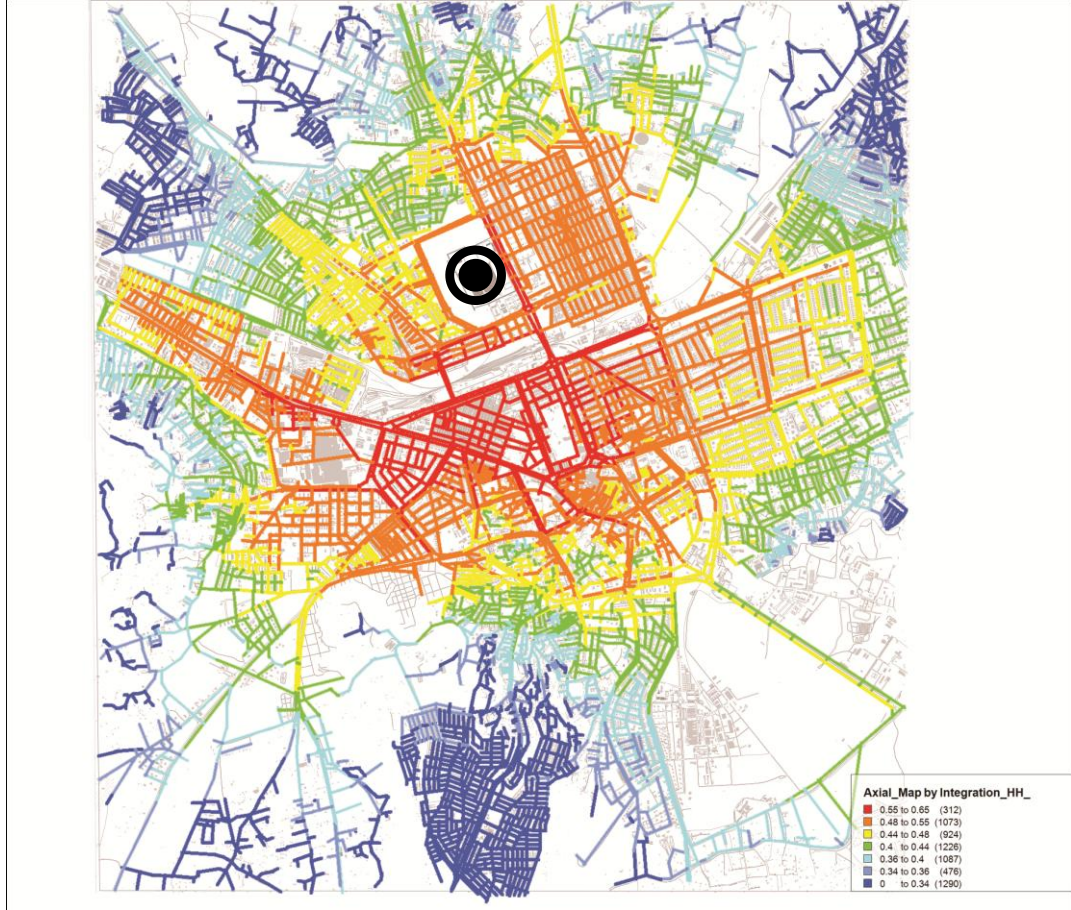
Şekil 5.5 : Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası’nda bulunan tescilli binalar
(Kevseroğlu,2011)

1) Giriş Kapısı, 2) Revir, 3) Müdüriyet, 4) Memur Lokali, 5) Fabrika Binası, 6) İşçi Yemekhanesi ve Malzeme Deposu, 7) Bakım ve Döküm Atölyesi, 8) Elektrik ve Buhar Santrali, 9) Soğutma Depoları, 10) Konutlar , 11) Korunacak anıt ağaçlar, 12) Demiryolu (Koruma kapsamında değildir, gösterim amaçlıdır)

5.2.2 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesinin potansiyel durumunun incelenmesi

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası tesisi, Cumhuriyet modernleşmesinin hedeflediği kimliğin hem sosyal hem mimari anlamda güzel bir yansımasıdır. Sümerbank fabrikaları Anadolu’nun çeşitli yerlerinde olduğu gibi Kayseri kentine de planlı ve modern kentler oluşturmada örnek teşkil etmektedir. 1999 yılına kadar faaliyetini devam ettiren Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, teknolojinin gerisinde kalması ve maruz kaldığı çeşitli baskılar sonucunda kent içerisinde kalmış ve kullanılamayan endüstriyel miras alanı niteliğindedir.

Kayseri kent meydanına 1-2 km uzaklıkta bulunan fabrika alanı Kayseri kentinin kuzey batısında yer almaktadır. Kayseri kenti için önemli oranda yeşil alana sahip olan fabrika alanı kent için kamusal açık alan olma potansiyeline sahiptir.

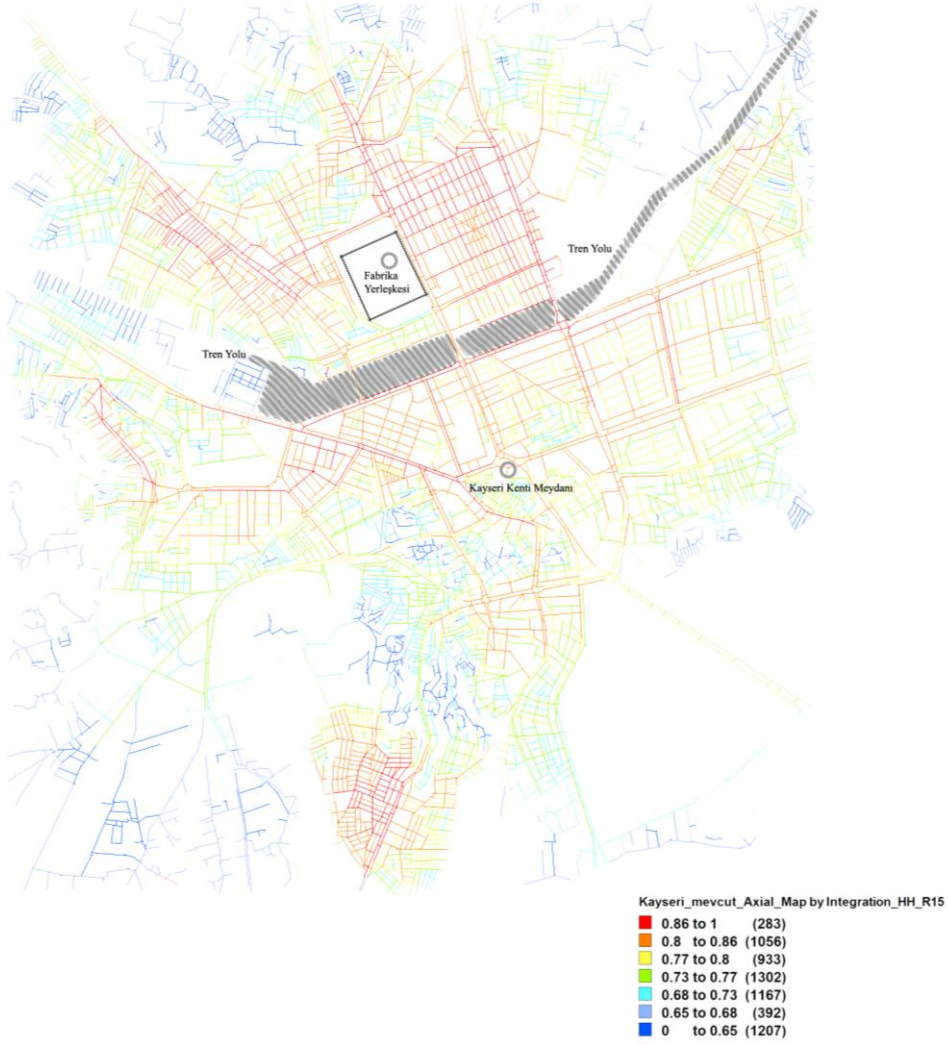

Şekil 5.6 : Kayseri Mekansal Model- Global Bütünleşme analizi
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Kayseri kenti için yapılan global bütünleşme değerinde Sümerbank arazisinin (Sümerbank'ın yeri yukarıdaki şekilde yuvarlak bir sembolle gösterilmiştir), kentin bütünleşme çekirdeğinde olduğu görülmektedir. Kırmızı doğrular yüksek mekansal bütünleşmeyi belirtmektedir. Turuncudan, sarı, yeşil, açık mavi, koyu maviye doğru düşük bütünleşme değerleri ifade edilmektedir (Şekil 5.6).

Belirli bir büyüklükte alınan kent parçasında çizilen aks haritası doğrultusunda oluşturulan global bütünleşme analizi Sümerbank arazisini de içine alan çekirdek kısmını kırmızı renkle göstermektedir. Depthmap programında yapılan analizler doğrultusunda, Kayseri kent çekirdeğinden, çeperlere doğru gidildikçe kırmızıdan maviye doğru bir değer verilmiştir.

Aşağıda Kayseri kenti çalışma alanının lokal bütünleşme analizi yapılmıştır (Şekil 5.7):

Şekil 5.7 : Kayseri Mekansal Model- Lokal Bütünleşme analizi
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Kayseri kent merkezine 1-2 km uzaklıkta bulunan Sümerbank arazisinin global bütünleşme analizinde kent bütünleşme çekirdeğinde olduğu görülmektedir. Fakat lokal bütünleşme analizinde mevcut tren yolunun, Sümerbank ile Kent Merkezi'ni birbirinden ayırması, Sümerbank ve yakın çevresine daha düşük bütünleşme değerleri vermektedir. Bu durum tren yolunun sınır etkisini kanıtlar niteliktedir.

Kayseri kenti için önemli olan endüstriyel miras niteliğindeki alana önerilecek planlama ve tasarım ilkelerini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın global bütünleşme analizinde kent bütünleştiğinde çıkmasına rağmen lokal bütünleşme analizinde mevcut tren yolunun bölücü etkisinden dolayı alan izole kalmaktadır, Sümerbank'a bir

öneri getirirken çevre yol ve kent merkezi ile bağlantılarını güçlendirerek kente entegrasyonunun sağlanması,

- Kentsel ve tek yapı ölçeğinde tüm alan bir bütün olarak ele alınması ve bölgenin tarihi- teknolojik- mimari sürekliliğinin devamının sağlanması,
- Sümerbank alanına önerilecek olan projede de yaya hareketini artırmak ve böylece şehrin bütünleşme çekirdeğinde bulunan bu alanın gece- gündüz kullanımını teşvik etmek için karma fonksiyonu içeren günün bütün saatlerinde yaşayan bir alana dönüştürülmesi,
- Alanın tarihi kimliğini korumak ve mevcut dokunun tasarımda kullanılmasının sağlanması,
- İşlevini yitirmiş endüstri yapılarının, bölgesel ölçekte endüstri müzeleri, kültür merkezleri, eğitim alanları ve rekreasyon mekanları olarak değerlendirilmesi ve çevre kullanıcılara kazandırılması,
- Kentte bir kent parkı için önemli olan erişilebilirlik potansiyeli yüksek olan bu alanın kente kimlik kazandıran kamu yararı bir alana dönüştürülmesi,
- Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kentin içerisinde kalmış büyük bir yeşil alan (**Şekil 5.8**) potansiyeline de sahip olmasından dolayı bu alanın kamu yararına yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarıyla kent içerisinde kalmış pasif yeşil alanın rekreasyonel faaliyetlerin yapılacağı alana dönüştürülmesinin amaçlanması sağlanarak sürdürülebilir bir tasarım anlayışının benimsenmesi,
- Esmer Alan (Brownfield) olmasından dolayı alanın rehabilitasyon çalışmaları, büyük sanayi komplekslerinin topraklarını düzenleme- değerlendirme ve peyzaj çalışmaları yapılmasının sağlanması,
- Kayseri kentinin sahip olduğu bu endüstriyel mirasın kente kimlik kazandırılarak bu tür alanların gelecek nesillere aktarılabilmesinin sağlanması,

amaçlanmalıdır.

Şekil 5.8 : Kayseri kent merkezindeki yeşil alanlar (Kevseroğlu,Ö.,2011)

Kayseri kenti içerisinde yer alan büyük- yeşil dokular numaralandırılmıştır. Bunlar:

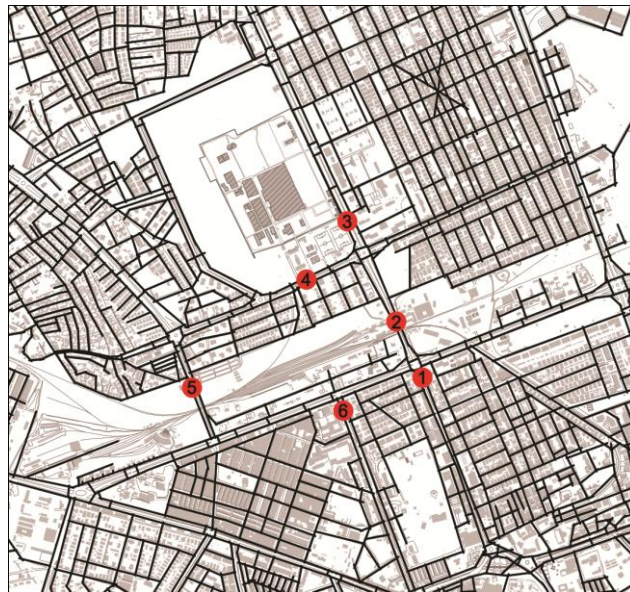
1. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası yerleşkesi, 2. Fuar Kent Parkı, 3. İnönü Kent Parkı, 4. Mimarşinan Kent Parkı, 5. Gültepe Parkı, 6. Beştepeler Kent Parkı'dır. Buradan da anlaşılacağı gibi Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Kayseri kenti için önemli bir büyüklükteki yeşil alan oranına sahiptir. Sümerbank arazisinin, kent içerisinde kalan büyük bir yeşil alan potansiyeline sahip olması, bu alanın yeniden işlevlendirilerek mevcut yeşilin kullanımına izin veren bir işlevlendirmeye gidilmesi gerekliliğini düşündürmektedir.

Çalışma alanında yapılan yaya sayımı 27 Nisan Çarşamba iş gününde 7 noktanın herbirinde yapılan 5'er dakikalık yaya sayımlarının 1 saatlik ortalaması alınarak tabloda gösterilmiştir. Yapılan sayımlar günün en çok kullanılan saat dilimleri baz alınmıştır; sabah 08:-09:00 arası, öğlen 13:00- 14:00 arası ve akşam 18:00-19:00 arasında yaya sayımları yapılmıştır. Toplam yaya sayımı; her iki yönde, bir saatte geçen günün en çok kullanılan 3 saat diliminde geçen yaya sayımına göre oluşturulmuştur ve oluşturulan yaya sayımları çizelge:5.1'de gösterilmektedir:

Çizelge 5.1 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta içi yapılan yaya sayıları
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Gözlem Noktaları	08:00-09:00	13:00-14:00	18:00-19:00	Toplam
1	420	960	720	2100
2	588	1164	696	2448
3	384	732	326	1452
4	288	780	324	1392
5	792	900	528	2220
6	900	1092	240	2232

Çalışma alanı olarak seçilen Sümerbank yerleşkesi ve yakın çevresinde yapılan gözlem noktalarının yerleri aşağıda gösterilmiştir:

Şekil 5.9 : Çalışma alanındaki gözlem noktaları (Kevseroğlu,Ö.,2011)

Şekil 5.10 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta içi tespit edilen yaya hareketleri (Kevseroğlu,Ö.,2011)

Hafta içinde yapılan sayımına bağlı olarak oluşan sayısal sonuçlar bize global bütünleşme analizinde kırmızı olarak görülen 1,2,3,5,6 noktalarının yaya sayımlarında da daha yüksek değer aldığı ve çalışma alanı için yapılan global bütünleşme analizlerinin sonuçlarını doğruladığı tespit edilmiştir.

Hafta sonu sayımı 24 Nisan Pazar tatil gününde 7 noktanın herbirinde yapılan 5'er dakikalık yaya sayımlarının 1 saatlik ortalaması alınarak tabloda gösterilmiştir. Yapılan sayımlar günün en çok kullanılan saat dilimleri baz alınarak sabah 08:-09:00 arası, öğlen 13:00- 14:00 arası ve akşam 18:00-19:00 arasında yaya sayımları yapılmıştır. Toplam yaya sayımı, her iki yönde bir saatte geçen günün en çok kullanılan 3 saat diliminde geçen yaya sayımına göre oluşturulmuştur ve oluşturulan yaya sayımlarını şu şekilde göstermek mümkündür:

Çizelge 5.2 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta sonu yapılan yaya sayıları
(Kevseroğlu, Ö.,2011)

Gözlem Noktaları	08:00-09:00	13:00-14:00	18:00-19:00	Toplam
1	252	708	650	1610
2	288	960	516	1764
3	324	636	144	1104
4	144	408	140	692
5	410	390	110	910
6	444	720	140	1304

Şekil 5.11 : Gözlem noktalarına bağlı olarak hafta sonu tespit edilen yaya hareketleri
(Kevseroğlu, Ö.,2011)

Hafta sonunda yapılan yaya sayımına bağılı olarak oluşan sayısal sonuçlar bize 1,2,3,4,5,6 noktalarının yaya sayımları ile karşılaştırıldığında; 1,2,4,5,6 noktalarının global bütünleşme analiziyle paralellik gösterdiği ve buna bağılı olarak analizin doğıru sonuçlar verdiği görölmektedir. Fakat 3 numaralı gözlem noktasının, Sümerbank arazisi üzerinden geçen yolun global bütünleşme analizinde kırmızı çıkmasına rağmen yaya sayımında en düşük değeri alması, bu alanın hafta sonu kullanılmayan, hafta içi çevresinde bulunan iş alanları ve çalışanların oluşturduğu arazi kullanımından kaynaklanan bir yoğunluk olması, dolayısıyla bu alanın kent merkeziyle yakınlığından dolayı potansiyeli olan fakat hafta sonları kullanılmayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesine Önerilen Projenin Kentsel Doku ile Bütünleşmesinin İncelenmesi

Kent merkezindeki endüstri alanlarının işlevsel olarak eskimleri, teknolojik gelişmenin gerisinde kalmaları, çeşitli nedenlerle işlevini bütünüyle kaybetmeleri ve işlevsel dönüşüm kapsamında değerlendirilmeleri, son yıllarda sıkça gündeme gelen konular arasındadır. Kentin gelişmesiyle paralel olarak dönüşüme açılan sanayi alanlarının merkeze katılması ya da kentle bütünleşmesi planlama ve tasarım disiplinleri açısından çözölmeleri gereken konular arasındadır.

Kayseri kent merkezi içerisinde yer alan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası günümüzde işlevsel olarak varlığını devam ettirememektedir. Endüstriyel miras alanı niteliğinde olan Sümerbank arazisi, kent merkezine yakın olması ve global değerde kent bütünleşme çekirdeğinde olması nedeniyle kentsel dönüşüm kapsamında değerlendirilme potansiyeline sahiptir.

Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası için 2003 yılında korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil etmiştir. 2008 yılında tescilli yapıların koruma alanında, Sümer kampüsünün kuzeybatı bölgesine yönelik “korunacak ağaç” paftasında belirtilen veriler dikkate alınarak yeniden çevre düzenlenmesi yapılmasına karar verilmiştir (Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Doküman Arşivi, 2009).

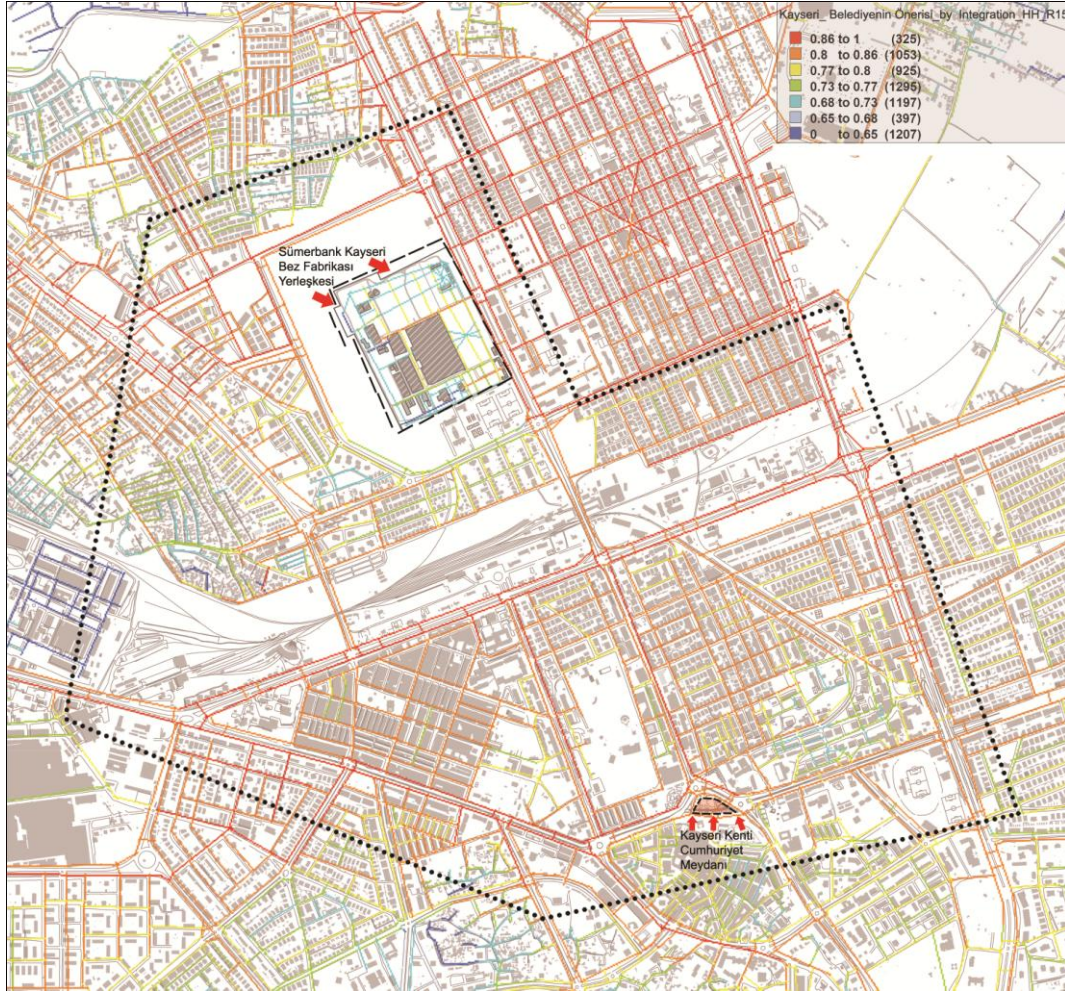
Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası öngörülen peyzaj projesinde, korunan binalar ve yoğun ağaçlık alan dikkate alınarak Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından bir düzenleme önerilmiştir. Önerilen peyzaj projesinde:

- Yürüme yolları,
- Oturma- dinlenme alanları,
- Otopark alanları,
- Spor sahaları,
- yeme- içme mekanları,
- Çocuk oyun alanları,
- Havuz çevresi rekreasyon alanı,

Şekil 5.12 : Kayseri Sümerbank Fabrikası’na önerilen Peyzaj Projesi (Kayseri r Belediyesi, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Doküman Arşivi, 2009)

öngörülmektedir. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası’na Büyükşehir Belediyesi tarafından öngörülen projenin yaya aksları çizilerek Depthmap programında lokal bütünleşme analizi yapılmış ve daha sonra Map Info programı yardımıyla tematik harita oluşturulmuştur.

Şekil 5.13 : Öngörülen projenin lokal entegrasyon analizi ile test edilmesi
(Kevseroğlu,Ö.,2011)

Analizler doğrultusunda, Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından öngörülen projede:

- Sümerbank için önerilen tasarım kararları düşük değerler ile açıklanmaktadır. Bu bölgeye getirilen önerilerin hem kendi içerisinde hem de kent merkezi ile yeterli bütünleşme değeri göstermediği görülmektedir.
- Sümerbank arazisinin kent bütününde düşünülmediği, sadece içeriye dönük bir peyzaj projesinden oluştuğu analizlerle de görülmektedir.
- Binalara işlev verilmeden yapılmış olan planın tek başına kente entegrasyon için yeterli olmayacağı analizlerde de görülmektedir. Sümerbank arazisini kentten ayırıştırarak tren yolunun bölücü etkisi gidermek ve kentsel tasarım ölçeğinde projeye yaklaşmak, Sümerbank'ın kente entegrasyonu konusunda daha başarılı sonuçlar vermesi hedeflenmelidir.

- Böyle bir yaklaşımın objektif olarak etkileri, yeni-mevcut ticari donanımların ekonomik performansları kadar kent merkezinin sosyal yapılanmasına da olumlu sonuçlar getireceği düşünülmelidir.

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası'nın kurulduğu dönemlerde demir yoluna yakınlık ve kentin yürünebilir mesafede bir uzaklık mesafesi alınarak konumlandığı bilinmektedir. Mevcut tren yolunun bir kısmının alanın içerisine girmesi ve halen günümüzde tren yolunun izlerinin bulunması bu durumu destekler niteliktedir. Kayseri Büyükşehir Belediyesi ile yapılan görüşmeler doğrultusunda tren yolunun yeni çevre yolundan geçeceği ve mevcut tren yolunun kaldırılacağı söylenmektedir. Bu bilgiler ışığında, Dünya'da tren yolunun dönüşümleri incelenerek Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası ile ilişkisi kurulması ve yaratıcı bir park tasarımına dönüştürmesi hedeflenmektedir. Bu çalışma sayesinde kente, tren yolunun yaratmış olduğu ayrıışıklık engellenmiş ve kent meydanı ile Sümerbank arazisini birbirine bağlayan park tasarımına dönüştürmek ve bu parkı da Sümerbank ile ilişkilendirmek öngörülecek projenin ana hedefidir.

5.4 Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesine Geliştirilecek Önerinin İncelenmesi

Kent içerisinde kalan ve zamanla işlevini yitiren kahverengi alanların (brownfield) dönüştürülmesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gündeminde yer almaktadır. Bu tez kapsamında kamu yararı gözetilen kentsel dönüşüm projelerinin hem desteklenmesi hem de bu sayede kentin yaşam kalitesini artıran yaklaşımın benimsenmesi desteklenmektedir. Bu çalışma kapsamında endüstriyel miras niteliğine sahip olan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın yakın çevresi ve kent merkeziyle bağlantılarını güçlendirerek, Sümerbank'ın kente entegrasyonunun sağlanması amaçlanmaktadır.

- Öngörülen projenin stratejik tasarım hedefleri şunlardır:
- Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'na kentin meydanından gelecek yayalar için erişilebilir ve kavranılabilir olması,
- Kent meydanında alışveriş ve diğer canlandırıcı kullanımların, gelişecek akslar doğrultusunda geliştirilmesi ve olası boş vakit değerlendirme- dinlenme kullanımlarını içeren Sümerbank ile bütünleşmesi için, Kent Meydanı ile

arasındaki bağlantıları güçlendirmek gereklidir. Bu plan bölgeye göre oluşturulmuş ıslah planlarını tamamlayan bir kısmi plan olarak ele alınması,

- Sümerbank arazisi ile mevcut tren yolunun geçmişten gelen izlerini koruyarak, yenileme ve işlevsel dönüşümün desteklenmesi,
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından öngörülen projede Sümerbank'ın çevresi düşünülmeyen kendi içerisinde peyzaj projesi önerilmiştir. Önerilen projenin geliştirilerek analizler doğrultusunda objektif bir bakış açısıyla Sümerbank ve yakın çevresi için elde edilen sonuçların bu alanda ileride çalışacak olan kamu ve özel sektördeki kuruluşlarına veri tabanı oluşturması,

hedeflenmelidir.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın konumu belirlenirken hammadde ve pazar ihtiyacının ek maliyet oluşturmaması için tren yoluna yakın olması ve geniş düzlük bir alanda kurulması kararı alınmıştır. Kayseri kentinin bütünleşme çekirdeği içerisinde olan Sümerbank yerleşkesi tren yolundan dolayı merkezde olmasına rağmen merkezde olma avantajlarını hissedilememektedir ve lokal bütünleşme analizinde düşük değerler göstermektedir. Kent merkeziyle Sümerbank arazisi arasından geçen demiryolu hattının yeni yapılacak çevre yoluna taşınacağı ve Kayseri'nin içinden geçen bu hattın artık kullanım dışı olacağı bilinmektedir. İncelenen örnekler doğrultusunda alana geliştirilecek öneride tren yolunun sınır etkisi, meydana açılacak yeni yaya yollarıyla ve tren yolunu içerisine alan bir park tasarımıyla geliştirilmeye çalışılacaktır. Mevcut tren yolunun bir kısmının kıvrılarak Sümerbank yerleşkesi içerisine girmesi bu alanda yapılacak yeni yaya yolu önerilerini güçlendirmektedir. Mevcut izleri koruyarak ve izlerin yönlendirme sağlamasına olanak tanıyarak alanın kente entegrasyonu önerilmektedir.

Bu tez kapsamında, kentsel tasarım ölçeğinde bir çalışma alanı (**Şekil 5.14**) alınarak Sümerbank'ın (Sümerbank'ın yeri yuvarlak sembolle gösterilmiştir) hem kentle bağlantısı hem de kendi içerisindeki tasarım önerilerini geliştirmek ve aynı zamanda alanın yeniden donatılması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesini hedeflemektedir.

Şekil 5.14 : Çalışma Alanı sınırları (Kevseroğlu,Ö.,2011)

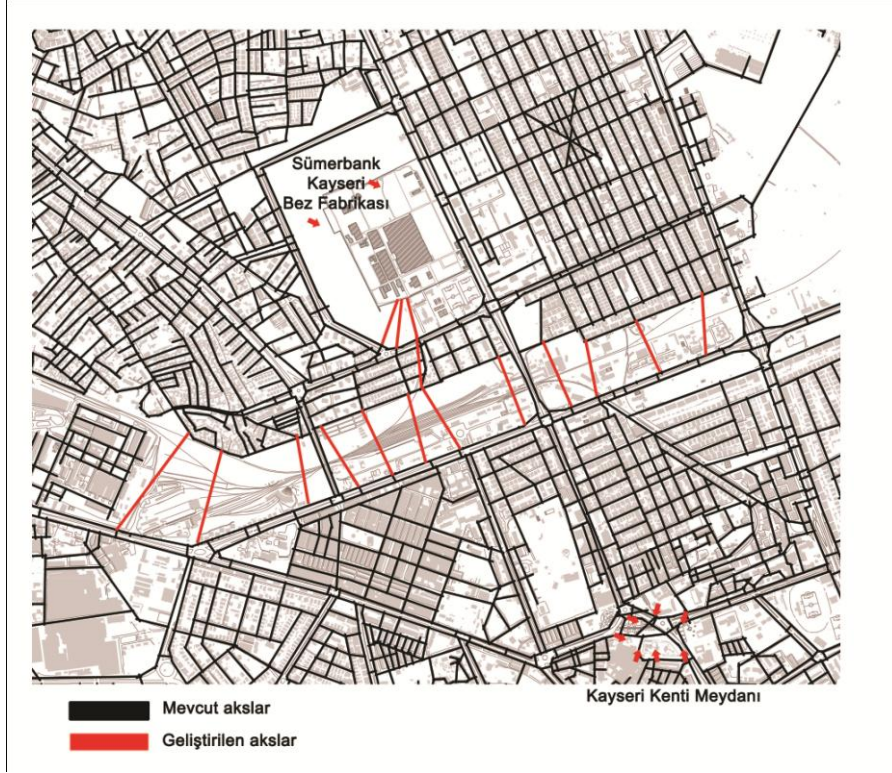
Alana getirilecek yeni tasarım önerilerini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Sümerbank arazisini kent merkezinden Sümerbank’a yeni yaya yolları geliştirilerek ve alanı kent merkezinden ayırıştırarak mevcut tren yolu hattını içerisine alan bir öneri geliştirmek,
- Sümerbank’ın kent merkezine yeni geliştirilecek yaya yolu bağlantıları ile kente entegrasyonunu sağlamak için alana güneyden kapı açmak,
- Mevcut doku göz ardı edilmeden alanda bulunan tren yolunun izlerinin korunarak, incelenen tren yolu dönüşüm örnekleriyle paralellik gösteren planlama ve tasarım ilkeleriyle, tren yolunda lineer bir park tasarlamak ve içerisinden her iki tarafı da birbirine bağlayan akslar geliştirmek, bu sayede nostalji aksını yeniden yaşatmak,
- Kent merkezini Sümerbank’a bağlayan akslar doğrultusunda ticari ve barınma fonksiyonu içeren alan kullanımlarını geliştirmek ve bu sayede alanın gece-gündüz kullanımını artırmak,
- Aktiviteleri teşvik eden arazi kullanımlarıyla alanın çekiciliği artırılmasını desteklemek, global anlamda kent merkezi çekirdeğinde bulunan Sümerbank arazisi ve tren yolu, doğru işlevlendirmeler ve önerilecek yaya yollarıyla bu bölgenin kente entegrasyonunu sağlamak,

- Tren yolunun alanın içersine girdiği noktada geliştirilecek giriş kapısının iki yanı çevrili bina dokusunun arasından geçmesi sağlanarak, işlevini yitirmiş endüstri yapılarının, bölgesel ölçekte endüstri müzeleri, kültür merkezleri, eğitim alanları ve rekreasyon mekanları olarak değerlendirilmesi ve alanın çevre kullanıcılarına kazandırılmasını sağlamak,
- Alanın tarihi kimliğini koruyarak, mevcut tren yolu izlerinin The Highline Projesi'nde olduğu gibi tasarımın bir parçası olarak kullanmak,
- Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kentin içersinde kalmış büyük bir yeşil alan potansiyeline de sahip olmasından dolayı bu alanın kamu yararına yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarıyla kent içersinde kalmış pasif yeşil alanın rekreasyonel faaliyetlerin yapılacağı alana dönüştürülmesinin amaçlanması sağlanarak sürdürülebilir bir tasarım anlayışının benimsemek,
- Esmer Alan (Brownfield) olmasından dolayı alanın rehabilitasyon çalışmaları, büyük sanayi komplekslerinin topraklarını düzenleme- değerlendirme ve peyzaj çalışmaları yapılmasını sağlamak,

amaçlanmaktadır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nı sadece kendi içersinde bir alan olarak değerlendirmeden, kendi yakın çevresi içindeki eşiklerine bakarak ve bu eşiklerin etkisini azaltarak bir öneriye gidilmiştir. Sümerbank arazisini kent merkezine daha entegre bir alan haline getirmek için geliştirilen yeni yaya akslarının, alanda yapılan yaya sayımları ve plan düzleminde gelişmesi öngörülebilecek uzantılar alınarak oluşturulmuştur. Tren yolunu da dik kesen bu yaya yolları sayesinde kentle Sümerbank ve yakın çevresi tren yolunun bölücü etkisini yok etmektedir ve bu sayede daha bütünleşik sonuçlar vermektedir. Mevcut tren yolu izlerinin artık kullanılmayacak olması ve bu alanda yaratılmak istenen yeşil bir bant sayesinde yeniden yaşama kazandırılmaya çalışılmaktadır.Mevcut durum ile meydana getirilen yeni yaya aksları ve mevcut tren yolunu içersine alan tasarım önerisi aşağıda gösterilmektedir (**Şekil 5.15**)

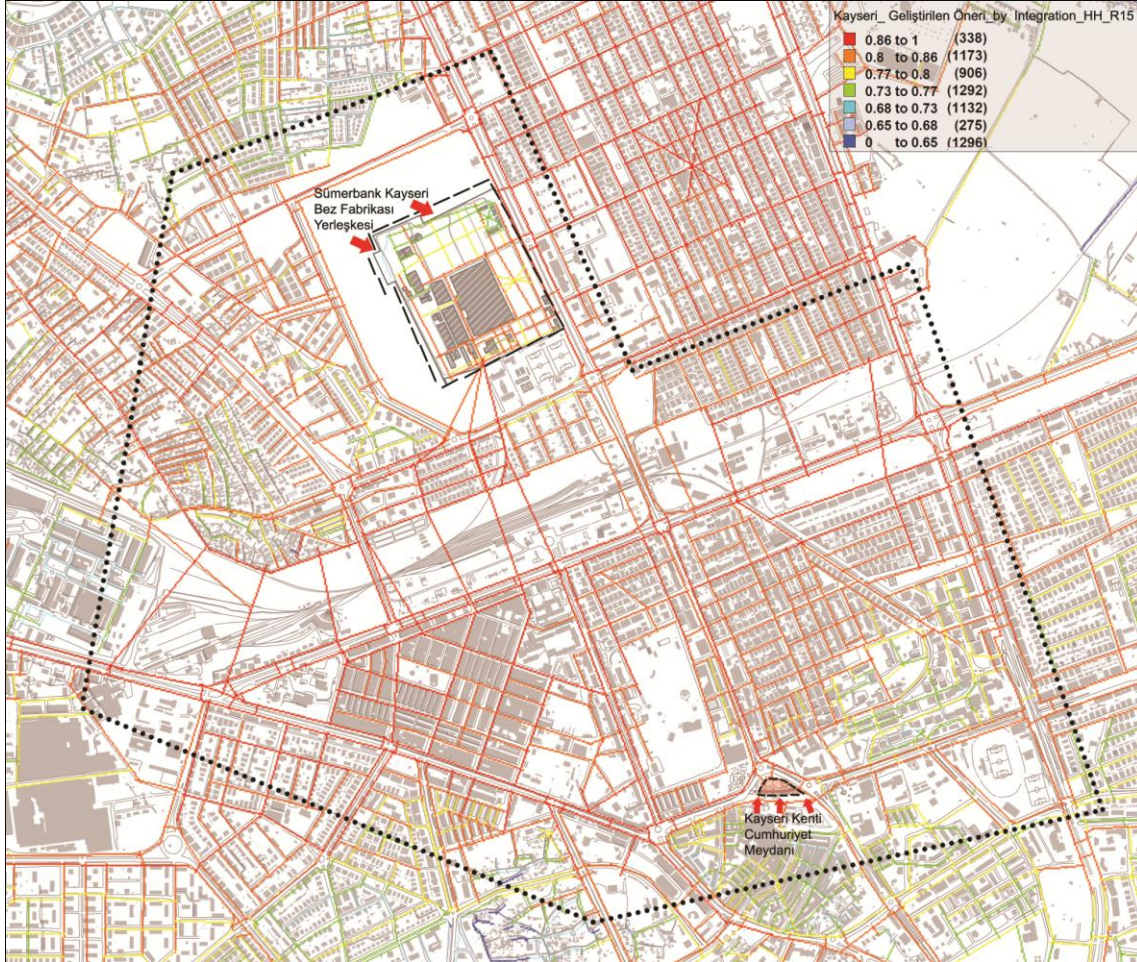
Şekil 5.15 : Geliştirilen yeni akslar (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Sümerbank ve yakın çevresine geliştirilen yeni yaya bağlantıları önerisi Depthmap programı ile lokal bütünleşme değerleri analiz edilmiştir (Şekil 5.16).

Şekil 5.16 : Geliştirilen yeni aksların Depthmap program ile test edilmesi (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Geliştirilen yeni yaya aksları; kent meydanı ile Sümerbank'ı birbirine bağlayan ve arasında sınır etkisi yaratan tren yolunu da içerisine alarak Sümerbank'ın hem kente entegrasyonunun hem de kendi içerisinde yapılan peyzaj projesinin daha bütünlüklük değerler vermesi ile sonuçlanmıştır.

Şekil 5.17 : Geliştirilen yeni akslarla hem Kayseri kent dokusundaki hem de Sümerbank'ın içerisindeki tasarım önerisinin analizi (Kevseroğlu, Ö.,2011)

Geliştirilen yeni yaya yolu bağlantılarının Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'na katkılarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

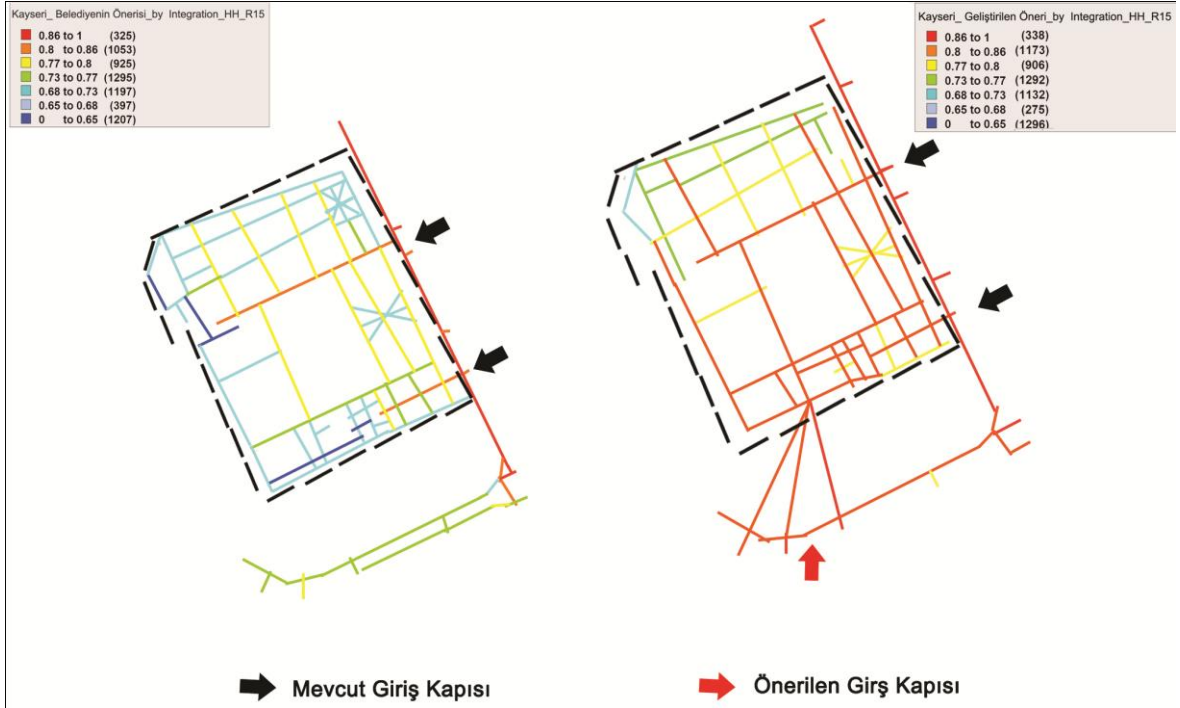
Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası' nın kent merkeziyle entegrasyonu için önerilen yeni yaya yolu bağlantılarının Sümerbank ve yakın çevresinin bütünlüşme değerinde yaptığı değişiklikler analiz edilmiştir, bu analizler doğrultusunda kent merkezi ile Sümerbank arasında yeni yaya aksları ile bağlantı güçlendirilmiştir. Mevcut tasarımın değerlendirmesi ile yeni geliştirilen aksların bütünlüşme değerleri karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir (Şekil 5.18)

Şekil 5.18 : Soldaki mevcut durumun kent bütünündeki lokal bütünleşme değeri, Sağdaki geliştirilen yeni yaya yolları ile kent bütünündeki lokal bütünleşme değeri (Kevseroğlu, Ö., 2011)

Soldaki analiz, kent mevcut durumu doğrultusunda oluşturulmuş bir analiz olup, Sümerbank arazisi için önerilen peyzaj projesinin aksları da analize işlenmiştir. Sağdaki analizde, Sümerbank ve kent merkezi arasında kalan tren yolunun bölücü etkisini yok etmek ve bu sayede iki tarafı birbirine bağlayan bir çözüm önerisi geliştirilmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda yaya sayımları doğrultusunda yeni yaya aksları geliştirilmiş olup analiz edilmiştir. Analizlerin karşılaştırmalı değerlendirme yapıldığında, Sümerbank arazisini kendi içerisinde düşünülmesinin, o alana getirilerinin sadece kendi iç boyutunda değişime uğrayacağını, fakat çevresiyle düşünüldüğü takdirde alanın daha çevresiyle birlikte daha bütünleşik sonuçlar verdiği düşüncesi analizlerle de paralellik taşımaktadır.

Sümerbank alanına güney yönünde kent merkeziyle bağlantılı olan olası yaya yolu önerisinin tren yolunun mevcut izlerinin takip edilmesi ile bir bağlantı sağlanmış ve bu sayede Sümerbank için yapılan peyzaj projesinin çevresinden geçen akslarla daha bütünleşik sonuçlar vermesi hedeflenmiştir, **şekil 5.19**'da mevcut tasarımın değerlendirmesi ile yeni geliştirilen aksların alandaki bütünleşme değerleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 5.19 : Sümerbank yerleşkesine önerilen peyzaj projesindeki yaya yolları ile tez kapsamında önerilen giriş kapısının bütünleşme değerlerinde yarattığı olası değişikliklerin ifadesi (Kevseroğlu,Ö., 2011)

Tren yolu izleri akip edilerek alana önerilen yeni giriş kapısının, alanda iki yanı çevrili bina dokusunun arasından geçmesi sağlanarak, işlevini yitirmiş endüstri yapılarının, bölgesel ölçekte endüstri müzeleri, kültür merkezleri, eğitim alanları ve rekreasyon mekanları olarak değerlendirilmesi ve alanın çevre kullanıcılarına kazandırılması önerilmiştir.

- İncelenen tren yolu dönüşüm örnekleri doğrultusunda, tren yolu hattı boyunca lineer bir park önerilerek, Sümerbank yerleşkesi içerisinde her iki tarafı da birbirine bağlayan akslar geliştirilerek kent merkezi ile Sümerbank arasında bölücü etki yaratan tren yoluna da işlevsel dönüşüm önerilmiştir.
- Sümerbank yerleşkesinin Kayseri için önemi vurgulanarak, mevcut tren yolu izlerinin The Highline Projesi'nde olduğu gibi tasarımın bir parçası olarak kullanılmıştır ve bu sayede tren yolu izlerinin alana yönlendirme etkisi kullanılmış ve geçmişin izleri korunarak nostalji hattının oluşturulması amaçlanmıştır.
- Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kentin içerisinde kalmış büyük bir yeşil alan potansiyeline de sahip olmasından dolayı bu alanın kamu yararına yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarıyla kent içerisinde kalmış pasif

yeşil alanın rekreasyonel faaliyetlerin yapılacağı alana dönüştürülmesi hedeflenmiş ve tez kapsamında geliştirilen önerilerle alandaki yeşil alan potansiyeli kente kazandırılarak sürdürülebilir bir tasarım anlayışı benimsenmiştir.

- Sümerbank ve yakın çevresinin Esmer Alan (Brownfield) olmasından dolayı alanın rehabilitasyon çalışmaları, büyük sanayi komplekslerinin topraklarını düzenleme- değerlendirme ve peyzaj çalışmaları yapılmasının önemi vurgulanmıştır.
- Sümerbank ve yakın çevresinin kent meydanında alışveriş ve diğer canlandırıcı kullanımların, gelişecek akslar doğrultusunda geliştirilmesi ve olası boş vakit değerlendirme- dinlence kullanımlarını içeren Sümerbank ile bütünleşmesi için, kent meydanı ile arasındaki bağlantıları güçlendirilmesi önerilmiştir.
- Tez kapsamında önerilen fikirlerin objektif olarak etkileri, yeni-mevcut ticari donanımların ekonomik performansları kadar kent merkezinin sosyal yapılanmasına da olumlu sonuçlar getireceği yapılan analizlerle de desteklenmiştir.
- Sümerbank ve yakın çevresi için geliştirilen önerilerin, bu alandaki gece-gündüz kullanımlarını da olumlu yönde değiştireceği düşünülmektedir.
- Kent içerisinde kalmış ve işlevini yitiren bu tür alanların işlevsel dönüşümünün desteklenerek, bu tür alanların gelecek nesillere aktarılması sağlanarak sürdürülebilir bir tasarım anlayışı benimsenmiştir.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Küreselleşmeye maruz kalan ve tarihsel kimliğe sahip olan endüstriyel miras alanları kentin gelişmesiyle paralel olarak kentin içerisinde atıl bir durumda olmalarından ve kullanılmamalarından dolayı bu alanların dönüştürülmesi gerekmektedir. Kentin merkezinde olmasından dolayı işlev seçimini belirlerken kentsel yaşamın gereksinimlerini karşılayacak ve merkezi konumu tercih eden sosyal ve kültürel mekanlar olarak tasarlanmaları uygun bir işlev seçimi olarak görülmektedir. Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası ve yakın çevresi için önerilecek olan projenin bu kriterler doğrultusunda geliştirilmesi, alanın yaşayan bir mekan olarak kente entegre olmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma alanı olarak belirlenen Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin modernleşme ve sanayileşme hedefleri doğrultusunda inşa ettiği ilk sanayi kuruluşu olma özelliğini taşıması, Cumhuriyet'in çağdaş kimliğini yansıttığı, modern düşüncenin üretildiği, çağdaş bir tesis olması nedeniyle endüstriyel miras kapsamında değerlendirilerek, zamanla atıl bölge haline gelen "Esmer Alan" (Brownfield) olarak tanımlanmış olan Sümerbank ve çevresinin temizlenerek, kent merkezine yakınlığıyla ilişkili olarak yeniden kültürel ve sosyal yaşama kazandırılması için yeni tasarım stratejileri geliştirmek, böylece oldukça merkezi bir konuma sahip olmasına rağmen tren yolunun bölücü etkisinden dolayı şehrin merkezinden kopuk kalmış Sümerbank ve yakın çevresinin yaya hareket dokuları da incelenerek, bu alanın mevcut ve potansiyelleri, bu alana Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından önerilen proje irdelenmiş ve yeni tasarım kararları getirilerek kent ile bütünleşmesi amaçlanmıştır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın mekansal dokusu Space Syntax yöntemi ile analiz edilmiş ve hem global hem de daha lokal düzeyde mekansal bütünleşme düzeyleri ölçülmüştür. Alanda hafta içi 1 gün ve haftasonu 1 gün olmak üzere yapılan anket çalışmaları sonucunda elde edilen veriler global bütünleşme analizini doğrular niteliktedir. Yapılan global entegrasyon analiziyle elde edilen sonuçlar ilgili noktalardan yaya sayımı yapılarak, analiz sonuçlarından elde edilen değerler

karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda tren yolunun Sümerbank ile Kent Meydanı'nı birbirinden ayırmış olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda alanın çevresiyle fiziksel bağlantısını güçlendirecek stratejik tasarım önerileri geliştirilmiştir. Bu tasarım önerilerinin yaya hareketleri ve dönüşüm süreci üzerindeki olası etkileri değerlendirilmiştir.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın konumu belirlenirken hammadde ve pazar ihtiyacının ek maliyet oluşturmaması için tren yoluna yakın geniş düzlük bir alanda kurulması kararı alınmıştır. Mevcut tren yolunun bir kısmının alanın içerisine girmesi ve halen günümüzde tren yolunun izlerinin bulunması bu durumu destekler niteliktedir.

Tez kapsamında geçmişte Sümerbank Bez Fabrikası'nın yer seçiminde etkili olmuş ancak bugün atıl vaziyette olan ve iki bölge arasında eşik görevi yüklenen demir yolu hattının, bir kent parkı olarak geliştirilmesi ve eski bağlantıların güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen yeni yaya yolu bağlantılarının alanın içerisine giren demir yolu hattı referans alınarak geliştirilmesi öngörülmüştür. Tren yolu dönüşümleri incelenerek, bu incelenen örnekler doğrultusunda bir planlama ve tasarım anlayışı benimsenmiştir. Aktiviteleri teşvik eden arazi kullanımlarıyla alanın çekiciliği artırılmasını desteklemek, global anlamda kent merkezi çekirdeğinde bulunan Sümerbank arzisi ve tren yolu, doğru işlevlendirmeler ve önerilecek yaya yollarıyla bu bölgenin kente entegrasyonunu sağlanması amaçlanmıştır. Tren yolu izleri takip edilerek bu alana kent merkezi yönünde yeni bir giriş kapısı önerilmiş olup, belediye tarafından öngörülen projenin daha bütünleşik değerler çıkması sağlanmıştır. Aynı zamanda tren yolu izleri doğrultusunda alana önerilen yeni giriş kapısının, alanda iki yanı çevrili bina dokusunun arasına yönlendirmesi sağlanılarak, işlevini yitirmiş endüstri yapılarının, bölgesel ölçekte endüstri müzeleri, kültür merkezleri, eğitim alanları ve rekreasyon mekanları olarak değerlendirilmesi ve alanın çevre kullanıcılarına kazandırılması incelen örnekler doğrultusunda önerilmiştir. Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın global düzeyde kent bütünleşme çekirdeğinde olması, bu alanın kamu yararı bir işlevsel dönüşümünün başarılı sonuçlar vereceğini destekler niteliktedir. Erişilebilirlik potansiyeli yüksek olan bu alanın gelecek nesillere aktarılabilmesi ancak doğru bir koruma ve yeniden işlevlendirme ile mümkün olacağı vurgulanmıştır.

Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası'nın kentin içerisinde kalmış büyük bir yeşil alan potansiyeline de sahip olmasından dolayı bu alanın kamu yararına yapılacak planlama ve tasarım çalışmalarıyla kent içerisinde kalmış pasif yeşil alanın rekreasyonel faaliyetlerin yapılacağı alana dönüştürülmesi hedeflenmiş ve tez kapsamında geliştirilen önerilerle alandaki yeşil alan potansiyeli kente kazandırılarak sürdürülebilir bir tasarım anlayışı benimsenmiştir.

Bu tez kapsamında geliştirilen önerilerin Sümerbank'ın sadece kendi içerisinde yapılacak bir planlama ve tasarım önerisinin yeterli olmayacağı, geliştirilecek yeni yaya yolu bağlantıları ile kentsel tasarım boyutunda alana yaklaşılması gerekliliği, yapılan lokal bütünleşme analizleri ile de desteklenmiştir. Bu doğrultuda önerilen projenin kentsel tasarım ölçeğinde, Kayseri Kent Meydanı ile bütünleşik, içerisine tren yolunu ve Sümerbank arazisini de içerisine alan sürdürülebilir bir planlama ve tasarım anlayışının benimsenmesi amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasının, getirdiği yöntem ve bulgular ile, özellikle kent bütünleşme çekirdeğinde olmasına rağmen bu avantajını kullanamayan Sümerbank ve yakın çevresi için yapılacak incelemelere analitik bir temel oluşturacak ve çalışmalara ışık tutarak bilimsel katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z.** 2002. 20. Yüzyılın Mimari ve Endüstri Mirasının Korunması Sempozyumu, Mimarlık Dergisi, 308: s.42-43.
- Ahubay, Z., Göksal T., G.** 2006. İstanbul'daki endüstri mirası için koruma ve yeniden kullanım Önerileri, İ.T.Ü. A-Z Dergisi, cilt:5, s:2, sayfa: 125-136
- Alfrey, J., Putnam, T.,** 1992. *The Industrial Heritage Managing Resources and Uses*, London
- Altınoluk, Ü.,** 1998. *Binaların Yeniden Kullanımı*, YEM Yayınevi, İstanbul.
- Anabritanica.,** 1990. Sümerbank, cilt 20, s.183, Ana Yayıncılık, İstanbul.
- Aru, K., A.,** 1998. *Türk Kenti*, YEM Yayınevi, İstanbul.
- Asiliskender, B.,** 2002. *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mimaride 'Modern' Kimlik Arayışı; Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Örneği*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aslanaoğlu, N., İ.,** 1979. *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (Sosyal, Ekonomik, Kültürel, Ortam Değişimi ve Mimarlığa Yansıması)*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul.
- Bakan, K., Konuk, K.,** 1987. *Türkiye'de Kentsel Dış Mekânların Düzenlemesi*, TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Benevelo, L.,** 1981. *Modern Mimarlığın Tarihi*, Birinci cilt: Sanayi Devrimi, Çevre Yayınları, İstanbul.
- Cemal, N.,** 1935. *Fabrika İnşaatında Arazi Seçimi*, Arkitekt, 3, 85-86
- Cossons, N.,** 1993. *The BP Book of Industrial Archeology*, London.
- Dursun, P.,** 2002. *Trabzon Kentsel Dokusunda Morfolojik Analizi*, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Edilge, C.,** 1935. *Kişisel Fotoğraf Arşivi*
- Einwag, B.,** 1996. *Zur Bedeutung alter Industrieanlagen für die Gegenwart*, Yayınlanmamış Araştırma Projesi, Otto- Friedrich Üniversitesi, Bamberg.
- Erden, D.,** 2003. *Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri*, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- ERIH,** 2011. <http://www.ERIH.de>- sitesinden alındı.
- Föhl, A.,** 1995. *Bauten der Industrie and Technik, Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz*, 47, Bonn.

- Hanson, J.**, 1998. *Decoding Homes and Houses*, Cambridge University Press.
- Highline.**, 2008. <http://www.thehighline.org> sitesinden alındı.
- Hillier, B.**, 1996. *Space is the Machine; A Configurational Theory of Architecture*, Cambridge University Press.
- Hillier, B., Hanson, J.**, 1984. *The Social Logic of Space*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hillier, B., Leaman, A.**, 1974. *How is design possible?*, *Journal of Architectural and Planning Research*, **3**, 4-11
- Hillier, B., Penn, A., Dalton, N.**, 1992. *Milton Keynes: Look Back to London*, *The Architects' Journal*, 195, 15, 42-46.
- Ganser, K.**, 1991. *Projektübersicht, IBA Emscher Park*, *Stadtbauwelt*, sayı:24, Almanya, s.1218-1219.
- Ganser, K.**, 1992. *Strukturwandel, Geschichtlichkeit und Perspektiven des Ruhrgebietes, Deutsche Kunst und Denkmalpflege*, 2:119-120, Rosenheim, Germany.
- Jesberg, P.**, 1999. *Bauen für Kultur, Arbeiten und Wohnen*, *Deutsche Bauzeitschrift*, Almanya, sayı: 7, s. 107-115.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi**, 2011. *Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Doküman Arşivi*, Kayseri.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi**, 2000. *Kayseri Kent içi ve Yakın Çevresi Ulaşım Etüdü ile Raylı Sistem Avan Projesi ve Fizibilite Etüdü Hazırlanması*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, APK Daire Başkanlığı, Kayseri.
- Kazas, J.**, 2008. *Endüstriyel Miras Kapsamındaki Alanların Kentsel Yenilemeyi Oluşturmasındaki Rolünün İrdelenmesi Ödemiş Örneği*, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Keleş, R.**, 2004. *Kentsel dönüşümün tüzel altyapısı*, *Mimarist dergisi*, TMMOB İstanbul Büyükşehir Şubesi, sayı: 12, s: 73-75.
- Kevseroğlu, Ö.**, 2011. Tez çalışması için hazırlanan analizler, görseller ve fotoğraf arşivi.
- Kıraç, B.**, 2001. *Türkiye'deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması*, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi, İstanbul.
- Kirkwood, N., G., Hollander, J., B., Gold, J., L.** 2010. *Principles of Brownfield Regeneration; Cleanup, Design, and Reuse of Derelict Land*, 2010, Island Press, Washington.
- Kocatürk, F.** 2003. *Kayseri'de Konut Alanlarının Yer Seçimi ve Hanehalkı Hareketliliği*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Köksal, T., G.**, 2005. *İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul .
- Köksal, T., G.**, 2006. *Kentsel Dönüşüm Projeleri Karşısında Endüstri Mirasının Geleceği*, *Mimarlık Dergisi*, 331, Ekim, 2006, İstanbul.

- Krinke, R.,** 2001. *Overview: design practice and manufactured sites. In manufactured sites- Rethinking the post-industrial landscape.* Taylor & Francis, New York.
- Kubat, A., S., Eyüboğlu, E., Ertekin, Ö.,** 2007. “A New Urban Planning Approach for the Regeneration of a Historical Area within Istanbul’s Central Business District”, *Journal of Urban Design*, Vol:12, No: 2, 321-339, Taylor & Francis, UK.
- Kubat, A., S., Özer, Ö.,** 2008. “Future Ordinary Situation in Galata – The Foreseen Effects of the Golden Horn Cultural Valley Project”, *ARI Journal*, Istanbul Technical University Press, Istanbul, Turkey.
- Kubat, A., S., Yasushi, A., İstek, C.,** 2001. “Characterisation of the street networks in the traditional Turkish urban form”, *Environment and Planning B: Planning & Design*, vol: 28, issue: 5, s: 777-795, Pion Limited, England
- Kubat, A., S., Güney, Y., I., Özer, Ö., Başer, B., Güler, G.,** 2007. “6. Uluslararası Space Syntax Sempozyumu (6th International Space Syntax Symposium)” *Mimarlık*, 337.
- Kubat, A., S., Güney, Y., I.,** 2007. “6. Uluslararası Space Syntax Sempozyumu (6th International Space Syntax Symposium)” *XXI Tasarım Mimarlık ve Dekorasyon Dergisi*, July-August 2007.
- Kubat, A., S., Güney, Y., I., Özer, Ö., Başer, B.,** 2007. “Space Syntax” *Yapı Dergisi*, June 2007, 307, 50-55.
- Kubat, A., S., Güney, Y., I., Özer, Ö., Başer, B.,** 2007. “Space Syntax: Biçimin Sosyal Doğası (Space Syntax: Social Logic of Space)” *Yeni Mimar Gazetesi*, 60, 6-7.
- Kubat, A., S., Özer, Ö.,** 2008. “The Scientific Logic of Comprehending the City: Space Syntax” *Conference in Honor of Professor Vedia Dökmeci, New Approaches in Urban and Regional Planning*, 28-29 Nisan 2008, İTÜ, Taşkışla, Istanbul.
- Kubat, A., S., Kaya, S., Özer, Ö., Sarı, F., Güler, G.,** 2007. “The Effects of Proposed Bridges on Urban Macroform of Istanbul: A Syntactic Evaluation”, 6th International Space Syntax Symposium Proceedings book, Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul.
- Kubat, A., S., Özer, Ö.,** 2007. “Walking Initiatives: A Quantitative Movement Analysis”, 6th International Space Syntax Symposium Proceedings Book, Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul.
- Kubat, A., S.,** 2007. ”Morphological Characteristics of Anatolian Fortified Towns”; *Environment & Planning B: Planning & Design*, vol. 24, pages 95 - 123, published by Pion Limited, UK.
- Kubat, A., S., Özer, Ö.,** 2008. *Haliç Kültür Vadisi Projesi kapsamında getirilen örneklerin Galata bölgesi üzerindeki olası etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi*, İTÜ Dergisi/a, cilt:7, sayı: 1, s:85-98, İstanbul.
- Latz, P.,** 1998. *Manufactured Sites.* Harvard University Graduate School of Design, Harvard.

- Latz, P.**, 2001. Landscape Park Duisburg- Nord: the metamorphosis of an industrial site. In *Manufactured Sites- Rethinking the Post- Industrial Landscape*, Taylor& Francis, New York.
- Loures L. Horta, D. Santos A. and Panagopoulos T.**,2006. *Strategies to reclaim derelict industrial areas*. WSEAS Transactions on Environment and Development, 2(5): 599-604.
- Oğuz, D., Saygı, H., Akpınar, N.**, 2010. *Kentiçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit/Sekapark*, Coğrafi Bilimler Dergisi CBD 8 (2), 157-167, Ankara.
- Oral, A.**, 2007. *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, Demkar Yayınevi, İstanbul.
- Özden, P., P.**, 2002. *Yasal ve Yönetmelik Çerçevesiyle Şehir Yenileme Planlaması ve Uygulaması: Türkiye Örneği*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Özer, Ö.**, 2006. *Yaya Hareketleri ve Mekan İlişkisi*,İstanbul- Galata Bölgesi Örneği, İ.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Pamuk, Ş.**, 1997. *100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi*, 1500-1914, İstanbul.
- Punter, J.**, 2002. *The Welsh Development Agency Design Guide - It's role in raising standards in Wales*, Welsh Development Agency, Cardiff.
- RESCUE**, 2003. *Analytical Sustainability Framework in the Context of Brownfield Regeneration in France, Germany, Poland and the UK, Final Report of Work Package 1*, ECLAS 2010 Proceedings, İstanbul.
- Saygı, H.**, 2008. *Kent içi endüstri alanlarının dönüşümüne bir model: İzmit*.
- Space Syntax Limited**, 2006. *Jeddah, Unplanned Settlements Strategy: Plansız Gelişen Bölgeleri Geliştirme Projesi Raporu*, Suudi Arabistan.
- Space Syntax Limited**, 2001. *Elephant & Castle Crossing: Kavşak Düzenleme Projesi Raporu*, Londra.
- Sümer Holding A.Ş.**, 1991. *Tanıtım Broşürü*, Sümer Holding A.Ş. Kayseri Pamuklu Sanayi İşletmesi. Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Doküman Arşivi, 2009.
- Tanyeli, G.**, 2000. *Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi*, Domus,Sayı:8,s.50, İstanbul.
- Tanyeli, G., Aslan, D.**, 2001. *Kadıköy- Hasanpaşa Gazhanesi*, Arrademento Mimarlık, sayı:2001/ 9, İstanbul, s. 105-115.
- Tekeli, İ.**, 1998a. *Atatürk Türkiye'sinde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması*, Arrademento Mimarlık, Sayı:100+8, s.1.
- Tekeli, İ.**, 1998b. *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 yılda Değişen Kent ve Mimarlık İçinde*, 11-24, Ed. Sey, Y., Tarih Vakfı, İstanbul.
- TICCIH**, 2011. <http://www.ticcih.org> sitesinden alındı.

Turner, A., Penn, A., Hillier, B., 2005. *An algorithmic definition of the axial map*, Environment and Planning B: Planning and Design 2005, volume 32, pages 425 – 444.

Türer Başkaya, F.,A. 2010. *Brownfield Atlas of Istanbul: Reinventing Sustainable Ways to Regenerate Brownfield Sites*, ECLAS 2010 Proceedings, İstanbul.

Url-1< <http://www.spacesyntax.com>> , alındığı tarih 21.02.2011.

Url-2<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Jeddah_Central%20Unplanned%20Areas_Improvement%20Plan_A4.pdf> , alındığı tarih 03.03.2011.

Url-3<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Jeddah_Central%20Unplanned%20Areas_Improvement%20Plan_A4.pdf> , alındığı tarih 03.03.2011.

Url-4<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Jeddah_Central%20Unplanned%20Areas_Improvement%20Plan_A4.pdf> , alındığı tarih 03.03.2011.

Url-5<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Elephant%26Castle_Southern_Crossing.pdf > , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-6<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Elephant%26Castle_Southern_Crossing.pdf > , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-7<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Elephant%26Castle_Southern_Crossing.pdf > , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-8<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Elephant%26Castle_Southern_Crossing.pdf > , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-9<

http://www.spacesyntax.com/Files/MediaFiles/Elephant%26Castle_Southern_Crossing.pdf > , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-10< <http://www.ticcih.org>> , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-11<<http://www.ticcih.org>> , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-12<www.mnactec.cat> , alındığı tarih 19.03.2011.

Url-13< <http://www.ticcih.org>> , alındığı tarih 05.03.2011.

Url-14<<http://nrm.wikipedia.org/wiki/File:Ironbridge002.JPG>> ,alındığı tarih 20.03.2011.

Url-15<<http://www.arkitera.com/g162-fonksiyon-donusumu.html?year=&aID=2879&o=2865>> , alındığı tarih 21.03.2011.

Url-16<<http://www.eyup.bel.tr/icerik/329/756/Feshane-Uluslararası-Fuar-Kongreve-Kultur-Merkezi.html>> , alındığı tarih 22.03.2011.

Url-17< <http://www.cabernet.org.uk/index.asp?c=1134>> , alındığı tarih 23.03.2011.

Url-18<<http://www.mimdap.org/w/?p=279>>, alındığı tarih 23.03.2011.

Url-19<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-20<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-21<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-22<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-23<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-24<<http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>>, alındığı tarih 24.03.2011.

Url-25< <http://www.merinosakkm.com>>, alındığı tarih 22.03.2011.

Url-26<<http://www.arkitera.com/p129-bursa-merinos-kultur-merkezi-ve-parki-projesi.html?year=&aID=984>>, alındığı tarih 22.03.2011.

Url-27< <http://www.merinosakkm.com>>, alındığı tarih 22.03.2011.

Url-28<<http://www.arkitera.com/p129-bursa-merinos-kultur-merkezi-ve-parkiprojesi.html?year=&aID=984>>, alındığı tarih 22.03.2011.

Url-29<<http://www.mimarizm.com/disses/Detay.aspx?id=1201>>, alındığı tarih: 10.04.2011.

Url-30< <http://arkiv.arkitera.com/p268-hasanpasa-gazhanesi.html>>, alındığı tarih 11.04.2011.

Url-31< <http://arkiv.arkitera.com/p268-hasanpasa-gazhanesi.html>>, alındığı tarih 11.04.2011.

Url-32<<http://www.arkitera.com/h25760-eski-sanayi-yapisindan-yeseren-kent-parki.html>>, alındığı tarih 20.04.2011.

Url-33<< <http://arkiv.arkitera.com/p8671-seka-kent-parki-kentsel-donusum-projesi.html>>, alındığı tarih 20.04.2011.

Url-34<<http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=39839>>, alındığı tarih 21.04.2011.

Url-35<<http://arkiv.arkitera.com/p8671-seka-kent-parki-kentsel-donusum-projesi.html>>, alındığı tarih 21.04.2011.

Url-36< <http://www.beltline.org>>, alındığı tarih 22.04.2011.

Url-37<
http://www.beltline.org/Portals/26/PDF/TADAC/TADAC_%20RFP_for_Independent_Review_Final%2012510.pdf>, alındığı tarih 20.02.2011.

Url-38<
http://www.beltline.org/Portals/26/PDF/TADAC/TADAC_%20RFP_for_Independent_Review_Final%2012510.pdf>, alındığı tarih 20.02.2011.

Url-39<
http://switchboard.nrdc.org/blogs/kbenfield/the_countrys_best_smart_growth.html>, alındığı tarih 20.02.2011.

Url-40< <http://clatl.com/imager/beltline-development-transit/b/original/1439856/e2d3/beltline2.jpg>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-41< <http://www.thehighline.org>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-42< <http://www.thehighline.org/galleries/images/design-slideshow?page=1>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-43< <http://www.thehighline.org/galleries/images/design-slideshow?page=1>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-44< <http://www.thehighline.org/galleries/images/design-slideshow?page=1>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-45< <http://www.thehighline.org/galleries/images/design-slideshow?page=1>>, alındığı tarih 21.02.2011.

Url-46< <http://www.thehighline.org/galleries/images/design-slideshow?page=1>>, alındığı tarih 21.02.2011.

UNESCO, 2011. <http://www.unesco.org> sitesinden alındı.

Yurt Ansiklopedisi, 1981. *Türkiye İl İl; Dünyü, Bugünü, Yarını*, c:3-7, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Özlem KEVSEROĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Kayseri/ 03.05.1985

Lisans Üniversitesi: İstanbul Teknik Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'08